

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 14.

Tisdagen den 27 februari.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Lindqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 71, angående vattenledningsanläggning vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 64, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län; och

till bankoutskottet propositionen, nr 66, angående vissa understöd och pensioner, att utgå av postmedel eller trafikmedel.

Vid härpå skedd föredragning av propositionen, nr 67, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1923—1924 för viss personal inom den civila statsförvaltningen hänvisades densamma, i vad den avsåge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, i vad den rörde nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter remitterades:

till bankoutskottet propositionen, nr 68, angående pensioner åt e. o. tjänstemannen i statistiska centralbyrån V. E. A. Hesseldal samt kontrollören vid brännvinstillverkningen N. Adrian;

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 14.

till statsutskottet propositionen, nr 69, angående ökning av lånefonden för rederinäringens understödjande; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 70, angående disponerande av 1922 års avkastning av statens hästavelsfond.

§ 4.

Vidare föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen:

nr 220, av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Dahlén*;

nr 221, av herr *Lindman m. fl.*; samt

nr 222, av herr *Sjöström m. fl.*

§ 5.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 19—23, bankoutsuttets memorial nr 12, första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 6.

Ordet lämnades nu till herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att uppföra första lagutskottets utlåtande nr 6 först bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Herr *Wikström* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 55, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 223, bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bankoutsuttet, nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrade bestämmelser rörande aktiebolaget kreditkassan av år 1922;

från statsutskottet, nr 2 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna

för budgetåret 1923—1924 under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 31, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående medgivande att vid vissa offentliga tävlingar anordna vadhållning med s. k. totalisator;

nr 32, angående vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 21, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss mark till staden Nyköping m. m.;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss lägenhet å Österrekarne häradsallmänning i Södermanlands län;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Olsson* i Ramsta under 5 dagar fr. o. m. den 1 mars och
, *Ljungberg* likaledes under 5 dagar fr. o. m. den 28 febr.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,54 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 28 februari, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 72, angående personligt dyrtidstillägg åt byråchefen i generalpoststyrelsen C. A. Hasselrot; och

nr 73, angående upplåtelse av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 71, angående vattenledningsanläggning vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister.

§ 3.

Herr *Wikströms* på kammarens bord liggande motion, nr 223, som härpå föredrogs, remitterades till behandling av lagutskott.

§ 4.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.*

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Genom en den 26 januari 1923 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 31, som behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta motioner rörande hyreslagstiftningen.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra;

2) att motionsvis framställda yrkanden om skrivelse till Konungen icke måtte av riksdagen bifallas; samt

3) att av utskottet behandlade motioner, i vad de icke kunde anses genom utskottets hemställan under 1) och 2) besvarade, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Pettersson** i Södertälje, som yttrade: Herr talman! Med avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 6 hemställes, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och det i punkten 1 behandlade lagförslaget, där så erfordras, paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist; att, sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställanden föredragas; att vid behandlingen av 1 § i lagförslaget överläggningen må omfatta utlåtandet i dess helhet; att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; att, för den händelse lagförslaget kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar eller bliva erforderliga med hänsyn till ärendets förnyade behandling; samt att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Hage**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har i samförstånd med en del medlemmar i första lagutskottet begärt ordet som första talare för att redan i början av denna debatt lägga fram ett yrkande. Detta yrkande skulle jag helst vilja utforma på det sätt, som jag gjort i min motion, där jag har påyrkat en prolongering åtminstone för mindre lägenheter upp till tre rum och kök utav hyresregleringslagen, åtminstone ett år framåt. Men nu är saken den, att ett sådant yrkande icke gärna kan här framställas i det läge, vari frågan har kommit. Det är nämligen nödvändigt att göra vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag till lag om hyra, om

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

ett sådant yrkande skulle här i kammaren godkännas. Därför är, såvitt jag kan förstå, den enda framkomliga väg, om man vill komma dit jag vill komma, nämligen till en prolongering ytterligare ett år delvis av hyresstegringslagen, att man återremitterar det här utskottsutlåtandet till utskottet och att man därvidlag begär att utskottet skall behandla denna fråga från vissa utgångspunkter, som jag här skall komma in på.

Jag vill då härvidlag säga, att vad jag skulle vilja ha fram genom denna förnyade behandling av utskottet, det är, att hyresregleringslagen förlänges för ett år framåt, men att denna förlängning skall avse endast mindre lägenheter intill tre rum och kök, och vidare att detta prolongerande eventuellt endast skall tillämpas i vissa samhällen, där det visat sig vara ett alldeles särskilt behov utav en sådan prolongering. Med andra ord sagt, min avsikt med detta yrkande är den, att jag vill åstadkomma en prolongering i mera moderata former än enligt det förslag till prolongering, som förelåg föregående år, då det som bekant var fråga om att fullständigt och utan inskränkning prolongera hyresregleringslagen.

Till stöd för denna min uppfattning ber jag att få anföra vissa motiv. Jag vill då först påpeka det förhållandet, att förra året, då vi behandlade den här frågan, beslöt andra kammaren med 115 röster mot 83, att hyresregleringslagen skulle prolongeras; första kammaren däremot beslöt med 58 röster mot 57, att lagen icke skulle prolongeras, alltså hela prolongeringsfrågan föll på en enda röst i första kammaren. Hade det nu varit ett vanligt lagförslag, så hade vi i detta nu haft en prolongering av lagen, en lagstiftning alltså i den riktning, som riksdagens stora majoritet uttalat sig för, då ju, såsom framgår av de siffror jag nyss anförde, det var 172 av bägge kamrarnas röster, som avgåvos för prolongeringen, under det endast 141 uttalade sig mot en prolongering.

Jag tror, att när man slår fast ett sådant faktum, kan man säga sig hava en mycket god utgångspunkt för kravet på en prolongering, som eventuellt skulle kunna komma fram från utskottet efter en återremiss, och härvidlag vill jag säga, att andra kammaren nu ställes inför ett förslag av mycket moderat läggning än det förslag, som andra kammaren hade att fatta ställning till föregående år. Då alltså kammaren kunde med en så stor majoritet gå med på det då föreliggande förslaget, som gick betydligt längre, anser jag att andra kammaren har så mycket större anledning att nu vara med om en sådan ståndpunkt, som den jag för min del intager.

I fråga om den ställning, som jag intager i denna fråga, skulle jag ytterligare vilja påpeka vissa omständigheter. När det förra året från en del håll påyrkades, att hyresstegringslagen icke skulle prolongeras, då förklarade man, ja, man rent av lovade: nu skall ni få se på annat; om vi upphäva hyresstegringslagen, då kommer det att bli en utflyttning från städerna, då blir det ett byggande av bostäder, som blir något alldeles oerhört, och då slutligen komma vi nästa år, då denna fråga åter kommer före, att stå med en stor bostadstillgång och en mycket liten bostadsbrist. Det var, som jag

sade, rent av ett löfte, som gavs till oss på andra sidan, för att draga över oss.

Hur har det nu gått med infriandet av detta löfte? För min del vill jag säga, att härvidlag kunna vi på vår sida bestämt hävda, att vi blivit sannspådda, under det att herrarna på motsidan, som förklarade att dessa konsekvenser skulle inträffa, ni ha fått orätt. Det har icke blivit något mycket stort bostadsbyggande, tvärtom. I ett samhälle som Göteborg t. ex. har det förhållandet inträffat, att, sedan regleringslagen upphävts, bostadsbyggandet blivit endast hälften av vad det var förut, och på en hel del andra ställen har det visserligen förekommit bostadsproduktion, men icke alls i den utsträckning, som man talade om, då denna fråga förra gången var uppe. Och gäller det återigen att se på bostadstillgången, så kan man mycket bestämt säga, att det under den sista tiden kommit fram en hel del siffror, som oförtydligt giva vid handen, att bostadstillgången är mycket ringa och att det blivit bostadsbrist.

Nu beror det ju förstås på, vad man menar med bostadsbrist. Menar man, att bostadsbrist icke råder i ett samhälle, förrän man kan direkt peka på att personer få bo på gatan, ja, då kanske det icke är att precis befara någon bostadsbrist. Men menar man i likhet med mig med bostadsbrist, att man kan konstatera, att man i stor utsträckning hyser in två eller tre familjer i en lägenhet, som endast är avsedd för en, och att man kan konstatera, att sådant förekommer i det ena samhället efter det andra, då anser jag, att det verkligen kan sägas föreligga bostadsbrist.

Här ha särskilt under de senaste tiderna inträffat — och det ha herrarna och damerna sett i pressen — en hel del omständigheter, som tyda på att situationen på detta område är synnerligen förtvivlad. Jag har för min del varit i en hel del städer under de alla senaste tiderna; jag har sålunda besökt Malmö, Göteborg två gånger, Västerås, Örebro, Norrköping och dessutom har jag försökt litet sätta mig in i förhållandena här i Stockholm. Jag har samtalat med personer, som på detta område känna förhållandena och äro att anse som verkligt sakkunniga. Jag har deltagit i större opinionsmöten på en del av dessa platser och träffat samman med människor av olika kulörer. Genom samtal m. m. har jag fått en alldeles bestämd uppfattning av förhållandena i dessa samhällen. Jag skall be att få säga det i detta sammanhang, att när det gäller Malmö, Göteborg och en del andra städer, torde nog andra talare komma att lämna vissa exempel, varför jag icke anser mig böra närmare gå in på förhållandena där. Vad Stockholm åter beträffar, vill jag emellertid påpeka särskilt det förhållandet, att här ha efterfrågats 3,000 bostadslägenheter hos bostadsförmedlingen, och att det härvidlag är att märka, att detta säkerligen icke är en siffra, som får betraktas såsom en coppsiffra, därför att det är verkligen så, att en hel del människor har så litet förtroende för bostadsförmedlingens förmåga att skaffa dem bostäder, att de anse det icke ens vara mödan värt att anmäla sitt bostadsbehov. Dessutom har konstaterats, att cirka 2,000 uppsägningar skett under loppet av ungefär 10 dagar.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

Det är någonting detta, som talar för att omständigheterna icke äro tillfredsställande på det här området. Dessa siffror äro sådana, att man för övrigt vågar antaga, att situationen, sådan den utvecklat sig, säkerligen är att anse som ännu mindre tillfredsställande. än vad dessa siffror ge vid handen. Det är nämligen att märka, att, enligt vad man hört omtalas, så har det utgått en paroll från en husägareorganisation, att man under den svåra situation, som för närvarande är rådande, och med hänsyn till den ömtåliga beskaffenheten av hela denna fråga och dess behandling i riksdagen, icke skulle uppsäga folk i så stor utsträckning, utan vänta, tills frågan blivit avgjord i riksdagen. Nu ha emellertid trots denna maning c:a 2,000 uppsägningar kunnat konstateras här i Stockholm, och då kan man med tämligen stor säkerhet våga det påståendet, att dessa 2,000 uppsägningar härröra från sådana mindre lydiga husägare, som icke följt parollen, som varit så ivriga, att de icke kunnat på något sätt bärga sig, så att säga, utan flugit iväg trots parollen. Men sedan, då vi i riksdagen handlagt denna lagstiftning, då komma de visa och förståndiga husägarna, alla dessa, som lytt parollen från husägareorganisationen, med sina uppsägningar, och det blir naturligtvis ett mycket större antal.

Jag vågar således påstå, att dessa siffror, som kommit fram, icke alls på långa vägar giva något utslag för vad det verkligen är fråga om, när det gäller antalet uppsägningar och antalet efterfrågade lägenheter. Därvidlag är det särskilt många gånger konstaterat — och det bestyrkes av skrivelser, som jag mottagit — att framför allt sådana personer, som satt sig i spetsen, då det gällt att begära hyresreglering inom ett hus, alltså de mera intelligenta och företagsamma, de komma att bli de första, som bli vräktta, de kunna således i varje fall utgå ifrån att de få ge sig iväg. Jag talade för resten i det sammanhanget med en husägare för en tid sedan, och han talade om att det fanns en person, som satt in honom i »Fäderneslandet», och han skulle då få ge sig iväg med detsamma — nu vill jag gärna erkänna, att det inte är så roligt att komma in i »Fäderneslandet». Men det finnes även andra synpunkter, som bli bestämmande härvidlag, det är t. ex. personlig ovilja, som kan komma att diktera beslutet, och gäller det människor, som ha stora familjer, barnrika familjer, så har man utan svårighet kunnat konstatera, att dessa få finna sig i att bli uppsagda. Jag har fått mottaga flera skrivelser, vari det just visas, att sådana som ha stora familjer att försörja och många barn ha blivit uppsagda först av alla.

Vidare vet man, att den omständigheten, att det råder bostadsbrist verkar på det sättet, att husägarna naturligtvis kunna genomdriva för dem, som eventuellt få sitta kvar, mycket höjda hyror. Jag har fått mig tillsänt en hel del skrivelser även i det fallet. Här talas t. ex. om en arbetarhustru, som fått hyran i en lägenhet höjd från 1,150 kronor till 1,600 kronor; där har man möjligen haft någon inneboende, eftersom man kunnat betala så mycket; hyran var emellertid här från början 600 kronor. Här är en annan skrivelse, vari omtalas att 37 familjer blivit uppsagda i ett hus och icke ens blivit

erbjudna att få kvarstanna mot nya kontrakt. Vidare finnas här t. ex. i ett annat hus 19 familjer, som alla blivit uppsagda, och med avseende å alla dessa 19 förklaras, att endast en möjligen har utsikt att få en bostad, medan återstoden har besvarat frågan, om de ännu skaffat sig någon bostad, med nej. I ett annat hus ha 18 familjer blivit uppsagda, och ingen av dessa har erhållit eller har utsikt att erhålla ny bostad. I ännu ett annat hus ha 12 familjer blivit uppsagda, och ingen av dessa har ännu någon utsikt, såvitt man kan se, att få annan bostad. En annan skrivelse här talar om att det i ett visst hus blivit uppsagda 9 familjer. Där skulle hyran höjas med 100 kronor per rum — det är smålägenheter. Man förstår naturligtvis, att ett sådant höjande av hyran måste kännas oerhört hårt. Och slutligen — jag skulle kunna fortsätta ännu med en hel del exempel dessutom — talas här om ett hus med 133 familjer, omfattande tillsammans 700 familjemedlemmar, vilka alla likaledes blivit uppsagda; deras hyra har förut blivit höjd med 100 procent, och nu skulle den ytterligare enligt hyresvärdens förslag höjas med 25 %.

Ja, detta är verkligen siffror som tala; jag skulle kunna ytterligare belysa saken med en hel del andra uppgifter, men jag avstår härifrån, då jag tror, att åtskilliga talare, som komma efter mig, icke skola försumma att framdraga belysande material.

Jag tror för min del, att man kan, när man ser sådana saker, ha anledning att ställa sig synnerligen betänksam. I varje fall torde en hel del av de kammarens ledamöter, som äro mera odeciderade i frågan, ha skäl till en sådan tveksam hållning, och de borde kunna härvidlag hylla den gamla domarsatsen: hellre fria än fälla, d. v. s. hellre möjligen vid intagande av sin ståndpunkt låta sig ledas av måhända rent utav en för stor social förtänksamhet än använda sig av en för liten social sådan.

För övrigt, när man skall bedöma den här frågan, så borde det vara en omständighet, som särskilt damerna och herrarna borde tänka på och som jag tycker är en av de mest vägande synpunkterna för avgörandet av den ställning, jag intager. Jag syftar härvid på den synpunkten, att ingen av de andra länderna har vågat sig på att upphäva hyresregleringslagen. Detta är dock en omständighet, som är av synnerligt stor betydelse, när man skall bedöma denna sak. I vårt land brukar man ju alltid påstå, att, då det gäller social lagstiftning, då äro vi föregångslandet, då stå vi främst. Men här, där det gäller en så stor social lagstiftning som denna, komma vi på sladden, eller rättare sagt, vi skola gå ifrån den sociala lagstiftning, som finnes, före de andra länderna.

Nu är det visserligen sant — och jag vet, att åtskilliga av kammarens ledamöter komma att invända det — att Finland en gång upphävt hyresstegringslagen. Ja, det är sant. Men förhållandena efter hyresstegringslagens upphävande i Finland ha blivit så svåra, att man nödgats antaga en lag, som i viss mån är en prisockerlag och som man kan säga i viss mån är en lag, som är mycket radikälare än vår hyresstegringslag. Och märk väl det, att den lagen genomfördes i Finland utav arbetarpartiet tillsammans med Fin-

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

lands bondeförbundare — tänk om vi hade sådana bondeförbundare här i kammaren! — alltså ett parti, som representerar samhällselement, som naturligtvis ha en mycket bestämt rotad uppfattning om att äganderätten icke på något sätt bör trädas för nära, även detta parti gick i Finland med på en sådan lagstiftning. Detta är, menar jag, en omständighet, som är sådan att den talar för att vi måste noga tänka oss för, innan vi fatta något beslut om upphävande av hyresregleringslagen.

Nu vet jag mycket väl, att man här kommer att säga och göra gällande, att när man nu en gång har på sätt och vis upphävt hyresregleringslagen, så vore det märkvärdigt, om man nu återigen skulle prolongera den. Men härtill vill jag säga, att varje gång den här frågan varit före, så har man gjort gällande, att oavsett om lagen blivit upphävd en gång, så skulle man ha rätt att fatta position för varje gång med hänsyn till de omständigheter, som föreligga vid det tillfälle, då frågan kommer till behandling. Man har sålunda genom att eventuellt en gång fatta ett beslut om upphävande av lagen icke av sagt sig rätten till förnyad prövning, när frågan åter kommer före i riksdagen. Nu ligger frågan åter på riksdagens bord, och jag föreställer mig att liksom vi år 1922 hade rätt att fatta position med hänsyn till då föreliggande omständigheter, så ha vi rätt nu 1923 att låta vårt votum bli beroende av de omständigheter, som vi kunna konstatera föreligga vid detta tillfälle.

Nu vet jag visserligen det, att här säger man, att om man nu skall upphäva den här lagen, så kommer det att medföra — jag var inne härpå redan i början av mitt anförande — vissa ändringar av regeringsförslaget och viss omarbetning även av pronongeringslagen, i synnerhet som denna lag skulle komma att omfatta endast vissa samhällen och endast mindre lägenheter. Det är, vill man göra gällande, förenat med vissa tekniska svårigheter, och man hänvisar därjämte till att det är ont om tid och att man bör ha lagen färdig så fort som möjligt. Ja, jag erkänner och förstår, att det föreligger vissa tekniska svårigheter, vissa juridiska betänkligheter också måhända, men å andra sidan vet jag, att om en situation är synnerligen förtvivlad, om det finnes starka skäl för en lagstiftning, då böra sådana betänkligheter få vika. Och när det gäller att i en sådan situation avgöra, om jag skall ställa mig på juridikens eller det levande livets sida, då måste jag ställa mig på *livets*, även om juristerna hundra gånger säga, att detta är stridande mot svensk rättspraxis. mot »de principer, som vi jurister i allmänhet gå fram efter» med mera sådant. Och även om man här tager fram det skälet, att det är ont om tid och att det därför blir svårt att medhinna en omarbetning av lagen, så vill jag å andra sidan påminna om, att här har ibland åstadkommit en lagstiftning, när det varit om att fara å färde, på oerhört kort tid, ja, det har gått på dagar — nota bene när man verkligen *velat* det. Jag har varit med om här i riksdagen, när nödläge förelegat, då man har gripit till en massa krafter som i nödfall alltid stå till förfogande, som en regering disponerar över och som även ett utskott kan dispo-

nera över, och då man har kunnat sätta i gång och forcera arbetet och sålunda kunnat åstadkomma en omarbetning av en lag eller framföra en helt ny lagstiftning, som man vid det tillfället har ansett verkligen nödvändig. Jag tror således icke, att det vore så fullständigt omöjligt att även i detta fall åstadkomma något liknande.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Här vill jag för övrigt säga det, att det gäller ju verkligen att här skydda en massa fattiga människor. Jag vill för resten säga, att situationen har utvecklats sig på det sättet, att lönerna nu ha gått ned mycket mera, än vad fallet var förra året, och det kommer alltså att bliva förenat med stora svårigheter för den stora allmänheten att betala de höjda hyror, som såvitt man kan se, måste bli en följd av denna lags fall. Svårigheterna för dessa människor bli alltså ännu större därigenom, att de alltmer få sina löner nedsätta. Detta är en omständighet, som man också måste taga den hänsyn till, som den verkligen förtjänar.

Och är det nu någon som säger, såsom en hel massa brukar säga, att statens, lagstiftningens och lagstiftarnas prestige tages skada — jag har hört den invändningen — om man det ena året beslutar på ett sätt och det andra året på ett annat sätt, då vill jag för min del säga det, att lagstiftarnas prestige tages mycket större skada, om man lagstiftar på så sätt, att man kastar folk på gatan eller att man tvingar dem att betala oerhört höga hyror, som de icke gå iland med, särskilt under tider av arbetslöshet och under tider, då lönerna pressas ned överallt.

Jag vill för resten i det sammanhanget påpeka den omständigheten, att allt sakkunnigt folk här i landet gör med styrka gällande, att priserna måste ned, det är den enda räddningen att komma ur eländet, om man får ned priserna på alla områden, när det gäller arbetslöshet, material m. m. Nu går emellertid denna lagstiftning om hyresregleringens upphävande i fullt motsatt riktning mot denna nationalekonomiskt sunda princip. Just denna lagstiftning måste nämligen verka därhän, att hyror, som dock utgöra en ganska betydande beståndsdel av folks utgifter, gå i höjden och i sin tur föra med sig ett fördyrande på alla slags förnödenheter. Utvecklingen kommer sålunda säkerligen, om hyresregleringslagen faller, att gå alldeles stick i stäv med den utveckling, som man önskar på håll, där man talar om, att man måste sätta ned priserna för att rädda nationen och för att åstadkomma bättre konkurrensmöjligheter beträffande utlandet med mera sådant.

Ja, jag tror för min del, att man kan våga det påståendet, att de skäl, som jag nu har framfört, tala för att man bör göra sitt bästa för att om möjligt åstadkomma en prolongering ytterligare ett år av hyresregleringslagen. Upphäves hyresregleringslagen — det ser man redan nu — då kommer detta att i en hel del fall ha till följd, att folk kastas ut på gatan. I det avseendet vill jag särskilt erinra om att det blir i många fall fattigvårdsmyndigheterna, som få på sig ökade utgifter både för dem, som fått sina inkomster minskade och sina hyror höjda och på grund därav kommit i ett

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

svårare ekonomiskt läge, och med avseende å dem, som måste skaffa lägenheter. Resultatet blir alltså här ett betungande av kommunerna på en hel del platser.

Jag vill dessutom säga, att detta förslag om att hyresregleringslagen skulle komma bort måste, om det nu bifalles av riksdagen, sådan situationen nu är, verka så, att om också personer icke direkt bli kastade på gatan, i varje fall hyrorna komma att höjas. Nu säger man visserligen det, att detta är något som kommer att reglera sig självt, därför att husägarna icke kunna genomdriva hur hög höjning av hyrorna som helst, ty det finns en naturlig punkt, där deras krav i den vägen kolliderar med det faktum, att folk icke kan betala hur mycket som helst, och alltså kan höjningen av hyrorna icke åstadkommas i någon större utsträckning, då ju folk fått nedsatta inkomster och det på så sätt måste uppstå en naturlig regulator på det här området beträffande husägarnas förmåga att hissa upp hyrorna. För min del kan jag icke godtaga denna ståndpunkt, därför att situationen är dock den, att så länge det är bostadsbrist, så blir dock förhållandet det, att det är hyresgästen, som är den svagare parten. Husägaren kan genomdriva sina önskningsar med avseende å hyran, därför att han t. ex. vet, att det finns en massa folk, som gått och väntat på att gifta sig och som komma att gifta sig, så snart de få flytta in i en lägenhet, och dessa äro mer begärliga hyresgäster än de, som hava stor familj, många barn. Och när det står en massa folk utanför porten och vill ha lägenheter, så är det givet, att husägarna, även om de gamla hyresgästerna säga, att de fått nedsatta inkomster och icke kunna betala så stor hyra, lämna det svaret: ja, det är beklagligt, men jag kan ej göra något åt det, jag vet att det finns folk, som *kan* och *vill* betala. Det är denna omständighet, som endast och allenast är det avgörande för hur höga hyrorna bli.

Ja, jag vågar med hänsyn till dessa omständigheter för min del påstå, att när riksdagen denna gång står inför den frågan, om hyresregleringslagen skall prolongeras eller inte, då gör riksdagen klokt uti att överväga den saken mycket noga och hellre vara för mycket förtänksam än för litet förtänksam. Åtminstone har jag för min del inte kunnat underlåta att föra fram det kravet. Den sociala ansvarskänsla, som man måste besjålas av inför nöden och inför de förhållanden, som verkligen existera i samhället, den sociala ansvarskänslan gör, att jag för min del kan icke under några förhållanden vara med om något annat än att sätta in hela min kraft så långt den räcker för att åstadkomma en prolongering av hyresregleringslagen. Skulle saken falla, så vet jag, att åtminstone icke jag bär ansvaret. Jag vet för övrigt, att denna ståndpunkt i allmänhet intages av arbetarrepresentanterna här i kammaren. Naturligtvis få under sådana förhållanden de, som eventuellt fälla lagen, taga ansvaret för vad som kommer att följa, för de obehagligheter som vi ha att vänta, lika säkert som två gånger två är fyra.

För min del kommer jag alltså att yrka återremiss till utskottet, och som ytterligare skäl härför ber jag att få anföra det förhållan-

det, att utskottet, såvitt jag fått riktiga uppgifter, fattat sin ståndpunkt med hänsynstagande till *gamla* siffror. Utskottet har låtit sig bestämmas av den utredning, som socialstyrelsen gjorde i slutet av föregående år, och sedan den tiden ha nya siffror framkommit, som stått att läsa i tidningarna dag efter dag men vilka utskottsmajoriteten, när den intagit sin ståndpunkt, icke haft för ögonen. Jag menar alltså, att nya förhållanden inträtt, som på så sätt motivera ett annat beslut än det varom utskottet hemställt.

Jag skall sålunda be att få yrka återremiss och jag gör det under den förhoppningen, att utskottet skall finna angeläget vara att göra en utredning om hurudan situationen är just *nu*, dags dato. Det är väl oerhört viktigt att få reda på just *den* saken, när man lagstiftar i en sådan fråga som denna, så att man icke låter sitt bedömande bero på en del siffror, som ligga flera månader tillbaka.

Jag vill också uttrycka som min uppfattning, att utskottet borde kunna fundera på den utvägen eller kompromissen, om man vill kalla det så, att under en eventuellt blivande hyresreglering endast taga med lägenheter upp till tre rum och kök. Det är ett känt förhållande, att det är slagsmålet om de *mindre* lägenheterna, som är värst. I fråga om stora lägenheter är ställningen något bättre, beroende bland annat därpå, att en massa folk kommit i sådana ekonomiska svårigheter, att de tvingats att söka sig ned till mindre lägenheter, varför det uppstår större brist på och större tävlan om dessa.

Dessutom skulle jag vilja anmoda utskottet att åtminstone göra så mycket — förutsatt att utskottet nu har den uppfattningen, att hyresstegringslagen dock i stort sett bör upphävas — att man undersökte möjligheterna för en prolongering av lagen i de samhällen, där det eventuellt kan konstateras en verkligt krisartad bostadsbrist. Man skulle möjligen kunna tänka sig den utvägen att låta lagen gälla endast i vissa större städer, men man kunde också ifrågasätta att låta det bero på en särskild undersökning, om förhållandena i ett visst samhälle vore särskilt svåra och i så fall låta samhället ligga under hyresstegringslagen, oberoende av hur stort detsamma vore. Detta är en sak, som jag överlämnar åt utskottet att avgöra och bedöma, om det nu blir något beslut i den riktning jag förutsätter.

I en sak så stor som denna, där det gäller att skydda *hemmet*, menar jag alltså, att man överhuvud taget icke kan vara nog förtänksam. Man må betänka, att hemmet för småfolket, för arbetarklassen är något alldeles särskilt värdefullt, och från samhällets utgångspunkt är det ett behov av att man på ett starkare sätt skyddar detta mindre hem än man eventuellt har anledning att göra beträffande större hem, de mera burgna samhällsklassernas hem. Det förhåller sig nämligen på det sättet, som vi alla veta, att för personer i bättre ställning, som ha större hem, stora våningar och dylikt, och vilka äro i en sådan situation, att de kunna njuta av livets goda och av de olika fördelar, som det kan bjuda, blir icke hemlivet alldeles så betonat, skulle jag vilja säga, som det måste vara för småfolksklasserna och arbetarklassen. Folk av det senare slaget

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.

(Forts.)

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

har intet tillfälle att röra sig under nöjen utomhus och deltaga i njutningar utom hemmets väggar, utan för dessa blir hemmet någonting så oerhört värdefullt, att man med alla medel måste från lagstiftningens sida skydda detsamma.

Nu har den sittande regeringen, och speciellt herr justitieministern, lagt fram ett lagförslag, som syftar till att skydda de svenska hemmen även efter det hyresstegringslagen upphävt. För min del skulle jag vilja framföra mitt tack till herr justitieministern för att ett sådant förslag framförts. Jag skulle också i detta sammanhang vilja säga, att förslaget, om det än går i rätt riktning, behöver utvidgas och förbättras på flera sätt. I detta avseende skulle jag vilja yttra några ord, men jag får kanske tillfälle härtill senare, när vi komma längre ned på föredragningslistan. För tillfället ber jag endast att få nämna, att det enligt min uppfattning behöves vissa förbättringar redan i det förslag som nu föreligger, och det kräves dessutom ytterligare påbyggnader sedermera. Jag vill uttrycka den önskan, att dessa påbyggnader åstadkommas *så fort som möjligt*. Jag tror, att man inte kan vara tillfreds med att en dylik eventuell påbyggnad av regeringens nu föreliggande förslag sker först en gång i framtiden i samband med en annan stor lagstiftningsfråga, som kanske kommer fram först efter en oerhört lång tid. Jag anser alltså, att det är av nöden, att det lagförslag, som här framlagts, förbättras så snabbt som möjligt.

I detta sammanhang nödgas jag också påpeka, att förslaget mycket väl kan antagas, *samtidigt* som en förlängning av hyresstegringslagen sker. Dessa båda förslag stå icke i något motsatsförhållande till varandra, utan man kan taga dem båda. En prolongering av hyresstegringslagen nödvändiggör endast vissa förändringar i Kungl. Maj:ts förslag: detta senare skulle naturligtvis då gälla sådana samhällen och sådana bostäder, som icke komma att falla under hyresstegringslagen. Därutöver finge regeringens förslag träda i full tillämpning, när hyresstegringslagen en gång fullständigt avvecklades och upphörde. Jag vill alltså här mycket starkt betona, att förslaget om prolongering icke står i någon motsättning till regeringsförslaget utan tvärtom: dessa förslag komplettera varandra och stå i bästa överensstämmelse med varandra. Bägge syfta till att skydda de svenska hemmen, och från den utgångspunkten tror jag, att kammaren kan ha anledning att antaga dem på en gång.

Sådan situationen emellertid nu är, skall jag, med hänvisning till vad jag sagt, endast yrka återremiss av hela frågan till lagutskottet.

Häruti instämde herrar *Fast* och *Borg*.

Herr **Samuelsson**: Herr talman, ärade kammarledamöter! Man är van vid besvikelser, men nog hade man väntat, på grund av de faktiska förhållanden, som föreligga på hyresmarknaden, att lagutskottet skulle tagit någon hänsyn härtill vid utformandet av sitt utlå-

tande i denna fråga. Men det framgår i stället utav utlåtandet, som om man ej ansett frågan ha sådan betydelse, att man gjort sig besvär att undersöka dessa förhållanden och vad som kommer att bli en följd av en avveckling av hyresstegringslagen.

*Ang.
lig med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Utskottet har ej ens ansett de väckta motionerna om prolongering av lagen värda något bemötande, trots att så stora skäl nu finnas för en fortsatt tillämpning av lagen, ja, icke bara det, utan för en betydlig skärpning av densamma. Redan har det ju kommit till allmän kännedom, hur fastighetsägarna börjat begagna sig av den fria hyresmarknaden. Flera tusental fall föreligga enbart här i Stockholm, där hyresgästerna äro uppsagda, mest för att få hyrorna uppskörtade, men även för att få bort misshagliga hyresgäster — som det heter på fastighetsägarespråket — d. v. s. sådana, som något litet hållit på sin rätt under den tid, som lagen gällt; men uppsägningar göras även i många fall för att man skall bli fri från barnrika familjer, som nu inneha vissa lägenheter. Det finns för visso ganska mången förtvivlad fader och moder, som i dag ha ställt sitt hopp till riksdagen, att denna måste vara eller borde vara mera ömmande och mera kännande för de ödesdigra följder, som skulle komma av en avveckling av hyresregleringslagen, än vad lagutskottet varit i detta fall.

Såsom synes, har lagutskottet endast stirrat sig blint på att riksdagen en gång förut beslutat att avveckla lagen utan att fästa sig vid att det beslutet blott hängde på en enda rösts övertikt i den i många fall mera reaktionära första kammaren, under det att man hade 32 rösters övertikt för lagens bibehållande i den folkvalda andra kammaren. Ett enda skäl synes utskottet kunna komma med, när det gäller att gå mot en fortsatt tillämpning av lagen, nämligen att det skulle innebära allvarliga vådor för rättslivet, om den uppfattningen vunne insteg, att man icke ens ett år kunde lita på den fortsatta giltigheten i lagstiftarens beslut. Tänk vad det låter! Varen övertygade om att mången fastighetsägare ler i mjugg åt denna utskottets starka motivering för lagens slopande! Man har också, som sagt, även börjat inrätta sig för denna uppfattning.

Men klart är att dessa allvarliga vådor i stället komma att uppstå, när dessa massuppsägningar som verkställts och som i dagarna kommit till synes i pressen träda i kraft. Den, som under dessa år, då hyreslagen funnits, haft den äran att sitta i dessa hyresnämnder och alltså har reda på fastighetsägares hjärtlöshet och starka begär att ockra på bostadsnöden, känner med sig, att det är och blir lönlöst att tänka sig, att man från det hållet skall ta någon hänsyn till de allvarliga vådor för rättslivet, som skulle bli en följd av lagens avveckling. Här går icke bara att trycka på känslöstämningar, och i synnerhet icke hos denna klass medborgare, som för länge sedan visat, att den bitit huvudet av skammen, när det gäller kampen mot hyresgästerna. Här måste man beräkna att se den nakna verkligheten i vitögat.

Om man gör detta, vad kommer man då till för resultat? Jo, såsom jag förut sagt, för det första bli de flesta av de barnrika fa-

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

miljerna utan bostäder, de bli utkastade på gatan i höst, när lagen kommer att avvecklas. För det andra måste på grund av individens ekonomiska ställning och den omständigheten, att lönerna ha nedpressats oupphörligt, den, vilken hittills haft en större lägenhet som nu kanske genom lagens avveckling även blir fördyrad, minska sina pretentioner och söka sig en mindre lägenhet. Han kan möjligen betala den hyra, som fastighetsägaren kräver för den mindre lägenheten, under det den, som innehåft lägenheten förut, icke ser sig i stånd till detsamma. Under sådana förhållanden blir det de ekonomiskt sämst lottade, som komma att lida härpå. De, som redan fått sina inkomster, sina löner nedpressade på grund av ett hänsynslöst arbetsgivarevälde till en nivå, jämnställd med tiderna långt före krigsåren, bli nu urståndsatta att betala den begärda ökade hyran och alltså utan bostäder. Det blir sålunda här som alltid de sämst lottade, de minst bemedlade, som i huvudsak få bära följderna av hyresregleringslagens avveckling.

Kan och vill även andra kammaren ta på sig ansvaret för dessa allvarliga vådor för rättslivet? Jag menar, att detta om något är allvarliga vådor för rättslivet, i motsats mot lagutskottet, som förmenar sig avvärja sådana vådor, när det gått att besluta att för riksdagen föreslå lagens avveckling.

Jag tror, det vore förnuftigare att antaga den motion, som under tecknad med instämmande av mina partikamrater har väckt, vari kräves för det första, att alla dessa uppsägningar, som på grund av fjolårets beslut redan äro verkställda eller komma att verkställas för att träda i kraft i höst, förklaras ogiltiga. Därmed har ju ingen skada skett, ty därigenom komma samtliga, som redan inneha sina lägenheter, att fortfarande besitta desamma, alltså att bo kvar i de nu innehavda lägenheterna.

Jag tror även, att starka skäl tala för bifall till samma motion i den mån vi ha krävt, att det icke skulle medges någon rätt att öka hyrorna utöver den ökning, som redan är verkställd. Jag tror, som sagt, att alla skäl tala för bifall till detta förslag, om man tar hänsyn till de minskade löneinkomster, som de flesta av dessa samhällsmedborgare eller alla samhällsmedborgare under senaste åren varit tvungna att gå med på, vilket ju alltså innebär, att ställningen nu är betydligt sämre för samtliga medborgare än tillföre. Man bör ju även ta hänsyn till att allt annat sjunkit, livsmedelsprisen m. m. och allt vad man i stort sett behöver. Då är det icke heller mer än rättvist att begära, att den ökning, som redan är vidtagen och som i många fall går upp till 100 % av hyresprisen för 1914, får anses fullt tillräcklig. Man bör alltså bestämt kunna säga ifrån, att någon ökning, utöver den, som redan är verkställd, vill man icke under några förhållanden vara med på.

En annan viktig sak, som fastighetsägarna ofta utnyttja även under tiden, som hyresregleringen har varat, är, att bostadsförman ingått i lönen, i synnerhet vid en del bruk på landsorten och vid en hel del industriella anläggningar. Där är det ju så, vilket man ofta sett, att den minsta konflikt, som en sådan hyresgäst

kommit i med arbetsgivaren, har gett anledning till omedelbar vräkning från bostaden. Ty fastighetsägaren och i detta fall arbetsgivaren har vanligen kunnat göra det, därför att även bostaden har utgjort en löneförmån, eller naturaförmån i lönen. På det sättet ha oftast arbetarna ögonblickligen blivit vräkta och kommit på bar backe. Det är klart, att man bör ha rätt att fordra, att någon uppsägningsrätt finnes även för dylika lägenhetsinnehavare, för dylika hyresgäster. Vi ha i vår motion krävt, att det skall finnas här, såsom i allmänhet i hyreskontrakten, en bestämmelse om rätt till tre månaders uppsägning, så att en sådan omedelbar vräkning icke utan vidare skulle kunna ske.

Jag tror inte, att man kan säga, att man har ställt ett för strängt krav, varken på riksdagen eller på fastighetsägarna, i detta tillmötesgåendet mot hyresgästerna i dylika fall. Men lagutskottet har icke tagit minsta notis om just dessa faktiska förhållanden, som man har haft erfarenhet av under hela tiden hyresregleringslagen varit i kraft och icke minst kanske under sista året, under det år då fastighetsägar- och arbetsgivarintresset haft på känn, att man nu den 1 oktober skulle komma över på den fria hyresmarknaden. Om man går igenom lagutskottets motivering, kan man som sagt endast se, att man där rör sig med frågans föregående behandling i riksdagen och inom respektive styrelser. Även om man häri synar lagutskottets resonemang — som har sitt särskilda kapitel — så skall man finna, att i fjol, när frågan förelåg i riksdagen efter att även då ha behandlats i lagutskottet, framkom ett löfte inför riksdagen — och jag vet, att det framkastades även av lagutskottet — att man hade att förvänta en mjukare övergångsform, när lagen skulle avvecklas den första oktober. När frågan sålunda då behandlats och detta löfte avgivits, såg man, att det inträdde ett visst lugn bland hyresgästerna; men allteftersom tiden led och man icke såg några åtgärder vidtagas från regeringens sida för en mjukare övergångsform, började det uppstå en viss opinion, en viss storm bland hyresgästerna. Detta var väl även anledning till att ett av statsråden i höstas höll ett mycket uppmärksammat föredrag i Malmö, som gick igenom hela svenska pressen. Han lovade där, att redan vid 1923 års riksdag hade man att förvänta en dylik allmän omarbetning av den allmänna hyreslagen, där man då skulle taga hänsyn till hyresgästernas berättigade krav och rättigheter att åtminstone få bo kvar i sina lägenheter. Jag må säga, att det löfte, som gjordes i detta föredrag, var nog endast framkommet för att därmed lugna den opinion, som börjat göra sig gällande ute bland hyresgästerna, ty man kan inte finna, att det nu föreligger sådant förslag till denna generella revidering av den allmänna hyreslagen.

När socialstyrelsen i höstas tog upp spørgsmålet för utredning, så finna vi, att en del sakkunniga inkallats, när frågan skulle behandlas inom socialstyrelsen. Gör man sig då underrättad hos dessa sakkunniga angående deras deltagande i ärendets behandling inom socialstyrelsen, så får man till svar, att de varit inkallade ett par

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

förmiddagar under hela tiden. Dessa sakkunniga fingo alls icke vara med om att fatta det slutgiltiga beslutet i fråga om denna övergångsform eller i fråga om själva huvudsaken, d. v. s. då det gällde en omarbetning av den allmänna hyreslagen. Dessa sakkunniga fingo icke heller vara med om slutjusteringen av det utlåtande, som socialstyrelsen efter denna utredning kommit till.

Jag förmodar, att hyresgästerna alltför väl inse, att man icke har så synnerligen mycket att vänta av det löfte, som flera gånger framkastats vid behandlingen av denna fråga, eller att det skulle bli en allmän omrevidering av hyreslagen. Man måste nog i det fallet lita mera till den allmänna opinionen, lita till att riksdagen skulle ta någon hänsyn till hyresgästernas ställning och mera behjärta denna sak, än vad alla myndigheter hava gjort åtminstone tillföre. Ty av det förslag, som föreligger i den kungl. propositionen, kan man icke finna — och det hoppas jag att även det statsråd, som höll det nämnda föredraget i Malmö, icke vill jäva — att det innebär någon reglering av den allmänna hyreslagen, som man hade tänkt sig skulle bli gällande. Detta förslag kan icke be-tecknas såsom något annat än en viss övergångsform för hyreslagens avveckling, men en övergångsform, som för visso ej sett till hyresgästernas rätt i den bemärkelse, som man borde ha rätt att fordra. Det enda i stort sett, som propositionen innefattar, är rätt för hyresgäst, som redan nu betalar kvartalshyra, att, utan att avtalet skulle kunna brytas, övergå till månadsinbetalningar, samt rätt till en viss respittid vid hyresbetalning i ömmande fall, ävensom ett pekande på ockerlagen i fall av oskäligen hyresstegring. Jag menar, att detta motsvarar inte de krav, som hyresgästerna ha rätt att ställa, i synnerhet om man tar hänsyn till den stora bostadsbrist, den nöd och det elände, som verkligen komma att bli rådande i höst, därest riksdagen även i år kommer att gå med på avveckling av lagen.

Till alla de motioner, som väckts i denna fråga, i vad gäller prolongering av hyresstegringslagen, dels av herrar Hage och Sjöström, dels av undertecknad tillsammans med mina partikamrater, synes utskottet icke tagit minsta hänsyn. Man har heller icke alls gått in på någon motivering för lagens slopande utan endast, som sagt, stött sig på föregående beslut i frågan; man har ansett, att man åtminstone under viss tid måste pröva den fria hyresmarknaden och se, hur den komme att verka.

Jag förmenar, att de bevis, som i dagarna framkommit på att uppskörtningar äga rum i stor utsträckning, peka bara på en liten början till de uppsägningar, som skola komma till stånd, när vi nalkas uppsägningstidens slut t. ex. i juni månad. Man kanske då skall få se, att de uppsägningar, som redan nu äro verkställda, blott utgöra en bråkdel av vad som då kommer att ske. Detta borde vara talande skäl både för lagutskottet och riksdagen att verkligen sätta en broms mot ett dylikt förfarande genom att fatta ett beslut, som omintetgör något sådant.

Herr Hage meddelade, att en hel del skrivelser och brev kommit honom till handa från hyresgäster, även från sådana i hela

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

stora byggnadskomplex, vilka meddelanden visade, hur man förtagit dessa uppskörtningar av hyrorna. Även jag skulle kunna dra fram en hel del skrivelser, en hel del brev ifrån förtvivlade hyresgäster, ifrån förtvivlade fäder och mödrar, som redan nu stå utblottade och utkastade eller åtminstone i väntan på att första oktober stå utan lägenheter. Jag får oupphörligt mottaga besök och uppvaktningar av dylika hyresgäster. Så sent som i dag har jag också haft besök av ett par hyresgäster. Den ene hade bott i en lägenhet icke mindre än tio år och varit med om alla hyresökningar. Förr hade han betalt hyra med 550 kronor för två rum och kök, nu var hyran uppe i 1,000 kronor för samma lägenhet. Men trots detta uppsäger man hyresgästen, därför att han är misshaglig och hållit något litet på sin rätt under tiden hyreslagen varit i kraft. I samma fastighet var det en annan hyresgäst, som bott under 23 år i samma lägenhet och under alla dessa år varit med på de ständiga hyresökningarna. Men nu har han uppsagts ifrån lägenheten, utan att man tagit hänsyn till ett godkännande av hyresökning; ty han skall bort, därför att även han hållit på någon liten rättskänsla under den tid hyreslagen varit i verksamhet. Men det är icke bara dessa båda fall, utan man skulle kunna uppräknat hundratals dylika, där inga hänsyn visas, där det är en ren hämndeakt, som fastighetsägarna sätta i gång och låta komma till verkställighet.

Detta fastighetsägarnas handlingssätt kommer sannolikt även att gå ut över barnrika stora familjer, kanske med nio till tio barn, och som genom lönesänkningarna troligen äro fullkomligt utblottade. Det är ej många fastighetsägare som ha så pass mycket hjärta i kroppen, även om det bara skulle gälla en viss tids uppskov, att han låter en sådan familj bo kvar, utan den kastas ut på bar backe. Och var förvissad, att kommunerna eller kanske någon behjärtad enskild måste den 1 oktober ta hand om dessa; och detta kommer att medföra rätt så stora kostnader, åtminstone för kommunerna, som väl i första hand måste taga hand om dessa stora familjer, som nu bliva utkastade på bar backe.

Jag vill vädja till andra kammaren, när det gäller att taga ställning i denna fråga, att ha något samvete, någon ömmande känsla för dessa hyresgäster, för de sämst ställda, i synnerhet för de stora familjerna med många barn, vilka alla i första hand komma att drabbas av en sådan sakernas ordning. Man får i det fallet som jag förut sagt icke tänka på någon känslöstämning hos fastighetsägarna; utan som människa med hjärta i bröstet se till att nu tillvarataga hyresgästernas intressen, när det gäller att besluta i denna fråga här i dag.

Till allt vad jag här framfört skulle kunna läggas flerfaldiga andra exempel, som tala för en prolongering av lagen och, som sagt, icke bara en prolongering utan i vissa fall en betydande skärpning.

Allt detta tyder emellertid på att man har alla skäl att yrka bifall till den motion, som jag med flera väckt i andra kammaren.

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

i fall man skall något så när kunna tillvarata hyresgästernas berättigade intressen.

Men som frågan för närvarande ligger till och efter det meddelande, vilket herr Hage som förste talare här lämnade, att man tänkt sig att genom återremiss av frågan till lagutskottet kunna få en mera behjärtansvärd behandling av densamma och alltså kunna beräkna att från utskottet få något förslag, där åtminstone något hänsynstagande gjordes till hyresgästernas förmån, skall jag ej för närvarande yrka på bifall till motionen utan förena mig i det återremissyrkande, som herr Hage framfört.

Med herr Samuelsson förenade sig herrar *Månsson* i Hagaström, *Kilbom* och *Herou*.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Hyresstegringslagen är en kristidslag. Vad menas med en kristidslag? Jo, det är en lag, som, för att avvärja eller avhjälpa vissa missförhållanden på ett visst område, i en extraordinär situation inför en extraordinär ordning. Hyresstegringslagen har till syfte att förekomma den olägenhet, som kan följa av den ekonomiska lagen om prisets beroende av tillgång och efterfrågan, att folk kan få betala allt för uppskruvade hyror och detta har lagen strävat att nå genom att inskränka den eljest vanliga avtalsfriheten, genom att begränsa fastighetsägarnas eljest gällande rätt att fritt förfoga över sina fastigheter samt slutligen genom att inrätta vissa statsorgan för reglerande av förhållandena på detta område.

Nu ligger det i begreppet kristidslag, att den måste vara provisorisk. Så snart man kan skönja en möjlighet att återkomma till normala förhållanden, bör lagen upphävas. Det ligger också i en kristidslags natur, att om den får gälla en längre tid, blir det till sist en allt mer olidlig spänning mellan densamma och den normala samhällsordning, som lagen skjuter åt sidan.

Vad särskilt hyresstegringslagen beträffar, har denna spänning mellan kristidslagen och den normala rättsordningen nu blivit så stark, att avsevärda olägenheter uppstått. Dessa olägenheter ha upprepade gånger även här i kammaren blivit så fullständigt och utförligt utvecklade, att jag nu endast skall erinra om dem. Jag vill då å ena sidan peka på det hämmande och skrämmande inflytande, som hyresstegringslagen utövat på den privata byggnadsverksamheten, vilken dock under vårt nuvarande samhällstillstånd är bostadsmarknadens bästa regulator. Å andra sidan vill jag erinra om, att hyresstegringslagen utövat ett förstelnande inflytande på bostadsbeståndet. Den har gjort, att bostadsbeståndet stelnat till att det blivit omöjligt att verkställa den omflyttning, som är det naturliga uttrycket för den ständiga växlingen i människors förhållanden. Slutligen skall jag i detta sammanhang också påminna om, att hyresstegringslagen omöjliggjort en väl behövlig översikt av läget på detta område.

På grund av dessa alltmer framträdande olägenheter och på grund av den uppfattning, man kunde bilda sig om situationen un-

der den närmaste framtiden, beslöto statsmakterna år 1921, att hyresstegringslagen skulle upphöra att gälla den 1 oktober 1923. Det är visserligen sant, som här förut erinrats, att detta beslut fattades med full vetskap om att man hade sin frihet att ändra det samma år 1922, om därtill föreläge anledning. Så kom år 1922, och då föreslog vår nuvarande regering, att man skulle prolongera hyresstegringslagen ytterligare ett år. Men riksdagen avslög detta förslag. Det är riktigt, såsom här sagts, att andra kammaren biföll regeringsförslaget, och det är riktigt, att majoriteten mot förslaget i första kammaren var så knapp som den kunde vara, men resultatet blev i alla fall, att här fattades ett beslut, att hyresstegringslagen icke skulle prolongeras utöver den 1 oktober 1923.

*Ang.
litg med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

På grundval av den sålunda fastslagna ordningen ha nu åtskilliga uppsägningar skett, till största delen från hyresvärdarnas sida, och det torde även ha träffats en del hyresavtal om uppsagda lägenheter. Åtskilliga personer ha också i förlitande på den bostadsmarknadens frihet, som riksdagen sålunda två år i rad utlovat, börjat och delvis även slutfört byggandet av nya bostäder.

Nu ifrågasättes emellertid, att lagstiftarna skulle ändra det beslut, som fattades år 1921 mera tveksamt och 1922 mera definitivt.

Vad skulle då detta innebära? Jo, att alla uppsägningar, som med stöd av gällande lag verkstälts efter den 1 juli 1922, att träda i kraft den 1 oktober 1923, skulle förklaras ogiltiga. Jag kan heller icke se annat än att det även skulle betyda, att de nya hyresavtal, som träffats av personer, vilka sålunda blivit uppsagda eller själva uppsagt sina lägenheter, också skulle förklaras ogiltiga. Ett sådant beslut skulle även innebära, att den grundval, som statsmakterna lagt och på vilken byggnadsföretagare stött sig, då de gått att uppföra nya bostadshus, skulle sprängas sönder av statsmakterna själva. Detta gäller, även om man nu skulle inskränka beslutet till att avse endast smärre lägenheter. Antag, att en person haft en lägenhet på låt oss säga fyra rum och kök, att han ansett denna lägenhet vara för stor, att han själv sagt upp den och i stället lyckats komma över en lägenhet på tre rum och kök! Om nu hyresstegringslagen skulle prolongeras för lägenheter upp till tre rum och kök, skulle, såvitt jag kan se, den uppsägningen, som denna person verkställt, förklaras ogiltig och det hyresavtal om trerumslägenheten, som han träffade, också anses ogiltigt. Jag föreställer mig, att man måste ge lagutskottet rätt däri, att ett sådant sakernas tillstånd på ett ganska betänkligt sätt skulle rubba tilltron till den allmänna rättssäkerheten.

Nu säger herr Hage, att detta är en juristsynpunkt. När herr Hage säger så, gör han juristerna allt för stor ära. Jag föreställer mig, att det inte är bara juristerna, utan i lika hög grad övriga samhällsklasser, som sätta värde på att man kan lita på den lag, som är stadgad, och den rättsordning, som gäller. Det är ett misstag att tro, att det endast är juristerna, som hålla på rättssäkerheten här i landet.

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

I herr Hages yrkande har nu också den näst föregående talarren, herr Samuelsson, instämt. Herr Samuelsson förebrådde i sitt anförande utskottet, att det icke närmare inlåtit sig i diskussion om hans och hans partivänners motion. Jag vill i anledning av detta säga, att jag inte tror, att en diskussion i detta avseende skulle tjänat mycket till. Herr Samuelssons principiella ståndpunkt är nämligen den, att samhället självt måste övertaga förvaltningen av hela det befintliga bostadsbeståndet och ombesörja, att ett tillräckligt antal goda och tjänliga bostäder skall finnas tillgängligt för tillfredsställande av de mindre bemedlades bostadsbehov, och detta vill han nå därigenom, att de redan befintliga bostadshusen av staden exproprieras från de nuvarande ägarna, men väl att märka *utan ersättning!* Detta är utgångspunkten för herr Samuelsson, och med den utgångspunkten blir skillnaden i uppfattning mellan herr Samuelsson, å ena sidan, samt mig, och som jag föreställer mig det övervägande flertalet i denna kammare för stor, för att ett fruktbärande meningsutbyte om dessa spörsmål skall kunna komma till stånd.

Mot mitt yrkande, att man icke skall rubba den lagliga ordning, som nu två år i rad beslutits, invändes det, att man har att frukta en ohygglig bostadsbrist i höst och att man då kan vänta sig en oerhörd uppskörtning från husvärdarnas sida. Jag måste häremot göra det inkastet: äro verkligen dessa farhågor grundade? Jag vill därvidlag gärna erkänna, att man inte i detta avseende kan uttala sig med någon säkerhet, och jag fritager mig uttryckligen från varje pretention på att vilja uppträda som profet.

Vidare vill jag framhålla, att det inte gärna är tänkbart, att övergången från en reglerad till en fri hyresmarknad skall kunna försiggå utan gnissel och svårigheter, detta vid vilken tid övergången än skall ske. Och någon gång måste den ju ändå ske, därom äro, såvitt jag hört, alla ense. Vi må komma ihåg, att det är sex å sju års utebliven omflyttning i städerna, som på en gång skall ske. Detta medför alltid en viss grad av stockning och kanske förvirring. Med den nu gjorda reservationen vågar jag det påståendet, att vi ha grundad anledning att hoppas, att det i höst, åtminstone i det stora flertalet städer, inte skall yppa sig någon allmän brist på bostäder, icke heller på smålägenheter, och att det därför icke av denna anledning är att befara någon svårare uppskrivning av hyrorna. Jag är naturligtvis skyldig kammaren att i någon mån ge skäl för detta mitt antagande.

Bostadspriset bestämmes ju av förhållandet mellan tillgång och efterfrågan. Vad då *efterfrågan* på bostäder beträffar, är det att lägga märke till vissa faktorer, som äro ägnade att härutinnan inverka gynnsamt. Den rådande depressionen är sålunda ägnad att befördra en viss utflyttning av en del stadsinvånare till landsbygden. När herr Hage nyss hade ordet, förklarade han med den höga och genomträngande röst han har — han sade det t. o. m. ett par gånger — att man hade *lovat* att här skulle bli en massutflyttning från städerna till landsbygden. Detta herr Hages påstående inne-

bär en betänkelig överdrift. Jag har slagit upp protokollet över andra kammarens behandling av denna fråga i fjol. Och, åtminstone såvitt den diskussionen beträffar, har varken jag eller, såvitt jag kunnat finna, någon annan av dem, som då motsatte sig en prolongering av hyreslagen, i detta avseende givit något löfte. Vad jag sade var helt kort detta: »Beträffande bostadsefterfrågan antar socialstyrelsen, att det på grund av den ännu rådande depressionen kommer att äga rum en utflyttning från städer och stadsliknande samhällen till landsbygden. Det är icke så, att man tänker sig, att det skall ske en massutvandring, men någon utflyttning har man att vänta på grund av den stegrade omöjligheten att vinna utkomst i städerna. Det är sant, som herr justitieministern sade, att folk icke gärna släpper sin bostad även om förhållandena äro svåra, men till sist gäller det, att nöden har ingen lag, och stadsarbetarna torde komma att tvingas att söka sin utkomst på andra ställen än i städerna.» Således, i den försiktiga form, vari uttalandet gjordes i fjol, tror jag att det är riktigt. Och i den mån det icke har haft större uppfyllelse ännu, torde det kunna få det i år och nästa år. Härvid är för övrigt att märka, att så länge hyresregleringslagen fortfar, har arbetarna däri ett skäl att icke flytta ut, ty i sin bostad ha de nu en ekonomisk tillgång, som de kunna utnyttja genom att hyra ut i andra hand.

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

Vidare har den ekonomiska depressionen medfört att åtskilliga familjer ha måst inskränka sig, och de önska därför i många fall skaffa sig mindre bostäder. Men detta är, så länge hyresstegringslagen består, i det närmaste omöjligt att realisera, därför att bostadsbeståndet är stelnat eller fastfruset, som man säger. Men om hyresstegringslagen upphäves, kunna de sätta sin önskan i verket, och därigenom bli åtskilliga bostäder lediga.

Mot detta påstående har under de föregående diskussionerna i ämnet framhållits, att på det sättet kommer det att ske en strömning nedåt mot allt mindre och mindre bostäder, och därigenom skulle pressningen på de allra minsta bostäderna, på ett rum och kök, bli så stark, att det ovillkorligen skulle bli brist på sådana små bostäder. Detta är ju i viss mån riktigt. Men gent emot detta må först erinras, att det ligger nära till hands, att om en sådan strömning skulle ske från större till mindre bostäder, hyresvärdarna skulle finna sig nödsakade att dela upp en del större bostäder i smärre för att slippa ha dem stående outhyrda. I viss mån kan man också vänta, att det skall försiggå en motström mot den förenämnda strömmen, nämligen en ström mot större bostäder från sådana personers sida, som ha tillfälle att utvidga sig, som fått sin familj utökad o. s. v.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att socialstyrelsen har beräknat, att under den tid, som hyresstegringslagen varit gällande och ännu kommer att gälla, antalet av äktenskap, som blivit upplösta utgör icke mindre än omkring 40,000. Och i så gott som alla dessa 40,000 fall kan man räkna med att det uppstått ett minskat behov av bostad.

Om jag sedan övergår till frågan om den väntade tillgången på

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

bostäder, så är också i det avseendet att uppmärksamma vissa faktorer, som i denna fråga kunna väntas komma att inverka gynnsamt, d. v. s. i en riktning motverkande hyresuppskrivning. Produktionskostnaderna på bostäder bestämmas ju av priset på byggnadsmateriel och arbetskostnader. Vad priserna på byggnadsmateriel beträffar, ha de, med undantag för tegel under de sista åren gått ned oerhört, och även arbetslönerna ha sjunkit åtskilligt. På grund av att vårt penningvärde har uppnått en hög grad av stabilitet, behöver man icke för närvarande befara några större eller hastigare fluktuationer i vare sig materialpriser eller arbetslöner. Detta är en omständighet, som är av mycket stor betydelse, när det gäller att kalkylera för framtiden, särskilt för dem, som tänka bygga hus. Tack vare de nu nämnda omständigheterna ställer det sig för närvarande så, att hyrorna i nybyggda hus icke behöva vara mera än omkring 30 procent högre än hyrorna i gamla hus. Och denna marginal är icke större, än den var före kriget och den ansågs då vara normal. Det vill säga, den önskvärda bättre jämvikten mellan hyrorna i gamla hus och hyrorna i nybyggda hus ha vi nu i det närmaste uppnått. Ty man har aldrig menat, att vi skulle komma till den punkten, att hyrorna i nybyggda hus skulle komma att ställa sig lika låga som hyrorna i gamla hus, utan har endast begärt, att marginalen mellan hyrorna i nya hus och hyrorna i gamla hus icke skulle vara större, än vad den nu börjar visa sig vara.

Det är naturligt och självklart, att den privata byggnadsverksamheten på grund av nu nämnda förhållanden skall erfaras en viss eggelse att komma igång igen och fylla det behov av bostäder, som föreligger, nota bene, om den återhållande verkan på byggnadsverksamheten, som hyresstegringslagen utövar, alldeles försvinner.

Men det är icke blott naturligt och självklart, att så skall ske, utan så har faktiskt också redan skett. Jag talade för ett par dagar sedan med en på detta område mycket sakkunnig person, och han uttryckte sig så, att företagarverksamheten på detta område för närvarande *sjuder* av arbetslust. Den som tvivlar på detta påståendes riktighet, hänvisas till att fara omkring i Stockholms utkanter och se, hur det bygges där. Det är inte ett och annat hus, det är nya städer, som byggas. Det har uppgivits — jag kan dock inte svara för att det är exakt — att för närvarande icke mindre än 12,000 bostadseldstäder äro under uppförande i Stockholm. Om detta är riktigt, skulle det innebära ett större årligt bostadstillskott, än som ansågs normalt före kriget, och detta tillskott består, väl att märka, till stor del av smålägenheter, just sådana, av vilka det befaras brist den 1 oktober. Icke sedan år 1913 har i Stockholm rått en så högt uppträdd privat byggnadsverksamhet.

Till denna privata byggnadsverksamhet kommer sedan den med allmänna medel understödda byggnadsverksamheten. Denna har redan utträttat inte så litet. Med understöd av de år 1920 och 1921 beviljade statsanslagen ha redan byggts bostäder för 100 miljoner kronor, innehållande inalles omkring 24,000 eldstäder och bestående så gott som uteslutande av smålägenheter. Om, såsom man väl får

hoppas, denna verksamhet får riksdagens understöd även i år, så kommer det att erhållas ett ytterligare betydligt tillskott till bostadstillgången, låt vara att detta tillskott kommer att göra sig gällande först nästa år.

Slutligen får man inte alldeles glömma den kooperativa byggnadsverksamheten. Det är sant, att denna under en tid varit ganska förlamad. Men glädjande nog synes den nu stå inför ett återuppvaknande. Det uppges sålunda, att exempelvis Stockholms kooperativa bostadsförening för närvarande planerar byggen i stor skala.

Jag har sagt, att man här måste i viss mån röra sig med antaganden. Men antaganden kunna vara mera eller mindre bevisande, de också. En omständighet, som här icke saknar sin betydelse är fastighetsmarknadens läge. Det har visat sig, att de, som spekulera på att köpa fastigheter, icke äro benägna att betala de pris för fastigheterna, som skulle betingas av de nu utgående hyrorna. Och varför? Jo, därför, att de ej kunna räkna med, att dessa hyror skola bli bestående efter den 1 oktober. De frukta en nedgång i hyrorna. Jag föreställer mig, att dessa personer, som spekulera på fastighetsmarknaden, äro ganska väl initierade och ha en ganska god förkänsla av hur förhållandena komma att ställa sig på detta område. Denna fruktan för att hyrorna inte skola kunna hålla sig uppe på den höjd de nu ha, delas också åtminstone av åtskilliga av de nuvarande fastighetsägarna. Gentemot den skrämsel, som gör sig gällande på vissa håll och gentemot allt tal om att det här skall bli en fruktansvärd uppskörtning i höst på grund av de uppsägningar, som skett, kan det vara av betydelse att framhålla detta faktum också. Det är inte bara hyresgästerna, som äro oroliga för hyrorna till hösten utan också åtskilliga fastighetsägare — om det nu kan vara någon tröst, och det bör det verkligen kunna vara.

Jag vill i det sammanhanget tillåta mig att avråda alla, som ha något inflytande, från att blåsa under den panikstämning, som nu tycks vilja göra sig gällande. Ty om det också blir så, att bostadstillgången i höst i och för sig icke motiverar någon hyresförhöjning, så kan en sådan mycket väl inträffa om det blir en allmän panik bland hyresgästerna, så att dessa i stor skala låta skrämna sig till att nu genast, innan de fått en verklig överblick över det sannolika läget, skriva under nya kontrakt med förhöjda hyror. Men då beror detta icke på bostadstillgången i och för sig utan på den omotiverade och oförnuftiga skrämsel som hotar att bemäktiga sig hyresgästerna.

Herr Hage har nu yrkat återremiss. Till stöd för det yrkandet har han bland annat åberopat, att Sverige, om detta utskottsförslag antages, skulle vara det första land, som har avskaffat hyresregleringen. Han erkände själv, att påståendet tarvade en viss modifikation så till vida, som också Finland avskaffat hyresregleringen. Men han menade, att den nya lag om maximihyror, som Finland antagit, skulle i viss mån ersätta hyresregleringen. Jag kan icke dela herr Hages mening i sistnämnda avseende. Den finska lagen medger visserligen regeringen rätt att fastställa ett slags maximigräns för hyrorna. Men denna gräns är generell. Det förekommer ingen indivi-

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

duell reglering av hyrorna i Finland. Och vad som är att märka är, att där icke återinförts förbud för hyresvärdarna att uppsäga hyresgästerna. Då man icke har förbud mot uppsägning och icke någon individuell hyresreglering, så kan man icke säga, att hyresregleringen bibehållits. Den finska lagen har således gjort rent hus i det avseendet. Jag vill även erinra om att i England framlagts förslag om hyresregleringens upphörande ehuru visserligen icke omedelbart. Jag vet icke om den omständigheten, att England sålunda är på väg att följa vårt exempel, möjligen kan bero på att också den engelska valutans står sig så bra och att man därför med större säkerhet kan beräkna framtiden än i andra stater.

Om nu herr Hages återremissyrkande bifalles, så kommer det att innebära, att utskottet skall verkställa viss utredning. Denna utredning, hur den än påskyndas, måste alltid taga viss tid. Det blir då absolut omöjligt, att en sådan lag, som regeringen föreslagit, kan träda i kraft på den avsedda dagen, den 15 mars, utan lagens ikraftträdande måste då uppskjutas, antagligen till någon dag i april. Och med de uppsägningsbestämmelser, som för närvarande gälla i hyreskontrakten, torde det vara uppenbart för alla, att detta skulle innebära mycket stora svårigheter för såväl hyresgäster som hyresvärdar. Jag vill i detta avseende understryka departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, då detta lagförslag föredrogs, att det var önskvärt, att lagen promulgerades icke senare än någon av de första dagarna av mars månad 1923. Detta blir svårt redan nu och alldeles omöjligt, om det blir en återremiss och lagen i alla fall sedan helt eller delvis antages.

Således, med allt erkännande av det varma intresse, som motionärerna hysa för de hyresgäster, vilkas intressen det gäller, så tror jag, att de överdrivit de faror, som skulle hota i höst. Jag tror, att det vore en olycklig väg, som riksdagen skulle beträda, om den ginge att upphäva det beslut, som den förut två år å rad fattat. Och jag anser därför, att återremissyrkandet, som endast innebär ett möjliggörande av ett upphävande av det gamla beslutet, icke heller förtjänar att bifallas.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Åkerman:** Herr talman! Ärade kammarledamöter! Må det tillåtas mig att med några ord ange min ställning till denna fråga.

Jag ber då först att få erinra om vad som föreföll vid 1921 års riksdag. Då Kungl. Maj:t genom proposition vid den riksdagen framlade förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., framhölls i vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet önskvärdheten av att lagen måtte upphöra att gälla den 1 oktober 1923. Som man emellertid å ena sidan funne önskligt, att redan då en fast avsikt om hyresstegringslagens avveckling komme till uttryck i så bestämd form som möjligt, men å andra sidan ansåge ett dylikt uttalande icke böra ovillkorligt ut-

göra det sista ordet i frågan, syntes dessa båda synpunkter kunna på så sätt förenas, att i lagen hyresvärd medgäves rätt att efter den 1 juli 1922 uppsäga hyresavtal till upphörande den 1 oktober 1923 eller senare dag. En dylik bestämmelse skulle klart utmärka, att, såvida icke förhållandena inom det närmast följande året utvecklade sig i en då oförutsedd riktning, allmänheten hade att inträtta sig med hänsyn till hyresregleringens upphörande den 1 oktober 1923. Om åter anledning därtill skulle givas, förelåge möjlighet att genom beslut vid 1922 års riksdag ändra lagen på sådant sätt, att dess giltighetstid utsträcktes över den tilltänkta slutterminen. Med hänsyn till denna uppfattning hade lagens övergångsstadganden formulerats.

Detta var vid riksdagen 1921.

På hösten samma år trädde den nu sittande regeringen till, och vi hade då att snart nog taga ställning till den ytterst ömtåliga frågan. Vi beslöto oss då för att till 1922 års riksdag framgå med förslag om en ytterligare prolongering av denna lag. Redan i lagrådet möttes denna tanke med starka betänkligheter. Men detta avhöll oss icke från att gå fram till riksdagen med frågan. Här kämpade vi så gott vi kunde för prolongeringen. Men tyvärr svek oss lyckan: vi tappade på en röst i första kammaren.

Jag beklagar livligt den utgång, som frågan då fick. Och hade det varit möjligt, skulle jag hemställt om framläggande av prolongeringsförslag även i år. Men jag ansåg, att riksdagens föregående beslut borde respekteras. Det är att märka, mina damer och herrar, att detta beslut, såvitt uppsägningarna angår, har tillämpats redan över ett halvt år eller noga räknat åtta månader.

Regeringen har nu, då ingen annan väg stod öppen, framlagt en proposition, som utgående från att statsmakternas beslut om hyresregleringens avveckling borde stå fast, söker ordna åtskilliga med själva avvecklingen sammanhängande frågor. Men propositionen vill även något mera. Den vill, och detta på ett för framtiden bestående sätt, rädsla över i hyreslagstiftningen åtskilliga för hyresgästerna förmånliga rättigheter, av vilka jag i detta sammanhang blott behöver erinra om rätten till månatlig betalning av hyran, om liberalare villkor vid dröjsmål med hyreslikvider o. s. v.

Jag vill erinra om angelägenheten av en snabb behandling, då den av regeringen framlagda lagen bör träda i kraft redan den 15 mars på skäl, som i propositionen angivas. Det heter där: »Särskilt med avseende å de övergångsbestämmelser, som befinnas erforderliga för att reglera förhållandena vid och omkring berörda lags sluttermin, är det av vikt, till undvikande av att bestämmelserna bli värdelösa eller medföra ogagn i stället för gagn, att desamma kunna utfärdas och träda i kraft vid en tidpunkt, som medgiver allmänheten att i tid överblicka ställningen och fatta ståndpunkt till den för mängden betydelsefulla frågan, huruvida förefintlig rätt att uppsäga bestående hyresavtal skall begagnas eller icke. Med iakttagande härav har socialstyrelsen föreslagit, att den nya lagen skall träda i kraft den 15 mars 1923, med undantag dock för vissa stad-

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

ganden, vilka äro ämnade att avlösa motsvarande bestämmelser i 1921 års lag och icke lämpligen böra sättas i kraft förr än från och med den 1 oktober 1923. Uppenbarligen är det önskvärt, att lagen utfärdas så tidigt som möjligt och icke senare än någon av de första dagarna i mars månad 1923.»

Nu har man emellertid här i dag påyrkat en återremiss till utskottet för att söka åstadkomma en prolongering av hyresregleringslagen, åtminstone i viss omfattning, ännu ett år. Jag vill tacka den kammarledamot, som framförde detta yrkande för det erkännande, som han vid yrkandets framförande lämnade åt regeringens åtgärder. Å min sida vill jag nämna, att jag behjärtar de känslor, ur vilka det ifrågavarande yrkandet framsprungit, så mycket mer som jag själv, enligt vad jag redan antytt, djupt beklagar riksdagens senaste beslut i denna fråga. Ännu någon tids uppskov, innan man tog steget ut i det ovissa, hade varit högeligen önskvärt med hänsyn till hyresgästernas oro för vad som stundar. Denna oro har särskilt på senaste tiden givit sig tydligt till känna. Jag kan nämna, att mer än en deputation från hyresgäster har till mig personligen framfört sina bekymmer. Men ett är att *vilja* hjälpa, ett annat är att *kunna*. Såsom denna fråga nu ligger till, synes mig en omedelbar prövning av regeringens förslag vara synnerligen önskvärd.

Herr Lovén: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall icke uttala någon förvåning över den slutkläm utskottet kommit till. Någon annan var knappast att vänta från detta utskotts majoritet. Men jag ber att få uttala min förvåning över den motivering, man bestått detta utlåtande, en motivering som mycket väl kunde vara skriven av någon av våra större städers fastighetsägareföreningar.

Utskottet har i år inte kommit stort längre än vad det gjorde i fjol. Man hoppas och tror i år liksom i fjol fast man har vetskap om, att vad man i fjol trodde och hoppades icke gått i uppfyllelse. Utskottet yttrade i fjol, att sänkningen av befolkningens levnadsstandard skulle medföra lättnader på bostadsmarknaden. Nu gäller det, som sades i fjol, att denna sänkning av befolkningens bostadsstandard skärper avsaknaden av små bostäder. Ty dessa fyra-, fem-, sexrumshyresgäster komma att konkurrera om de små lägenheterna på ett, två och upp till tre rum och kök. Härtill kommer, vilket också sades i fjol och alltjämt är lika starkt gällande, den familjebildning, som har uppskjutits så många år av brist på bostad. Det är hundra-, kanske tusentals personer som gå och vänta på att få gifta sig, vilka nu, när bostadslägenheterna bli lösa, komma att konkurrera tillsammans med dem, som sänkt kravet på bostadens storlek, om ett- och tvårumslägenheterna. Vilka få ge vika? Jo, de fattiga och barnrika familjerna, som komma att gå under i denna konkurrens om lägenheterna.

Nu säger utskottets ärade ordförande, att man kommer att flytta ut på landet. Det är ju något önskvärt, att lägenheter i städerna på det sättet kunna bli lediga. Det är också något vackrare

och mera formfulländade ord »att flytta ut till blommorna och fåglarna», som herr Björnberg rekommenderade i fjol, men utskottets ärade ordförande tycks vara inne på denna tanke i år. Men även om dessa människor komma ut på landet, måste flytta dit ut, vart skola de då taga vägen?

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Utskottet lovade i fjol, att det skulle bli en avsevärd ökning i bostadsproduktionen. Nu kan man fråga: Var är denna stora bostadsproduktion, som ingen sett till, åtminstone ingen av dem som nu söka lägenheter? Vill utskottet vara snällt visa dessa, som äro och bli husvillor, denna stora bostadsproduktion, t. ex. i den stad där jag är hemma. Där har staden själv byggt och skaffat lägenheter för många familjer samt ställt om att eljest många kommit under tak. Det är staden själv som gjort detta, men den privata bostadsproduktion, som man utlovat, är ännu mycket minimal. Längre fram torde det komma att bli ännu svårare att få hyra människovärdig bostad. Efter den första oktober kommer med de starkt sjunkande lönerna det att icke bliva möjligt för en arbetare att under vanliga, normala omständigheter betala de hyror, som komma att begäras. Första lagutskottets ordförande, herr Pettersson i Södertälje sade i fjol, att om förhållandena ändra sig, bör också riksdagen ha rätt att ändra sig, detta enligt protokollet för debatten i fjol. Enligt protokollet sade han detta, men han förnekade, att förhållandena ändrat sig, och därför hade riksdagen ej heller rätt att ändra sig. Nu är det vår bestämda uppfattning, att förhållandena hava ändrat sig i så måtto, att vad man trodde och lovade i fjol och i förfjol icke har inträffat. Denna bostadsproduktion har icke förekommit, utan man står sämre nu än tillföre. Herr Pettersson i Södertälje erinrade även i fjol, i en replik till fru Östlund, om att de bostadslösa skulle inrymmas i de nya bostäder, som man vågade hoppas skulle komma till stånd. Det har kommit litet bostäder till stånd, men jag undrar, om herr Pettersson vågar hysa detta hopp i närvarande stund, om herr Pettersson är lika bergfast i sitt hopp i år som han var i fjol beträffande de större städerna i landet. I dag säger herr Pettersson, att man icke kan hava grundad anledning befara någon bostadsnöd i oktober. Den ärade ordföranden må vara hur duktig jurist och utskottsordförande som helst jag underkänner dock fullständigt hans förmåga att kunna förutsäga tillkommande ting. Ty vad han förutsade i fjol har icke inträffat. Den hjälp han förutsade för i år är alldeles utebliven. I år säger man i utskottets utlåtande, att en prolongering av hyreslagen skulle innebära allvarliga faror för rättslivet. Men har man då ingen känsla för dessa många fattiga familjer, som genom hyresstegringslagens upphörande skulle kastas på bar backe? Den stora uppsägningen har inte börjat ännu, men den kommer så snart riksdagen i dag är färdig med sina beslut, antingen de gå i den ena eller den andra riktningen. Det är ej för mycket att säga, att det alldeles säkert kommer att bli panik på bostadsmarknaden i de större städerna, när vi komma fram till den stora uppsägningen. Redan nu är man på fastighetsägarehåll i färd med att, då en lägenhet skall uthyras, fastän lägenheten icke kostats på

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

ett vittnen för reparationer under 6—8 år, begära 500 eller 600 kronor kontant av hyresgästen för reparation av bostaden. Detta blir ett villkor för att man skall få lov att hyra. Det förstår nog vem som helst, att det är många, som inte hava råd att inlåta sig på något sådant. Man kan då inte få någon lägenhet, då man inte har någon utväg att lägga ut dessa flera hundra kronor för reparation av lägenhet eller fastighet.

Att några av våra större städer gått i författning om att bygga bostäder åt de bostadslösa, i den mån detta varit möjligt, skola sannoligen inte herrarna från de borgerliga partierna i dessa städernas kommunala institutioner rosa sig med, ty detta byggande av arbetarbostäder har kommit till stånd trots dessa partiers motstånd mot byggandet.

Inte ens de i den kungl. propositionen begärda övergångsbestämmelserna till lagen om hyresreglering har man helt kunna gå med på, utan man har även där prutat, särskilt när det gällt paragraf 7. Jag skall nu inte yttra mig därom; det har sagts så mycket tidigare.

Jag skall härpå be att få lämna några exakta siffror över hur det i närvarande stund står till i min hemstad på bostadsmarknaden. Den första april 1922, alltså för nära ett år sedan, fanns det ansökningar om 367 bostadslägenheter. Uppgifterna äro hämtade ur officiella handlingar från bostadsförmedlingen. Av dessa 367 sökande önskade 99 lägenhet på grund av giftermål, 62 på grund av inflyttning från annan ort; 153 ansökningar voro från personer, som voro inneboende hos anhöriga eller hyrde möblerade rum; 29 sökande bodde i utav hälsovårdsmyndigheterna utdömda, uppenbart mindervärdiga lägenheter. De 367 ansökningarna representera sammanlagt 1,023 personer. Det var den första april 1922. Det 31 december samma år var efterfrågan 425 och den 15 februari i år är efterfrågan 456, således nära 100 fler än i fjol motsvarande tid. Siffran skulle hava blivit 617, om inte staden hade den 1 februari och 1 mars kunnat bereda bostäder åt omkring 100 familjer, därav åt 90 i ett av staden själv uppfört hus. Hur är då tillgången i närvarande stund i Malmö? Tillgången är 4 lägenheter om 1 rum och kök, 4 om 2 rum och kök och 1 om 3 rum och kök, summa 9 lägenheter anmälda lediga. Däremot stå 456 ansökningar. Av dessa ansökningar äro 118 gjorda på grund av giftermål, 58 på grund av inflyttning från annan ort, 141 av hos andra familjer inneboende, 42 av personer boende i av hälsovårdsmyndigheten utdömda lägenheter, 30 av andra orsaker, 13 på grund av uppsägning till april och 54 på grund av uppsägning till oktober. Av dessa uppsagda 54 lägenheter ha 29 stycken 1 rum och kök, 15 2 rum och kök, 8 3 rum och kök samt 2 större lägenheter. De 456 ansökningarna fördela sig på följande sätt: 291 avse 1 rum och kök, 126 2 rum och kök, 34 3 rum och kök samt 5 4 rum och kök och därutöver.

Det är verkligen fakta på bostadsmarknaden hemma i närvarande stund. Det föreligger sålunda omkring 100 ansökningar mer i år än i fjol. Då vågar man säga, att den spådom, som uttalades i fjol, att vi nu skulle stå inför ett annat faktum längre fram på året.

icke slagit in. Det är då märkvärdigt, att man fortfarande hyser en ljus optimism och tror, att det inte skall bli bostadsbrist den första oktober, såsom utskottets ärade ordförande gör. Jag beklagar, att vi som leva, bo och röra oss bland denna mängd av människor, som redan nu börjat gripas av panikstämning, nödgas hava en annan uppfattning i fråga om vad som kommer att inträffa den 1 oktober än de, som hemma vid sitt skrivbord samla in uppgifter härifrån och därifrån, det må sedan vara vilka myndigheter som helst. När här resas så stora svårigheter såväl från regeringsbanken som från utskottsledamöter mot en återremiss av denna fråga till första lagutskottet, så vill jag säga, att jag icke vågar yttra mig om, huruvida dessa svårigheter äro större eller mindre, överkomliga eller oöverkomliga; min uppfattning är i alla fall, att riksdagen i det fallet är suverän. Vad den än beslutade i fjol eller vad den kommer att besluta i år, råar väl ändå riksdagen på alla juridiska spetsfunderigheter, dessa må sedan komma från regeringsbanken eller från lagrådet.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det av herr Hage gjorda återremissyrkandet.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Herr **Lindkvist** i Hamstad: Herr talman, ärade kammarledamöter! Efter de långa anföranden, som här i dag hållits, skall jag fatta mig mycket kort. Jag skall inskränka mig till att uttala min anslutning till yrkandet om återremiss. Om ett dylikt yrkande skulle bliva bifallet, bli ju vi reserveranter inom utskottet satta i tillfälle att i lagtext få utformat det förslag, till vilket vi inom utskottet givit vår anslutning.

Vi reserveranter såväl som alla de som här i dag ha talat för och de vilka komma att rösta för en återremiss, äro säkerligen ej blinda för de stora svårigheter, som möta på detta område, om man skall gå in för en prolongering av lagen i en mindre utsträckning. Jag vill för min personliga del säga, att jag tror dock icke, att dessa svårigheter äro större än att de äro överkomliga. Vi ha också i vår reservation uttalat den uppfattningen, då vi säga, att ett förlängande av lagen med bl. a. den i den Hage-Sjöströmska motionen angivna begränsningen av ännu ett år icke kan medföra några svårigheter av tillnärmelsevis samma omfattning som de, som uppstå, därest lagen i år upphör att gälla. Jag tror, att det är riktigt.

Av de uttalanden, som vi i dag från denna plats hört, finna vi, att svårigheterna visa sig bra mycket större än vad man skulle kunnat tro att de äro, när man tager del av de siffror och de upplysningar som socialstyrelsen haft att lämna, när den kommit fram med sitt förslag. Nu har det sagts med styrka från utskottets sida, och det har framförts här i dag av dess ärade ordförande, att när riksdagen har beslutat, att denna lag skall upphöra att gälla, kan man inte utan våda gå in för ett beslut, som skulle innebära en ändring i ett av en tidigare riksdag fattat beslut. Jag ber att få påpeka för kammarens ledamöter, att socialstyrelsen, som haft mycket att

Ang.
lag med vissu
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

syssla med denna fråga och vilkens förslag ju ligger till grund för den proposition, som vi här hava att behandla, har inte sett frågan för sin del på ett sådant sätt, att den har kunnat säga, att om riksdagen en gång fattat ett beslut om avveckling av denna lag, den icke må därefter göra någon ändring, vilka förhållanden som än inträffa. På sidan 26 i den ifrågavarande propositionen återfinna vi följande ord, varmed socialstyrelsen motiverar sitt förslag: »Sedan riksdagen år 1921 beslutat, att hyresstegringslagen skulle upphöra den 30 september 1923 och under innevarande år genom att avslå förslag om lagens förlängning bekräftat nämnda beslut, anser sig styrelsen icke ha anledning att ånyo upptaga till behandling den principiella frågan om hyresstegringslagstiftningens giltighetstid, så mycket hellre som styrelsen för egen del såväl år 1921 som tidigare under innevarande år i avgivna utlåtanden i ämnet givit uttryck åt den uppfattningen, att lagstiftningen borde upphöra vid den härför numera fastställda tidpunkten.» Men sedan kommer socialstyrelsen med följande yttrande: »Givetvis hade utomordentliga, tidigare icke förutsedda förhållanden, kunnat föranleda, att denna principfråga ånyo gjordes till föremål för allvarligt övervägande.» Nu har socialstyrelsen för sin del icke funnit, att sådana förhållanden hava inträffat, att den ansett sig böra intaga en annan ståndpunkt än den förut intagit, men rent principiellt ställer sig socialstyrelsen här på en helt annan ståndpunkt än vad lagutskottet har gjort och än den som justitieministern här i dag intagit. Vi, som under fjolåret sökte att nå vad vi nu i dag vilja vinna, nämligen en förlängning av lagen till den 1 oktober 1924, hava icke fått anledning att ändra den uppfattning vi hade i fjol, att förhållandena på bostadsmarknaden fortfarande äro sådana, att det ur samhällssynpunkt är önskvärt, att de fortfarande bli reglerade. Vi hava sålunda — jag kan icke finna annat — full rätt, utan att kränka vare sig riksdagens anseende eller något annat, att arbeta för att riksdagen må till sist fatta ett beslut i huvudsaklig överensstämmelse med det Hageska förslaget.

Nu har från utskottsordförandens sida här i dag icke gjorts något försök att bestrida att svårigheterna å bostadsmarknaden äro stora. Tvärtom erkänner han, att de så äro, men han tror likväl, att det är någon överdrift, i vad som här framhållits. Att med full säkerhet kunna säga, hur det blir den 1 oktober i år torde icke vara möjligt, och även socialstyrelsen uttalar sig i det fallet mycket försiktigt, när socialstyrelsen säger, att ett upphävande av lagen är ett steg ut i det ovissa. Ja, om vi gå in för att ett sådant uttalande är riktigt, nåväl gör icke då riksdagen klokast i att införa detta ovissa tillstånd, som vi befinna oss i, gå in för ett prolongerande av lagen? Nu har det sagts från statsrådsbänken, att det möter stora svårigheter, så stora, att herr justitieministern kunde säga, att ett år att vilja hjälpa, ett annat år att kunna. Jag har ingen anledning att betvivla herr justitieministerns goda vilja att hjälpa, men jag vågar i detta fall hysa en annan uppfattning än han, när han säger, att det icke är möjligt att hjälpa. Jo, möjlighet finnes enligt min uppfattning, och jag tror, att herr justitieministern

ser saken alltför mörkt, när han säger sig icke kunna hjälpa, trots att han har den goda viljan.

Så har det talats från statsrådsbänken om den 15 mars, och sagts att det är angeläget att få ut lagen redan till den dagen. Ja, det är önskvärt att få denna lag så snart som möjligt under förutsättning, att det icke blir någon prolongering av hyresstegringslagen. Men i och med detsamma riksdagen går in på prolongering av denna lag, träder denna önskan i bakgrunden, och jag kan icke inse, att herr justitieministern har i propositionen givit belägg för att lagen nödvändigt måste träda i kraft den 15 mars. Detta är sålunda icke något bärande skäl för att gå emot återremissyrkandet att man däri- genom hindrar nu föreliggande lagförslag att träda i kraft den 15 mars. Enligt min mening är det bättre, om riksdagen på sätt som föreslagits går in på prolongering av hyresstegringslagen, och jag hoppas, att om det finnes resonans i riksdagen för återremiss, något som skulle innebära i sak ett uttalande för prolongering av lagen, så skall det finnas möjlighet i utskottet att med den hjälp, som där finnes att få, arbeta så, att det icke skall dröja många veckor, innan utskottet kommer med ett nytt förslag. Jag vägar bestämt hysa den uppfattningen, att även lagutskottet och dess ärade ordförande och andra jurister inom riksdagen efter ett sådant uttalande skola anse sig skyldiga och vara villiga att i sin mån medverka till att ett nytt förslag så fort som möjligt kan föreligga.

Jag har, herr talman, icke mera att säga, utan ansluter mig till yrkandet om återremiss.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Knuts-son*, fru *Östlund*, herrar *Ohman*, *Billqvist*, *Vahlstedt*, *Höglund*, *Hagman*, *Eriksson* i Stockholm och *Holmström* i Stockholm.

Herr *Carlson* i Mölndal: Herr förste vice talman! När jag an- tecknade mig för ordet, var det därför att en ledamot, som bevakar fastighetsägarnas intressen och som är motionär, begärt ordet och jag förmodade, att hans inlägg skulle giva anledning till ett bemötande. Nu har denne motionär strukit sig från talarelistan, och det gör, att jag skall begränsa mitt anförande.

Jag inser till fullo svårigheten för riksdagen att nu fatta ett beslut, som skulle strida mot det beslut, som riksdagen 1921 och 1922 har fattat. Om någonting sådant skall kunna förutsättas, får det naturligtvis vara synnerligen stor anledning till detta förhållande, och då gäller det naturligtvis att undersöka, huruvida sådana omständigheter verkligen inträffat, att man med fog skall kunna göra anspråk på att riksdagen skall intaga en annan ståndpunkt än den gjorde 1921. Då tar jag mig friheten påpeka, att den riksdag, som sammanträdde 1922, blev ju sammansatt på grundval av nya val till andra kammaren. 1922 års riksdag var sålunda i politiskt avseende väsentligen förändrad mot den riksdag, som 1921 beslöt om hyres-

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.

(Forts.)

stegringslagens upphävande. Jag tycker, att denna omständighet ändock icke är fullständigt betydelslös, när det gäller denna sak.

Dessutom vill jag erinra om den grunduppfattning, som framfördes 1921 av socialstyrelsen och i huvudsak upprepades 1922, som — man må säga vad man vill — ändock är det grundläggande momentet för riksdagens beslut. Det har av åtskilliga talare tidigare påpekats, att vad då antogs skola komma att inträffa det har absolut icke inträffat. Det har icke blivit någon utflyttning från städerna, till landsbygden, det har icke blivit någon ökad bostadsproduktion i den omfattning, som förutsattes, det har icke blivit någon minskad äktenskapsfrekvens. Det är tre betydelsefulla omständigheter, då det är fråga om bostadsbristen och hyresstegringslagen.

Dessutom har jag tagit mig friheten att i min motion erinra om, att när riksdagen 1921 och 1922 gick in för upphävande av hyresstegringslagen, skedde det icke minst ur den synpunkten, att fastighetsägarna skulle få rätt att göra uppsägning så tidigt som den 1 juli 1922. Därigenom att man fick femton månaders tid på sig för avveckling av lagen, skulle svårigheterna bli mindre än på 3—6 månaders tid. Nu har verkligheten utvisat, och speciellt för Göteborgs vidkommande vill jag framhålla det, att fastighetsägarna i slutet av juni i fjol beslutade i sin organisation och annonserade i stadens samtliga tidningar, att ingen fastighetsägare skulle göra uppsägning av hyresgäst på ett så tidigt stadium. Därför har det för Göteborgs vidkommande blivit en återhållsamhet. Det är uppenbart, att man avvaktar innevarande års riksdags ställning till frågan från fastighetsägarehåll för att sedan självklart vidtaga mått och steg. Jag har i detta sammanhang, såsom kammarens ledamöter behagade finna, på grund av den sist gjorda anmärkningen väckt en motion om att i Kungl. Maj:ts förslag skulle intagas en minsta uppsägningstid av 6 månader. Detta skulle enligt min mening innebära, att en eventuell uppsägning från fastighetsägarens sida absolut måste ske den 1 april innevarande år. Nu kan det tänkas, att denna sak ligger något vid sidan om ämnet, och jag skall därför icke närmare utveckla mina synpunkter på saken.

Nu säger man — det har starkt poängterats från socialstyrelsens sida och från utskottets ärade ordförandes sida — att nu har allmänheten i ett och ett halvt års tid levt sig in i den uppfattningen, att hyresstegringslagen skall upphävas och att då har den intet annat att göra än att inrätta sig därefter. Vad betyder det? Beträffande allmänheten känner varje ledamot av kammaren till att den sorgliga företeelse, som vi i storstäderna sett i flera tusental varje den 1 april och varje 1 oktober, då flyttningsslassen kört från det ena kvarteret till det andra med familjernas bohag på, ha vi icke sett till, så länge hyresstegringslagen funnits. Men hyresgästen har haft rätten kvar att säga upp sig och hyra annan lägenhet. Nej, allmänheten har icke något att inrätta sig för alls, utan den ställning de innehava såsom lägenhetsinnehavare äro de absolut tvungna att framdeles bibehålla, ty det är ingen i dessa bostadsbristens dagar, som vågar säga

upp sin lägenhet, och när man talar om hyresstegringslagen, har man icke avsett annat än de samhällen, där bostadsbristen är allra värst.

Mot min motion om minsta uppsägningstid av sex månader har det anförts, att det skulle bli synnerligen svårt, om det skulle bli en så enhetlig uppsägningstid, ty det skulle medföra, att innehavare av lägenheter om 5—10 rum skulle konkurrera om de små lägenheterna. Ja, det är uppenbart, att det kunde i någon mån verka på det sättet, men om man har den dubbla uppsägningstiden, vart skola då de, som hava sex månaders kontrakt, söka sig? De skola följaktligen bliva nödsakade att hålla sig lugna till den 1 juli, och då får man under alla omständigheter samma svårighet kvar.

När man som utskottet i likhet med socialstyrelsen och med stöd av socialstyrelsens yttrande säger, att de små lägenhetsinnehavarna ha fri rätt att konkurrera om de större lägenheterna, då vill jag säga: vad är det för prat? Det är icke annat än en teoretisk fras, som saknar varje möjlighet att omsättas i praktiken. Är verkligen arbetsmarknaden sådan, att kammarens ärade ledamöter vilja draga den slutsatsen, att de löner, som betalas arbetareklassen, räcka till för familjer, som hyra ett rum och kök, att skaffa sig en större lägenhet? Jag vågar påstå, med den kännedom jag har om dessa befolknings-skikt, som ha ett rum och kök, att de födas, leva och också dö i sin enrumslägenhet. När de byta lägenhet, göra de det i allmänhet icke för att få större sådan, utan för att få en lägenhet, som fuktar mindre, eller för att möjligen kunna uppbringa en lägenhet, som har något fönster åt gatan och icke alla åt gården, eller möjligen för att få en lägenhet, som exempelvis är mindre kall, men icke flytta dessa fattiga människor för att få en större lägenhet, och ännu mindre konkurrera de om de större våningarna om 4—10 rum.

Med det anförda ber jag, herr förste vice talman, att få yrka återremiss till utskottet.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr förste vice talman!— Nu har det yrkats återremiss till utskottet bland annat med den motiveringen, att vid behandlingen av denna sak stor brådska rått i utskottet. Det är sant, att vi behandlat detta ärende med hänsyn till den uttalade önskan, att lagen skulle kunna prolongeras den 15 mars, men jag vill samtidigt säga, att ärendet synnerligen grundligt behandlats, så grundligt som över huvud taget varit möjligt. Jag kan därför icke finna, vad en återremiss till lagutskottet skulle tjäna till. Jag är alldeles övertygad om att det skulle bli samma resultat efter förnyad behandling, som det nu blivit.

Jag har ju såsom lantman icke någon egentlig erfarenhet om dessa förhållanden. Men jag har både i fjol och i år blivit fullkomligt övertygad om att det rätta och riktiga sättet är det, som riksdagen slog in på förra året, då den beslöt, att hyresstegringslagen skulle avvecklas till den 1 oktober 1923, och i den övertygelsen har jag sedermera blivit stärkt. Jag tror, att ett uppskov skulle mera skada än gagna dem det här närmast gäller.

Man rör sig här på ett område, där man icke med visshet kan

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)

säga något, utan man tror eller hoppas o. s. v. Under sådana förhållanden kan man icke göra annat än gå till dem, som ha den största erfarenheten och den största överblicken på detta område. Gör man det, så tror jag, att man skall finna, att de så gott som enhälligt säga, att det är bäst att så gott först som sist avveckla hyresstegringslagen nu. Jag vet knappt någon verkligt sakkunnig på detta område, som icke har den uppfattningen. Under sådana förhållanden tycker jag, att man knappast står till svars med att gå någon annan väg än den, som utskottet föreslagit. Men därtill kommer, att riksdagen beslutat, att hyresregleringen skall vara slut den 1 oktober 1923. Hur går det, om riksdagen nu fattar ett annat beslut? Lagrådet har redan förut framhållit denna synpunkt, då det säger att »en ytterligare prolongation av denna lagstiftning skulle komma att framstå såsom ett betänkligt vacklande, ägnat att skapa osäkerhetstillstånd och rubba tilltron till de lagstiftande myndigheterna. I vida högre grad skulle detta omdöme äga giltighet, därest riksdagen nu skulle uppriva ett föregående år fattat beslut.» Och utskottet säger som sin mening följande: »Det skulle enligt utskottets mening innebära allvarliga vådor för rättslivet, om den uppfattningen vunno insteg, att man icke ens ett år kunde lita på den fortsatta giltigheten av ett lagstiftarnas beslut. Särskilt synes ett dylikt vacklande betänkligt, då fråga är om en lagstiftning, som nära berör ett stort antal medborgare.» Man får tänka sig, att det är tusentals, ja tiotusentals hyresgäster och hyresvärdar, som redan inrättat sig med hänsyn till dessa förhållanden. Jag kan ej förstå, att det kan vara tänkbart, att riksdagen i år kan ändra det beslut, som förra årets riksdag fattade. Jag är för övrigt övertygad om, att det är det enda riktiga och rätta.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på förslaget om återremiss och yrka bifall till utskottets förslag beträffande första paragrafen.

Herr **Sjöström**: Herr talman! Jag vill i likhet med herr Hage framföra mitt tack och uttala min tillfredsställelse med att Kungl. Maj:t framlagt en lag om reglering av hyresförhållandena, men jag kan endast beklaga, att utskottets majoritet icke ansett sig kunna tillstyrka lagförslaget i dess helhet. Men i varje fall anser jag, att detta förslag till lag duger att bygga på i fortsättningen.

Vad nu anförts om bostadsbristen och om vad som kommer att inträffa den 1 oktober innebär så många vägande skäl för återremiss, att jag ej har något att tillägga, utan kan inskränka mig till att yrka bifall till förslaget om återremiss.

Men i detta hänseende vill jag framlägga några siffror från den stad jag representerar, nämligen Göteborg. I Göteborg var ställningen den 1 februari den, att antalet av dem, som anmält sig vara i behov av bostad, var 3,084 med tillsammans 1,042 barn under 15 år. Det är en omständighet ytterligare, som är beaktansvärd, nämligen att i delad lägenhet bo 1,128 personer med 460 barn. I ett rum och kök bo två och två familjer med sina respektive barnskaror. Längre

ut i elände kan man näppeligen komma. Utskottet anför här, att om lagen nu skulle komma att prolongeras, så skulle det skapa ett osäkerhetstillstånd och rubba förtroendet till de lagstiftande myndigheterna. Jag vill gärna vara med om att icke endast söka bibehålla de lagstiftande myndigheternas auktoritet utan även stärka den, i den mån det är mig möjligt, men jag kan ej tänka mig att just ett tillmötesgående av, vad som anförts här i fråga om en prolongering av lagen beträffande mindre lägenheter, kan bidraga till att minska lagstiftarnas auktoritet. Jag tror tvärtom, att genom det, att vi gå in på den linjen, blir riksdagens auktoritet stärkt, åtminstone hos de folklager, som det här gäller. Och sedan i fortsättningen, när viktiga frågor behandlas, få de den tilltron till den lagstiftande myndigheten, att den gör sitt bästa för att värna om de betryckta i samhället.

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Herr talman, med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till yrkandet om återremiss.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag kunde kanske som lantman ha underlåtit att begära ordet, men då jag vid föregående riksdagar yttrat mig i detta ämne, så vill jag även nu säga några ord.

Ingen kan djupare än jag beklaga det beslut, som fattades i fjol, ty jag anser det synnerligen olyckligt. Den, som vistats och vistas så mycket i en storstad, som jag gjort här i Stockholm, har haft tillfälle att se, vilka orimliga bekymmer nu råda just till följd av det olycksaliga beslutet då. Jag vill för min del vara med om, att så mycket som möjligt lindra dessa. De hyror, som för närvarande erläggas, äro tvivelsutan så goda, att de mycket väl räcka till för både reparationer och skatter m. m. för fastigheter, vilkas värden icke genom jobberi blivit uppdrivna i ett oerhört pris utan fått stå i normalt pris. Detta framgår också bäst därav, att en god del personer här i Stockholm, som behållit sina fastigheter icke endast vilja ha sin hyra utan också vilja ha något annat, nämligen nöjda och belättna hyresgäster, dessa ha icke klagat någon enda gång, utan det har gått utmärkt bra för dem att klara sig. Om nu fastighetspriserna vräkts upp genom ett onaturligt jobberi, icke skall väl den stora allmänheten betala detta.

Man har nu, för att icke komma vidare i detta avseende, framhållit, att de uppsägningar, som skett hittills, äro relativt fåtaliga. Ja, om nu riksdagen antager det lagförslag, som är framlagt här i dag, få vi se, hur det går med uppsägningarna. Det hjälper sannerligen icke, om det här bygges än så mycket, då vi ha att befara här som i så mycket annat, att det säkerligen ganska lätt kan bli en husägartrust, som bestämmer hyrorna över lag. Det är enligt mitt förmenande riksdagens ovillkorliga skyldighet, åtminstone andra kammarens, att taga i beaktande de berättigade krav, som den stora allmänheten har i detta avseende. Och för att så måtte ske, vågar jag — jag skall ej upptaga tiden längre — anhålla att få yrka bifall till förslaget om återremiss. Och jag uttalar den förhoppningen, att med god vilja skall det vara möjligt för lagutskottet att åstadkomma

Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.

något, som kan vara till gagn för den stora allmänhet, som nu med djupaste bekymmer ser den föreliggande situationen.

(Forts.) Med herr Åkerlund förenade sig herrar *Söderberg, Lövgren, Wagnsson, Hamrin* och *Bärg* i Katrineholm, fru *Thüring*, samt herrar *Hedvall, Norling, Norsell, Molin, Olovson* i Västerås, *Svensson* i Skönsberg, *Andersson* i Katrineholm, *Jonsson* i Eskilstuna och *Lagerkvist*.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Södertälje: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde en hel del allmänna uttalanden, i vilka vi alla instämma. Vi äro sålunda alla ense därom, att om prisen på fastigheter genom jobberi drivas upp, är det obilligt, att den stora allmänheten skall betala det i form av högre hyror. Men nu är det så, herr Åkerlund, att botemedlet mot uppdrivandet av priserna är, att det kommer nya bostäder till stånd. Och nu är det känt, att ett av hindren för byggnadsverksamheten, ett av hindren för att få nya bostäder till stånd just är bibehållandet av den gamla hyresregleringslagen. Redan förhoppningen om, att den skulle tagas bort, har satt igång en ganska storartad byggnadsverksamhet, och blir det definitivt klart, att lagen icke kommer att prolongeras, kan man vara förvissad om, att denna nybyggnadsverksamhet kommer att fortsättas till nedbringande av hyrorna, vilket vi alla önska.

Herr Åkerlund är ju känd för sin fruktan för truster, och det må vara hans heder, att han alltid gör sina synpunkter i det stycket gällande. Men jag tror, att han ser spöken mitt på ljusa dagen, när han talar om att en husägartrust skulle komma till stånd, om hyresregleringslagen upphäves. Det torde ej finnas något verkligt skäl för en sådan farhåga.

Jag ber att få säga till de herrar, som yrka på återremiss i syfte att få till stånd ett bibehållande av lagen, att herrarna väl ej kunna tro, att lagen skall skapa nya bostäder.

Slutligen vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att herr justitieministern i det anförande han höll i början av debatten, så vitt jag kunde finna, klart och tydligt uttalade som sin bestämda mening, att det vore i högsta grad önskvärt, att kammaren icke beslutade återremiss. Justitieministern hemställde, att kammaren behagade nu omedelbart företaga frågan till avgörande. Jag tror, att med den kännedom om förhållandena, som justitieministern sitter inne med, var det ett klokt och gott råd.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Endast en kort replik till den föregående talaren.

Det är en känd sak, att alla dessa bostäder, som det är fråga om

att bygga, icke falla under hyresstegringslagen, och ett sådant faktum avvärjar fullständigt herr Petterssons argumentering.

Vidare vill jag säga något med avseende å den andra saken, som han anförde, nämligen att justitieministern påvisat, att lagen bör komma till stånd så fort som möjligt. Detta påstående grundar sig, såvitt jag förstår, på den uppfattningen, att uppsägningarna i regel måste ske sex månader före den första oktober. Men nu är förhållandet det, att i de flesta fall är uppsägningstiden i storstäderna och andra städer *tre* månader, och uppsägningarna kunna alltså ske ända fram till den 1 juli. Och då menar jag, att den synpunkt, som framförts här, att det är så nödvändigt att få saken klarerad så hastigt som möjligt, ej är så stark, som herr Pettersson i Södertälje här sökt göra gällande.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag vill endast uttala den åsikten, att om justitieministern önskar få fram den av honom föreslagna lagen till en viss tidpunkt, men riksdagens andra kammare finner, att detta lagförslag bör ändras till förmån för de små i samhället, böra vi icke fästa så synnerligen stor vikt vid vad justitieministern sagt.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Det är tråkigt att behöva upprepa samma sak många gånger. Jag trodde, att herr Hage kände till, att hyresregleringslagens egenskap att vara ett hinder för bostadsproduktionen icke ligger däri, att hyresregleringslagen skulle innehålla bestämmelser om nya bostäder, utan däri, att vetenskapen om, att lagen finnes kvar, skrämmer dem, som vilja bygga, från att sätta sin önskan i verkställighet. Det är lagens inverkan på lusten att bygga, som man avser, då man talar om att den verkar hindrande på bostadsproduktionen.

Herr Hage säger, att hyreskontrakten stadga en uppsägningstid av endast tre månader, och att det därför ej vore farligt att dröja med beslutet ifråga, emedan den där tremånaders fristen icke började löpa före den första juli. Detta är riktigt beträffande flertalet hyreskontrakt. Men jag vill dock erinra om, att det finnes åtskilliga hyresgäster, som ha kontrakt med sex månaders uppsägningstid, och för dem blir det svårt, om de icke i god tid före den 1 april få klart besked, hur det blir med hyresstegringslagens prolongation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde de propositioner dels på bifall till yrkandet om utlåtandets återförvisande till utskottet för ny behandling, dels ock på avslag å berörda yrkande; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår yrkandet om återförvisan-

*Ang.
lag med vissa
bestämmelser
rörande hyra
m. m.
(Forts.)*

Ang. de till första lagutskottet för ny behandling av utskottets förvaran-
lag med vissa bestämmelser rörande hyra de utlåtande nr 6, röstar

m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Ja;

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda yrkande.

Omröstningen utföll med 88 ja, men 90 nej; och hade kammar-
ren alltså beslutit att återförvisa utlåtandet till utskottet för ny be-
handling.

§ 5.

Ang. tull
å bananer.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsut-
skottets betänkande, nr 3, i anledning av väckt motion om tull å
bananer.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hän-
visad motion, nr 66, hade herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.* föreslagit,
att riksdagen måtte besluta, att nedanstående rubrik i gällande tull-
taxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Stat. nr	Varuslag	Kvantitet för tullberäkningen	Tullsats Kr. öre.
106 $\frac{1}{2}$	Bananer	1 kg.	— 25.

Utskottet hemställde, att berörda motion icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Lithander*, *Johansson* i Käl-
kebo, *Henrikson*, *K. Oscar Ericson* och *Bengtsson* i Kullen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Svensson* i Grönvik: Denna motion har väckt en viss
uppmärksamhet i pressen, jag vill inte säga välvillig, trots att den
rubricerats som en okynnesmotion. Den vara, som det här är fråga
om, undgick den tull, som beslutades vid 1921 års riksdag. Är
det nu så, att denna vara är av sådan bekaffenhet, att den bör vara
fri från den tull, som pålagts så många andra sydfruktar? Man
har påstått, att den är en nödvändighetsvara, ett födoämne för
en stor del av vårt folk. Jag tror, att man måste revidera sin
uppfattning i detta avseende. En nödvändighetsvara torde bana-
nen ingalunda vara, och det kan icke gärna påstås, att den innehåller
så stor mängd näring, att det därför skulle vara motiverat, att
den skulle vara tullfri. Då tullen på denna vara upphävdes 1917,
voro förhållandena helt annorlunda än nu, ty då var ställningen
synnerligen prekär på livsmedelsområdet, och då kunde det vara
skäl i att så mycket som möjligt försöka få in livsmedel. Upp-
hävandet av denna tull stödde sig på en bok av professor Anders-

son med titeln »Vårt dagliga bröd». Nu tror jag för min del icke, att denna vara intager en sådan ställning, när det gäller vårt dagliga bröd som i denna bok framhållits; tvärtom måste jag rubricera den såsom en frukt rätt och slätt och icke såsom något födoämne, och allra minst kan jag gå med på att den är en nödvändighetsvara för de stora lagren av svenska folket.

Då man ser denna sak från finansiell synpunkt, har det ju framhållits, att det ingalunda spelar någon roll för statsfinanserna, om en sådan tull införes. Men det är att märka, att under år 1921 importerades 2,110,968 kg., under det att år 1922 importerades 3,650,494 kg., alltså var det en ökning av 1,539,526 kg. Om importökningen fortgår i samma raska tempo, torde den föreslagna tullen även hava någon betydelse från finansiell synpunkt.

Då jag icke kan tillhöra dem, som vilja vältast stenar i vägen för finansministern i hans strävan att få debet och kredit att gå ihop, och då jag anser, att från denna synpunkt ett belopp av 900,000 kronor i inkomst för statskassan icke är så betydelselöst, ber jag att få yrka bifall till motionen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Röing: Som kammarens ledamöter funnit av motiveringen i bevillningsutskottets föreliggande betänkande, utgick till och med år 1917 en finanstull på bananer. Riksdagen ansåg emellertid då, att de statsfinansiella skälen icke voro av sådan art, att de borde hindra riksdagen att införa tullfrihet å denna fruktsort, som icke blott äger ett stort näringsvärde utan även besitter den egenskapen att vara en synnerligen lättsmält föda. Bananer ordinerades därför rätt allmänt av läkare, icke minst för barn. Senast år 1921 hade riksdagen anledning att till följd av en i första kammaren av herr Wohlin väckt motion ånyo upptaga frågan till prövning, och intog 1921 års riksdag samma ståndpunkt som 1917 års riksdag. De ärade motionärerna hava icke i sin motion framhållit några nya skäl för införandet av denna tull, utöver de som förut framhållits, och bevillningsutskottet har på grund därav ansett, att icke tillräckliga skäl framförts, vilka kunna föranleda riksdagen att nu intaga en annan ståndpunkt, än den riksdagen gjorde senast år 1921.

På dessa skäl, herr talman, skall jag tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Det är sant som bevillningsutskottets ärade ordförande sade, att vi diskuterade denna fråga litet grand år 1921, men mycket var det sannerligen icke. Nu vet var och en, att denna tullfrihet tillkom 1917, och det har framhållits av utskottet, att vad som låg under den då väckta motionen var ett uttalande av en professor, som trodde, att bananen skulle bli vårt dagliga bröd och att vi överhuvud taget skulle så mycket som möjligt inskränka på brödsädesodlingen — ja, vi skulle naturligtvis icke odla bananer, men vi skulle äta bananer

*Ang. tull
å bananer.
(Forts.)*

Ang. tull
å bananer.
(Forts.)

i stället för bröd. Det är emellertid karakteristiskt nog för denna sak, att detta skedde 1917, då det ekonomiska vansinnet nådde toppunkten här i landet. Jag hoppas, att det levande släktet aldrig måtte få se något liknande som det, som i ekonomisk väg skedde det året.

Så flytta vi oss fram till 1921. Då lågo utskottets ärade ordförande och jag också i kamp på denna punkt liksom på åtskilliga andra punkter. Vi fattade beslut en söndag, och det ansågs, att jag rentav bröt mot helgen, när jag tog till orda en liten smula i kammaren, ty man önskade, att vi skulle snarast möjligt göra undan hela historien. Då var det på två punkter, som jag särskilt gick emot bevillningsutskottets majoritet, och det var beträffande pomadan och bananerna. Utskottet segrade; pomadans män stodo sig briljant vid voteringen, och bananen följde naturligtvis samma väg. Sedan denna omröstning skett, fick jag en förfrågan av en person, vilken icke förstod vad den innersta grunden härtill kunde hava varit. Han tillät sig framställa en fråga, för vilken jag måste tillrättavisa honom. Han sade nämligen: kan verkligen banankompaniet vara så väl förankrat här i Sverige, att det kan hålla sig på detta sätt? Jag sade, att något sådant fick man icke förutsätta, och att han var inne på felaktiga vägar, när han kom med något i den stilen.

Jag trodde ändå, att jag skulle slippa höra talas om bananens utomordentliga betydelse såsom födoämne. Det blir väl ändå för dyr föda, något liknande som när man talar om spritens näringsvärde. Bananen kostar för mycket, även om den är tullfri. Då är det underligt, att en frukt skall hava en sådan utomordentlig betydelse i jämförelse med alla andra frukter. Dem söker man konsumera, när de äro så färska som möjligt, men den här skall vara — jag vill icke säga trekvartsrutten, men halvrutten åtminstone utanpå, då blir den från medicinsk synpunkt att rekommendera. Den intager en undantagsställning, som är alldeles oförklarlig. När man nu talar om — så där bakom — att vi skola avsluta en handelstraktat, så tycker jag, att då man utan alla svårigheter lagt tull på andra sydfrukt, kan det icke hava något att betyda, om man också tager med bananerna. Jag kan icke finna något rimligt skäl, varför bananerna skola behandlas på annat sätt än de andra sydfrukterna. Jag kunde förstå bevillningsutskottets resonemang, om man hade sagt, att vi skola stryka bort tullen på alla sydfrukt; jag skulle visserligen icke kunnat vara med om något sådant, men det hade varit ett logiskt resonemang. Men när man rider på denna gamla kähäst, som man gjort förut, och försöker inbilla folk, att bananen intager en undantagsställning, få verkligen herrarna i bevillningsutskottet förlåta mig, om jag säger, att det där kan knappast den stora allmänheten tro, åtminstone är det ett så ringa fåtal, som tror något sådant, att det är alldeles betydelselöst.

Därför skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

*Ang. tull
å bananer.*
(Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Röings anförande, och jag har väsentligen blivit förekommen av herr Olsson i Kullenbergstorp. Jag har också fäst mig vid utskottets uttalande, att det här skulle gälla ett så utomordentligt viktigt och betydelsefullt näringsämne. Det är ungefär samma historia, som när man talar om att den fattiga befolkningen i vårt land icke förstår sig på att äta svamp, som är så utomordentligt gott och billigt näringsämne. Att det är gott, kan jag gärna erkänna, men det är rakt inte billigt. Det kan vara olika tycke och smak, bananer kunna vara goda att äta, men att de skulle vara ett billigt födoämne, när de kosta två kronor per kilogram, vågar jag bestämt bestrida, och att man skall förhindra påläggandet av tull på denna vara av omsorg om de små i samhället, som behöva ett billigt födoämne, finner jag icke vara någon mening i. Jag finner det förunderligt, att man alltid skall hava omsorg om att andra länders varor skola få säljas så billigt som möjligt i vårt land, men hur det går med vad vi själva producera, tycks vara blott en andrahandsomsorg i närvarande tid. Jag kan icke hjälpa, att jag blir en smula upprörd, när jag ser detta, och jag måste säga, att i längden få vi nog ändra litet på dessa metoder, och det vore gott, om vi ändrade oss litet innan det blir för sent. Man bör vara sig själv närmast, och det är icke skäl att skicka ut pengar till utlandet för varor, som mycket väl kunna ersättas med varor, som vi kunna odla i vårt land. Vi kunna odla frukter och bär i vårt land, som i väsentlig mån kunna ersätta bananerna under vissa tider, och under andra tider tror jag, att de äro ett ganska dyrbart näringsämne. Det går an för de förmögna att låta doktorerna ordinera bananer åt deras barn, men jag tror icke, att det är någonting för de mindre bemedlade.

Jag ber att få meddela, att jag kommer att rösta för reservationen.

Herr **Lithander**: Herr talman! Reservanterna inom bevillningsutskottet hava för sin del velat följa motionärerna, och vi ha gjort det av flera skäl. Först och främst är det så, att man letar med ljus och lykta efter inkomster, och då är dock en inkomst, som kommer att röra sig omkring 900,000 kronor, om den nuvarande importen står sig, icke att förakta, och det torde vara att antaga, att någon nämnvärd nedgång i importen icke är att emotse, ty de som vilja köpa denna frukt, betala nog, vad den kostar. Den är ju mera att betrakta som en lyxvara än som något näringsmedel.

Vi ha också ansett, att genom att bifalla motionen giver man ett stöd åt den inhemska fruktodlingen, ty det är väl att antaga, att man i en del fall dock kommer att taga den inhemska frukten i stället för den utländska. När nu denna fråga blivit väckt, även om den icke kommit från regeringen, så har jag för min del liksom mina medreservanter velat vara med om ett bifall till densamma.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Ang. tull
å bananer.
(Forts.)

Herr **Röing**: Det förefaller mig, som om den siste ärade talar-
ren missuppfattat den föreliggande motionen, när han anser, att den
föreslagna tullen skulle vara en skyddstull och icke en verklig fi-
nanstull. Riksdagen har dock gång efter annan, både när tulltaxan
reviderades för ett tiotal år sedan och senare, uttalat som sin åsikt,
att den tull på bananer, som existerade före 1918 var en finan-
stull. Nu slår den ene protektionistens skäl ihjäl den andre protektionis-
tens. Så anser herr Magnusson i Skövde, att följden av ett bifall
till motionen skulle bli va den, att man i ökad utsträckning konsu-
merade svensk frukt i stället för bananer. Herr Lithander anser
däremot, att följden av ett bifall skulle bli, att de som äta denna
lyxvara som han benämnde bananen skulle få betala ett något högre
pris, än om tullfrihet bibehölles.

Jag skulle icke ha begärt ordet ännu en gång, då herr Olssons
i Kullenbergstorp yttrande i sak knappast behöver ge anledning här-
till. Att han deltog i diskussionen här i kammaren en söndag vid
1921 års riksdag och icke höll söndagen i helgd har väl ingen före-
brått honom för. Däremot ansåg man då, att det ur det allmännas
synpunkt var bäst, att de föreslagna förhöjda finan-
stullarna beslöt söndagen ifråga för att träda i kraft kl. 12 på natten, innan
tullkamrarna öppnades, så att mellanhänderna icke skulle kunna
göra några oskäligen vinster på grund av riksdagens beslut. Vad
man den söndagen önskade, var, att debatterna så mycket som möj-
ligt skulle förkortas, så att generaltullstyrelsen skulle ha möjlighet
att skicka ut telegram till alla tullkamrarna, sedan konselj hade hållits,
varigenom dessa tullsätser omedelbart skulle kunna träda i kraft.

Jag beklagar herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande i två
avseenden. Han ansåg lämpligt att för kammaren tala om vad en
av hans vänner yttrat. Hans vän hade frågat honom om anlednin-
gen till att bevillningsutskottet framkommit med ett yrkande på
fortsatt tullfrihet å bananer möjligen var den, att Banankompaniet
hade vissa försänkningar inom bevillningsutskottet. Upprepar man
ett sådant yttrande här i kammaren, herr Olsson i Kullenbergstorp,
så att detsamma inkommer i kammarens protokoll, då gör man sig
själv delaktig i detsamma och man anser det vara av sådan bety-
delse, att det bör inflyta i kammarens protokoll. Jag protesterar
på det kraftigaste emot, att någon av kamraterna här i kammaren
ansett det lämpligt att framkomma med en dylik insinuation. Herr
Olsson i Kullenbergstorp ansåg även tillfället lämpligt att beröra
denna frågas sammanhang med pågående traktatunderhandlingar med
ett visst land. Jag beklagar, att han gjort sig skyldig härtill. Jag
skall emellertid icke uttala min åsikt om följderna av riksdagens
beslut i denna fråga med hänsyn till nu pågående traktatunderhand-
lingar.

Jag tror icke, att det finnes några tillräckliga skäl för kamma-
ren att till följd av denna motion nu vidtaga någon ändring i den
av 1917 års riksdag beslutade tullfriheten, utan tillåter jag mig
fortfarande yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Pettersson* i Hällbacken instämde häruti.

Ang. tull
å bananer.
(Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Endast ett par ord. Det är icke ovanligt, att herr Röing uppträder på ett sätt, som om han ensam sutte inne med den logiska tankegången ifråga om tullskydds- och näringsfrågor. Jag skall ändå tillåta mig att påpeka, att det fattades åtskilligt av logik i hans senaste anförande. Jag ber min vän herr Lithander om ursäkt, för att jag till äventyrs kommer med en replik, som han kanske själv velat framföra.

Herr Röing säger först, att herr Lithander tager alldeles miste, då han mera betraktar denna fråga som en skyddstillfråga, ehuru herr Lithander dock i början av sitt anförande påpekade, att det gällde en tull, som skulle kunna inbringa 900,000 kronor, och det torde väl vara något, som tyder på, att han anser, att det här är fråga om en finanstull. Så säger herr Röing, att herr Lithanders och mina skäl fullständigt slå ihjäl varandra. Jag talade om, att genom en sådan tull skulle det till äventyrs bli en större förbrukning av inhemska produkter, frukter och bär, och herr Lithander talade i detta sammanhang om, att det vore en finanstull. Jag undrar, om icke det ena kan gå ihop med det andra. För min del betraktar jag saken såsom i någon mån ett skydd för inhemska produkter men också i sin mån som en finanstull. Något torde väl importen komma att begränsas till förmån för inhemska varor, medan tullen samtidigt kommer att giva vissa inkomster till statskassan. Jag tror, att dessa två synpunkter icke äro oförenliga utan mycket väl kunna förenas.

För övrigt vill jag, då herr Röing begagnar sin ställning inom bevillningsutskottet att jämt och samt låta detta i utlåtandena säga, att föreslagna tullar äro föremål för tull- och traktatkommitténs utredning, som vi för ingen del skola föregripa, vädja till herr Röing, som är medlem av tull- och traktatkommittén, att i denna egenskap se till, att denna kommitté icke får fungera som en begravningsbyrå för allt vad tullfrågor heter.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 111 ja mot 61 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 4, i anledning av väckta motioner om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats nedannämnda motioner, avseende förhöjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter, nämligen:

de likalydande motionerna nr 55 i första kammaren av herr *Johan Johansson m. fl.* och nr 64 i andra kammaren av herr *Ryberg m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte besluta att tullsatsen å till rubriken nr 51 i tulltaxan hänförliga levande djur, nötkreatur, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 20 kronor per styck; samt

att tullsatsen å till rubriken nr 59 i tulltaxan hänförligt kött, andra slag än fågel, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 14 öre per kilogram;

motionen nr 121 i andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att från den tid, som Kungl. Maj:t bestämde, följande tullsatser skulle gälla:

nr 51 levande nötkreatur 1 kg.	6 öre
» 59 kött, andra slag 1 kg.	12 »
» 137 ost 1 kg.	40 » ; samt

de likalydande motionerna nr 102 i första kammaren av herr *Gabrielsson m. fl.* och nr 63 i andra kammaren av herr *Ryberg m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att tullsatsen å till rubriken nr 137 i tulltaxan hänförlig ost, alla slag, skulle från den tid, som av Kungl. maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram; samt

att tullsatsen å till rubriken nr 138 i tulltaxan hänförligt smör, naturligt, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) beträffande rubriken 51 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I: 55, II: 64 och II: 121 framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) beträffande rubriken 59 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I: 55, II: 64 och II: 121 framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) beträffande rubriken 137 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I: 102, II: 63 och II: 121 framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

4) beträffande rubriken 138 i tulltaxan besluta, att det i motionerna I: 102 och II: 63 framställda yrkandet icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar friherre *Fleming* och *Antonsson* utan angivet yrkande; *vid punkterna 1)–4).*

av herrar *K. Oscar Ericson* och *Olsson* i Golvvasta, vilka hemställt att riksdagen måtte besluta, att tullsatsen å till rubriken nr 51 i tulltaxan hänförliga levande djur, nötkreatur, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, t. o. m. den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 20 kronor per styck;

att tullsatsen å till rubriken nr 59 i tulltaxan hänförligt kött, andra slag än fågel, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 14 öre per kilogram;

att tullsatsen å till rubriken nr 137 i tulltaxan hänförlig ost, alla slag, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram; samt

att tullsatsen å till rubriken nr 138 i tulltaxan hänförligt smör, naturligt, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram;

vid punkterna 1)–3):

av herrar *Lithander*, *Henrikson* och *Bengtsson* i Kullen, vilka yrkat bifall till de i motionen II: 121 framställda förslagen; samt

vid punkterna 3) och 4):

av herr *Jönsson* i Fridhill, vilken yrkat bifall till de i motionerna I: 102 och II: 63 framställda förslagen;

vid punkten 4):

av herr *Bengtsson* i Kullen, vilken yrkat bifall till det i motionerna I: 102 och II: 63 framställda förslaget.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till föredragning, begärdes ordet av

Herr **Röing**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att detta betänkande föredrages punktvis men att kammarrens ledamöter vid behandlingen av punkt 1 äga rätt att yttra sig om betänkandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Efter föredragning av *punkten 1)* anförde:

Herr **Olsson** i Golvvasta: Herr talman! Trots att jag förstår, att det finns en avgjord majoritet för utskottets förslag, skall jag dock be att få säga några ord.

I bevillningsutskottets föreliggande betänkande, mot vilket jag har reserverat mig, framhålles bl. a., att utskottet ingalunda velat bestrida, att vår jordbruksnäring alltjämt arbetar under stora svå-

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

righeter. Men då utskottet, heter det vidare, haft att taga ställning till de föreliggande förslagen om förhöjning av tullsatserna för vissa av jordbrukets alster, har utskottet icke kunnat underlåta att utgå från enahanda synpunkter, som av 1921 och 1922 års bevillningsutskott och riksdagar anlagts på frågan. Utskottet har därvid ansett uppenbart, att en höjning av tullsatserna för så viktiga livsmedel som de i motionerna avsedda måste vara ägnad att höja det allmänna prisläget. En dylik höjning av levnadskostnaderna och därmed av kostnaderna för produktionen skulle enligt utskottets mening vara till allvarlig skada för vårt näringsliv i dess helhet och särskilt för vår exportindustri.

Samma tankegång, som legat till grund för de två senaste riksdagarnas avslag på framställningarna om ökat tullskydd för den animaliska jordbruksproduktionen, bör sålunda enligt utskottet mening även i år få falla utslaget. Den allmänna prissänkningen får, anser man, ej hindras genom åtgärder, vilka äro ägnade att fördyra våra viktigaste livsmedel. Mot detta resonemang kan lika litet i år som förut några invändningar göras, under den förutsättningen att strävandena efter normal prisnivå befordras och understödjas med åtminstone ungefärligen samma kraft från alla skilda läger. Om från intet håll hinder restes mot den allmänna prissänkningen, om denna överallt fick fortgå ohämmad, då skulle givetvis alla skäl föreligga att ställa sig avvisade mot förslag om tullhöjningar av nu ifrågavarande slag.

Emellertid har, såsom med styrka framhållits redan vid föregående riksdag, utvecklingen ej alls gestaltat sig på detta sätt. Det kan nämligen med lätthet konstateras, att jordbruket redan från början tvungits att gå i spetsen för prissänkningen och på så sätt bana väg för den allmänna återgången mot normala priser. Genom en ytterst häftig och i vissa fall av deprecierade valutor möjliggjord konkurrens från utlandet ha jordbrukarna under de senaste åren blivit nödsakade att avyttra sina produkter, av vad slag de vara må, till priser, som ofta endast obetydligt överstigit de före kriget gällande. Samtidigt har jordbrukets produktionskostnader endast långsamt kunnat reduceras, och de hålla sig fortfarande nära 100 procent över samma kostnader vid tiden för krigsutbrottet. Dessa jordbrukets produktionskostnader äro ju direkt beroende av den allmänna prisnivån, och denna har stått och står ännu avsevärt högre än prisnivån för jordbrukets produkter. Vad en utveckling, sådan som den ovan skisserade, i själva verket betyder, borde stå klart för var och en med god vilja att se sakerna i deras rätta belysning. Den betyder ingenting annat, än att det är jordbruket som till stor del fått finansiera den allmänna prissänkningen. Jordbruket har fått tillhandahålla de billiga livsmedel, som möjliggjort en därefter successivt följande sänkning av arbetslöner m. m.

Det är ingen tvekan om, att jordbrukarna gärna skulle åtaga sig och fullfölja denna roll, därest de verkligen ekonomiskt ginge i land därmed. Men det vore verkligen att överskatta jordbrukets ekonomiska bärkraft att tro, att det år efter år kan stå ut med att

avyttra sina produkter till priser, som ligga avsevärt under framställningskostnaderna. Jordbrukarna ha inga osynliga guldgruvor att ösa ur, det måste gå för dem som för alla andra, vilka tillverka dyrt och sälja billigt. De måste se till, att amorteringar och arrenden betalas, att gödnings- och utsädesräkningarna bli likviderade, att arbetarna, där sådana finnas, få sin lön och att de själva få något att existera på. När deras odling ej är i stånd att bestrida dessa utgifter, blir följden ökad skuldsättning, och när skuldsättningen gått över en viss gräns, återstår det endast att gå från gård och grund. Det är just, vad som skett på så många ställen över allt i vårt land, det kan ej vara någon av denna kammares ärade ledamöter obekant. Och om en jordbrukares uttalande i detta avseende äger något vitsord, vill jag bestämt påstå, att ännu mycket mera återstår i den vägen, särskilt om riksdagen skall fortfara att vägra sitt bistånd till en anordning, som möjliggör avsättning av jordbrukets produkter till priser, vilka i något högre grad lämna ersättning för produktionskostnaderna. Jordbruket har redan ekonomiskt undergrävt, genom att det fått bära den större delen av kostnaderna för en allmän återgång till lägre prisnivå. Det är den enkla sanningen. Och denna ekonomiska ödeläggelse kommer att bli ännu mycket mera grundlig, om ingen ändring kan vinnas.

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Det är verkligen egendomligt att se, huru samtidigt som med riksdagsmajoritetens goda minne en dylik ekonomisk ödeläggelse av jordbruket får äga rum, ivriga röster höjas från samma håll att genom statens försorg skapa en ny stor jordbrukareklass. Arbetslösheten i städerna skall få en avledning, och i återgången till jordbruket vill man se den rätta vägen härför. Jag för min del skulle ej se någonting hellre, än att vår jordbrukareklass på detta sätt fick ett nytt och avsevärt tillskott. För dem, som i likhet med mig, i jordbruket se vår naturligaste förvärvskälla, måste en dylik utveckling anses enbart av godo. Men det må verkligen tillåtas mig att uttrycka starka tvivel rörande möjligheterna att genom dessa nya jordbruk skapa försörjning åt tusentals munnar, då de gamla jordbrukarna ej få annan behållning av sin rörelse än ren och klar förlust. Det kan ej göra något annat intryck än att den högra handen ej vet, vad den vänstra gör, då man nu planerar ett konstlat framskapande av tusentals nya jordbruk, samtidigt som man ej vill göra något för att skydda de redan existerande jordbruken. Och detta intryck förstärkes ytterligare, då man vet, att just den animaliska jordbruksproduktionen måste bli den naturligaste produktionsgrenen för dessa nya småbruk, då endast denna möjliggör ett fullt utnyttjande av den egna arbetskraften. Då riksdagsmajoriteten vill vägra den animaliska jordbruksproduktionen ett tillbörligt tullskydd, rycker den därmed samtidigt undan grunden för dessa nya småbruk, som den står i begrepp att skapa.

Man får ofta höra jordbruksnäringens idkare prisas för att icke säga smiekras för sin landsgagneliga gärning, att det är just därifrån den föryngrande kraft skall hämtas, som behöves för att föra vårt land ytterligare framåt, huru lantmännens möda och för-

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

sakelse lagt land under kultur bit för bit samt hurusom de med kraftiga armar hållit vårt fosterland fritt från främmande inkräktare. Jag vågar påstå, att när det gäller handling, lägger man dock i dagen ett helt annat betraktelsesätt. Det talas så många vackra ord om moderneringen, men hur det än är, blir det alltid den, som först och kännbarast får bära tidens tunga. Alla försök att skapa trygga avsättningsmöjligheter för jordbrukets produkter stämplas som utslag av oblyg profithunger, medan samtidigt moderneringens landsgagneliga betydelse högt prisas. Den reflexionen tränger sig osökt på en, att man fordrar utav moderneringen, att den skall och bör äga en moders förmåga att med undergiven kärlek bära bekymmer och sorger för allt och alla utom för sig själv. Men lika visst som man av moderskärleken kan begära offer, som denna ej står ut med, lika väl kan den hårdhänta behandlingen av moderneringen också komma dess krafter att svikta.

Innan jag går att yrka bifall till den av herr Ericson i Obergas och mig framställda reservationen vill jag i korthet beröra den export- och importstatistik, på vilken utskottet i viss grad bygger sitt avstyrkande utlåtande. Utskottet konstaterar, att en kraftig tendens gör sig märkbar i riktning mot ett minskat importöverskott för ifrågavarande animaliska jordbruksprodukter med undantag av kött. Härtill bör emellertid anmärkas, att i den förebragta statistiken tydligen ej tagits hänsyn till importförbudet på kött och levande nötkreatur från Danmark, vilket importförbud givetvis haft stor betydelse. Vidare kan såsom en allmän anmärkning framhållas, att även om en ökning av exporten ägt rum, detta ingalunda betyder, att en export blivit möjlig till priser, som täcka produktionskostnaderna.

Den export, som ägt rum, kan ej enligt mitt förmenande tagas som intäkt för ett avslag på motionerna om ökat tullskydd för den animaliska jordbruksproduktionen, såvida det ej skall anses fullt naturligt och lämpligt, att produktionskostnaderna inom jordbruket ej skola täckas av försäljningspriserna.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ericson i Obergas och mig till utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr **Henrikson:** Herr talman, mina damer och herrar! Då jag antecknat en reservation i detta ärende, skall jag be att få yttra några få ord.

Vid förra årets riksdag behandlades denna fråga mycket grundligt och ingående, och så många och nya argument torde därför icke kunna framkomma vid detta tillfälle utom möjligen det, att medan det i fjol funnos många, som ville göra gällande, att en kris inom jordbruket vore förestående, vi nu äro mitt uppe uti denna kris. I utskottets betänkande på sidan 8 har utskottet således framhållit, att utskottet ingalunda velat bestrida, att vår jord-

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

bruksnäring allttjämt arbetar under stora svårigheter. Utskotts-
majoriteten har således här medgivit, att vårt jordbruk har synner-
ligen stora besvärigheter. Ställningen är därför ytterst bekym-
mersam, och det råder en verklig oro i landet bland jordbrukarna.
Nu kan en och annan invända, att alla samhällsklasser ha bekym-
mer, och det skall jag alls icke förneka. Vi få också söka att gemen-
samt genomlida denna depression, men något måste väl göras för att
avvärja och förkorta denna kristid. Vad som särskilt bidrager till
denna depression, är naturligtvis våra abnorma valutaförhållanden.
Vi ha sett och erfarit, huru jordbrukarna fått sälja allt vad de
producerat till priser, som kanske i vissa fall rentav understiga pri-
serna före kristiden. Ja, en häst betingar för närvarande icke det
pris, som man erhöll för en sådan år 1914. Vad däremot jord-
brukaren skall köpa, betingar mycket höga priser. Det går naturligt-
vis icke. Det kan gå ett år, kanske två år, att producera med förlust,
men det går icke i längden.

Det har så ofta talats om att ordna det så, att folket kom-
mer från städerna ut på landsbygden. Ja, det är alldeles riktigt och
önskvärt, men skulle det vara möjligt, ja, då mina damer och herrar,
måste man försöka att stödja och skydda jordbruket bättre än nu
är fallet. Nu är det så, att det börjar bli arbetslöshet även på jord-
brukets område. Den jordbrukare, som förut hade två drängar, får
nu inskränka sig till att ha en. Följden blir, att jordbruket kom-
mer att drivas alltmera extensivt, vilket är olyckligt icke blott för
jordbrukarna själva utan för landet i dess helhet.

Jag har av tidningarna i dag sett, att man i England fram-
ställt klagomål mot det svenska fläsket, därför att man där tror,
att vi inköpa detsamma från andra håll, t. ex. från Finland, och
exportera det till England. I fjol fattades i båda kamrarna enhäl-
ligt ett beslut, att fläsket skulle stämpas. Det har man nu icke
gjort. Regeringen ligger fortfarande på ärendet. Det går icke an
att behandla jordbrukarna och jordbruket på detta sätt. Jag vädjar
varmt till kammarens ledamöter att göra något för jordbruket, ty
det är i verkligt betryck. Genom ett bifall till dessa reservationer
skulle kanske många räddas från ekonomisk undergång. Vi få väl
betänka, att vår jordbruksnäring är vår modernäring, av vilken vi alla
mer eller mindre äro beroende.

Jag kommer att vid punkterna 1), 2) och 3) yrka bifall till
den av herr Lithander m. fl. vid utskottsbetänkandet fogade reserva-
tionen.

Herr Lithander: Herr talman, mina damer och herrar! Jag
har såsom reservant i utskottet yrkat bifall till den av herr Lind-
man m. fl. väckta motionen. Vi ha i denna motion ett led i strävande-
na att trygga åt landet den självförsörjning, utan vilken ingen in-
om vårt land kan känna trygghet och se mot framtiden med lugn.
Undan för undan har det krävts, att jordbruket skulle skyddas.
Gång efter gång, år efter år har bevillningsutskottets majoritet av-
böjt dessa krav. Majoriteten säger — i likhet med vad som under

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

de senare åren skett, har den avböjt — och pekar på att vi icke skola föregripa den pågående utredningen inom tull- och traktatkommittén. Är det icke så, mina damer och herrar, att vad man skall göra för att skydda en näring skall man göra snabbt och fort samt medan behov föreligger? Är det nu så, att tull- och traktatkommittén efter sin undersökning måhända kommer till en annan siffra än den, som nu yrkas — kommer till den efter många års strävanden och undersökningar — är det då icke bättre att, om man finner, att det yrkats på en felaktig tull, justera det sedan och icke endast bedriva den korslagda armarnas politik såsom här och icke göra något på något håll. Den uppfattningen kan jag för min del icke godtaga.

Det är en sak, som jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på. Det är nämligen denna omsorg — det står på sidan 7 i utskottsbetänkandet — om att »varje prisstegring av allmänna betydelse vore ägnad att mer eller mindre medföra stegring av produktionskostnaderna för våra näringar». Det är en rörande omsorg om en billig prisnivå, som utskottet med sin ärade ordförande i spetsen här gjort sig till tolk för. Men var fanns denna omsorg, när vi hade före 8-timmarslagen? Då var det icke fråga om huruvida man fördyrade produktionskostnaderna eller levnadskostnaderna i landet — den saken var glömd — men nu när det gäller jordbruket, står det på var och varannan sida i dessa utskottsbetänkanden, att då är det fara för ökade produktionskostnader. För min del har jag den uppfattningen, att om man kan bidraga till att öka den inhemska produktionen, särskilt av livsmedel, genom att skydda sig utåt, har detta icke en prispöryring till följd utan givet ett prispörybilligande genom den konkurrens och den tävlan på nära håll, som då i alla fall gör sig gällande. Utskottet går här fel. Det blir inga fördyringar i verkligheten, om vi bibehålla den egna marknaden åt oss själva. Framför allt trygga vi en fortsatt, jämn och lugn utveckling av den egna livsmedelsproduktionen, och det vågar jag, mina damer och herrar, såsom stadsbo göra mig till tolk för och uttala, ty det är i mycket hög grad av intresse för städernas befolkning, att det finns en tryggad livsmedelsproduktion i landet, ja, kanske i högre grad än det är för landsbefolkningen, där man nog i alla fall klarar sig. Men huru går det för städerna, om man icke har tillräcklig och tryggad livsmedelsproduktion?

Ja, herr Henrikson i Heberg har redan påpekat — och det vill jag understryka — att utskottet i samma betänkande, där det konstateras att det ingalunda vill bestrida, att jordbruksnäringen alltjämt arbetar under stora svårigheter, fortfarande ännu sitter med armarna i kors och gör ingenting. Jag skulle vilja göra en liten reflexion. Antag, att den försvarsminister, som landet blivit begävd med, och som gör sitt allra bästa för att höja vår försvarskraft, som arbetar från morgon till kväll för att främja flotta och armé, att han lyckas i sina strävanden att höja vår försvarskraft. Antag, att vi bli överfallna i krig, och att det tack vare dessa hans strävanden skall lyckas oss att hålla fienden borta. Han segrar med andra ord, och han gör det upprepade gånger. Den segern har i alla fall

emellertid icke något värde, om vi icke ha ett tryggt jordbruk och en tryggad livsmedelsproduktion i landet. Det finns nämligen icke någon seger, som icke avlöses av nederlag, därest vi icke hava livsmedelsfrågan ordnad inom landet. Den kan man icke improvisera. Det kräves lång tid av förberedelser för att trygga den, och det är ett led i dessa strävanden, som denna motion, framlämnad av herr Lindman m. fl., gjort sig till tolk för. Det skall icke gå att peka på tillfälliga variationer i exporten och importen, utan det är någonting, som får sträcka sig över en lång följd av år, om det skall ha den verkan, man vill.

Jag såg i morse i en tidning från västkusten, där det står refererat ett förslag från Danmark om ökat tullskydd på olika produkter. Vi ha förut sett, att samma linje måst i Norge tillgripas. Där står en reflexion, som jag skall be att få upprepa för att få den med i dagens protokoll. Där står, att Danmarks frihandelssystemens bärare ha redan i handling hunnit erkänna, att det gives förhållanden, då det praktiska livets krav måste ställas över principerna. Jag hoppas, att den uppfattning, som man till slut efter noggrann prövning kommit till i Danmark, skall komma att delas såväl av bevillningsutskottet som tull- och traktatkommittén, vilken sistnämnda mer än en gång åberopat Danmark såsom föredöme.

Jag ber, herr talman, att beträffande punkterna 1)—3) få yrka bifall till den vid betänkandet i denna del fogade reservationen.

Med herr Lithander förenade sig herr *Larsson* i Kroken.

Herr Röing: Herr talman, mina damer och herrar! Vi äro ju alla ense i ett hänseende, nämligen, att jordbruket i år, liksom industrien, handeln och sjöfarten i fjol och i förfjol, arbetar under synnerligen betryckta förhållanden. Det är då det gäller frågan om den väg riksdagen bör gå för att hjälpa jordbruket i sitt betryck, som meningarna äro delade. En del av bevillningsutskottets ledamöter, liksom ock av kammaren anse den väg, som riksdagen bör slå in på, är att höja tullarna å en hel del olika varuslag och, bland annat, de varuslag, som äro upptagna i föreliggande utskottsbetänkande. Andra ha en motsatt uppfattning.

Den förste ärade talaren upprepade i dag vad industriens målsmän framhållit i våra stora tulldebatter, särskilt vid 1921 års riksdag, att den handels- och finanspolitik, som föres i vårt land, leder till ekonomisk ödeläggelse av vår produktion. Vi erinna oss, mina damer och herrar — åtminstone vi, som voro med här i kammaren år 1921 — huru detta påstående oavbrutet upprepades av industriens målsmän och av olika industriorganisationer, kanhända allra kraftigast av textilindustriens målsmän. Majoriteten inom riksdagen ansåg då, på kända skäl, vilka delvis äro framförda i motiveringen till föreliggande utskottsbetänkande, att de föreslagna förhöjda tullarna varken skulle hjälpa industrierna ifråga eller vara till nytta för landet i dess helhet. Konstlade medel hjälpa icke. Tiden får läka även dessa sår.

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

Vilken erfarenhet ha vi, mina damer och herrar, av den handels- och finanspolitik, som förts under dessa år? Jag skall blott tillåta mig att yttra några ord om den bransch, som jag nyss nämnde, vars målsmän mera högljutt än andra krävde förhöjda tullar, nämligen textilindustrien. Det beslut, som i denna fråga fattades vid 1921 års riksdag och den handelspolitik, som sedan förts, ledde ej till den påstådda katastrofen för denna industri, som tvärtom knappt ett halvt år senare glädjande nog fick sin produktion så i gång, att arbetslösheten inom denna bransch högst avsevärt minskats, och undersöker man det ekonomiska resultatet av en del bolag i denna bransch — jag tillåter mig blott nämna trikårusten — så finner man, att detta bolag, trots riksdagens beslut år 1921, uppnått ett även för herrar aktieägare synnerligen gynnsamt resultat detta år.

Har den handelspolitik, som förts av riksdagen, skadat jordbrukets berättigade intressen i vad det avser dessa animala produkter, som beröras i det föreliggande betänkandet? Jag tror knappast, att man med fog kan påstå detta. Visserligen är krisen ännu nog så allvarsam. Jag ger amiral Lindman, som jag ser är nästa talare, fullständigt rätt i det yttrande, som han å annan plats hade i går, och vilket yttrande vi alla nog tagit del av i dagens tidningar, att nog är den tavla, som rullar sig upp för våra ögon, rätt så mörk ännu den dag som i dag är, men samtidigt framhöll han, att man på mångt område redan kan skönja en och annan ljuspunkt, och det kan man med rätta också påstå då det gäller produktionen av animaliska produkter.

Jag förstår tillfullo, när krisen bröt in sommaren 1920 och man såg, huru förtvivlat förhållandena utvecklade sig, att framför allt protektionisterna skulle framlägga förslag om förhöjda tullar för att därmed mildra verkningarna av denna svåra ekonomiska kris. Jag undrar icke på att även en och annan, som under normala förhållanden icke är så vidare välvilligt stämd mot försök att förhöja tullar, i en sådan situation som år 1921 möjligen understödde ett och annat krav på provisoriska tullförhöjningar för att hjälpa en betryckt näring. Men det var i krisens början, som man kunde förstå denna ståndpunkt. Sedan dess ha vi vunnit en rik erfarenhet. Vid krisens början kunde vi icke ens tillverka de animaliska produkterna i tillräcklig mängd för vårt lands behov, utan vi nödgades importera betydande kvantiteter utländska dylika produkter, så att vi då hade ett rätt avsevärt importöverskott.

Vart har den handelspolitik och den finanspolitik på detta område lett hän, som vi fört under dessa år? Minskas fortfarande produktionen av dessa artiklar och ökas fortfarande importen från utlandet av kreatur, kött, smör och ost? Nej, man kan av import- och exportstatistiken se, att även inom jordbruket har trots krisens allvar och de stora svårigheter, varunder jordbruket arbetar, produktionen allt mer och mer kommit i gång och allt mer och mer ökats, så att vi nu icke längre ha något importöverskott av dessa viktiga livsmedel utan ett högst avsevärt exportöverskott.

Jag skall endast peka på import- och exportsiffrorna för nöt-

kreatur, om vilket varuslag den nu föredragna punkten av utskottets betänkande rör sig. Ännu år 1920, alltså för föga mer än två år sedan, voro förhållandena sådana, att vi hade en import av 21,680 kreatur och en export av endast 556 kreatur. Men huru ha icke förhållandena förändrat sig sedan dess. Istället för detta betydande importöverskott har det blivit exportöverskott, i det att importen minskats från 21,680 kreatur år 1920 till endast 1,830 kreatur år 1922, under det att exporten från 1920, då den utgjorde 556 kreatur, har stigit till 16,587 kreatur år 1922. Vi ha således, som sagt, i stället för ett importöverskott år 1920 av i runt tal 21,000 kreatur, år 1922 haft ett exportöverskott av ungefär 15,000 kreatur. Det är dock en ljuspunkt, att det på detta område liksom inom industrien har varit möjligt att under denna svåra kris få produktionen i gång och att få densamma så ökad, och den i detta fall icke allenast varit tillräcklig för hemmamarknadens behov, utan även delvis kunnat avsättas å världsmarknaden. Det är ingen hemlighet för dem, som sysselsätta sig med dessa frågor, att av all produktion inom jordbruket gav fläskproduktion i fjol, det bästa ekonomiska utbytet, vilken produktion många lantmän då ansågo vara i ett så svårt nödlöge att man fordrade förhöjd tull å denna vara.

Jag frågar er, mina damer och herrar, om det när erfarenheten har visat, att den handels- och finanspolitik, som har förts under de sista åren av den svenska riksdagen, har medfört sådana resultat, finns någon anledning för riksdagen att nu, då vi mänskligt att döma gått igenom den värsta delen av krisen, slå in på en helt annan väg än den riksdagen tills dato har följt. Min åsikt är åtminstone den, att riksdagen icke bör göra det. Om riksdagen kan hjälpa jordbruket på annat sätt än genom konstlade medel, dit jag räknar förhöjda tullar, är en annan fråga, som vi icke i dag ha anledning att sysselsätta oss med.

Jag är bondeförbundets ledamöter synnerligen tacksam för att de återigen ha framkommit med kravet på förhöjd tull å ost. Den förste ärade talaren i dag talade om den ekonomiska ödeläggelse, som skulle bli en följd av en fortsatt handelspolitik sådan som den, som landet har fört under de sista åren. Det är ett överord, som så ofta användes i debatten från protektionistisk sida. Oftast höra vi detta påstående då krav från visst håll framställas att staten skall garantera ett visst betpris. De ärade representanterna för bondeförbundet, som i sina motioner yrka på höjd osttull, göra det med bland annat den motiveringen, att landet översvämmas av utländska ostsorter, särskilt från Finland. Ja, när man undersöker riktigheten av detta påstående, finner man, mina damer och herrar, att hela importen till vårt land av ost under år 1921 och 1922 endast uppgick till 328 resp. 458 ton, under det att däremot produktionen inom landet år 1921 uppgick till 18,381 ton. För år 1922 finns det beklagligtvis inga siffror tillgängliga om produktionens storlek. Den import, som sålunda säges översvämma landet, uppgår endast till cirka 2 å 3 procent av landets hela behov. Föreligger det verkligen någon fara för denna produktion, när av landets konsumtion 97 å 98 procent

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

utgör svensk produktion och endast cirka 2 à 3 procent utgör utländsk produktion. Är verkligen denna lilla import av sådan betydelse, att riksdagen därför bör vidtaga särskilda åtgärder för att hindra detta varuutbyte mellan ett par länder? Jag har lika litet som utskottets majoritet kunnat finna, att riksdagen har någon som helst anledning att för denna lilla import på ett par, tre procent av landets hela konsumtion förhindra det varuutbyte, som nu pågår.

Till sist, herr talman, blott ett par ord till följe herr Lithanders anförande. Detta anförande förstod jag mindre än jag brukar förstå hans motiv för förhöjda tullar i allmänhet. Han framhöll med styrka gång på gång, att »vad vi måste göra, det är att trygga landets självförsörjning av de animaliska jordbruksprodukterna». Behöver riksdagen verkligen vidtaga några extra åtgärder på ett område, då den inhemska produktionen redan nu icke allenast är tillräckligt stor för att täcka landets hela behov av kött, ost och smör utan även räcker till för en betydande export till utlandet.

Jag ber, herr talman, speciellt med hänsyn till att vi såväl i fjol som i förfjol rätt så ingående behandlat dessa frågor och då alla de skäl för och emot, som torde kunna anföras redan ofta ha blivit framhållna under dessa diskussioner, att få begränsa mig till vad jag nu yttrat, och yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Lindman: Herr talman! Det är ju rätt intressant att höra herr Röing tala i dessa ämnen. Han började i dag sitt anförande med att tala om för oss, vad vi alla förut veta, nämligen att jordbruket befinner sig i ett mycket svårt och bekymmersamt läge. Det erkände sålunda herr Röing alldeles öppet och oförbehållsamt. Det är mycket svårt för jordbruket, men, sade herr Röing vidare, när man kommer till frågan om hur man skall göra för att hjälpa denna sjuka patient, finns det två vägar att gå. Somliga yrka på högre tullar — med andra ord att man skall ge patienten medicin — under det att andra yrka på att man icke skall göra något, d. v. s. att man skall, som jag tror herr Röing uttryckte sig, låta tiden verka. Det är icke ett modernt sätt att bota sjuka, att låta tiden verka. Har patienten en stark och kraftig konstruktion, som jag tror, att den svenske bonden och lantmannen har, kan det nog hända, att han överlever detta även efter herr Røings metod, men om det finns möjlighet att göra något för att hjälpa honom genom vidtagande av lämpliga åtgärder, synes det mig ganska underbart, om man skulle vägra att göra det. Det är mycket typiskt för den frihandelsständpunkt, som herr Röing intar, att bara säga *nej* och *nej*, så snart det är fråga om att använda tullar såsom botemedel för något ont i landet.

Har riksdagens beslut, frågade herr Röing, skadat jordbruket? Det finns ju kvar i alla fall. Det producerar ju, vad vi behöva. Allting är ju, som det skall vara, menar tydligen herr Röing. Ja, se på priserna å de varor, som jordbrukaren framställer, och se på

de utgifter, som han har härför! Jag skall komma till den saken om en liten stund, och förbigår den för ögonblicket.

Vart har finans- och tullpolitiken fört i detta land, frågade herr Röing, och han förmenade att den lett till ett resultat, som jag förmodar han fann synnerligen lyckligt och bra. Jag tycker herr Röing dock borde göra en liten observation över vart denna politik har fört i vårt land. Han skulle ju kunna se efter litet, hur det har varit med alla konkurser, hur det har varit med alla dem, som fått göra ackord, och med alla dem, som blivit ruinerade och fått lämna sina gårdar. Det vore väl något att taga hänsyn till, när man frågar, om den förda politiken har åstadkommit någon skada.

Utskottet erkänner naturligtvis också, liksom herr Röing nyss, att jordbruket arbetar under synnerligen stora svårigheter. Ja, det veta vi ju alla, men utskottet kommer naturligtvis omedelbart därefter med ett *men*. Men, säger utskottet, vi anlägga i alla fall samma synpunkter som i fjol. Det är alltid samma synpunkter! Hur många år kravet om hjälp kommer att upprepas, så kommer säkerligen herr Röing och med honom bevillningsutskottets majoritet att fortfarande anlägga samma synpunkter, som de förut haft. Bland dessa synpunkter återfinner man naturligtvis vad utskottet sagt både år 1921 och 1922, nämligen att vi ha en tull- och traktatkommitté. Ja, vi veta det, och vi veta också, att herr Röing sitter i denna kommitté. Vad vi däremot icke veta, är, när den kommer att taga slut. Vad vi säkert veta om den, är, att den uppenbarligen låter allt passera, låter förhållandena ändra sig hur som helst, till det bättre eller till det sämre. Tull- och traktatkommittén, mina herrar, den sitter, den sitter kanske och tänker, som man säger i Skåne. För min del tror jag, då det gäller nu föreliggande fråga, att den bara sitter, och jag är övertygad om att, om denna fråga kommer igen nästa år, så sitter den igen.

Ämnar tull- och traktatkommittén — var god och tala om litet för oss, herr Röing, — komma med något i denna riktning? Har den över huvudtaget behandlat dessa frågor? Har tull- och traktatkommittén observerat, att det har hänt något inom jordbruket under de senare åren? Ha ni sett, att priserna ha fallit? Ni tala ju om att ni veta, att jordbruksnäringen arbetar under stora svårigheter. Nej, mina herrar, det finns ingenting att vänta från tull- och traktatkommittén, därom kunna vi vara ganska övertygade, och det finns naturligtvis ingenting heller att vänta sig av denna kammars majoritet.

Vidare har man naturligtvis det argumentet, som också kommer igen, att om man höjer tullarna, höjer man därmed det allmänna prisläget. Hur galet det än utvecklar sig på ett område, får man icke göra något, därför att det kan höja det allmänna prisläget. Om utvecklingen skulle gå därhän, att jordbruket skulle ta en alldeles obotlig skada, skall man i alla fall icke göra något, därför att det skulle kunna höja det allmänna prisläget. Är det verkligen rimligt att resonera på det sättet? Man skall väl ha ögonen med sig och se vad som händer runt omkring en och icke endast stirra sig blind

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.*
(Forts.)

på en dogm och säga: Här får ingenting göras, därför att det kan höja det allmänna prisläget. På andra områden däremot är man sannerligen beredd att ingripa. Vi ha i dag haft uppe frågan om hyreslagen, och vi ha hört uttalas, hur nödvändigt och angeläget det är, och det kanske med rätta, att se till, att hyrorna icke bli för höga. Vi ha den stora frågan om arbetslösheten, där man naturligtvis ingriper. Där ser man, att då något händer och sker på andra områden, kan också något göras, men när det gäller jordbruket, vill man ingenting göra.

Herr Lithander talade om åttatimmarsdagen från en viss synpunkt. Jag vill betrakta den från en annan synpunkt, än han gjorde. Herr Röings parti har varit med om införandet av åttatimmarsdagen, och ett av de skäl, varpå man grundade detta, var, att åttatimmarsdagen var ett krav, som sedan lång tid tillbaka hade rests av arbetareklassen. Här föreligger nu ett annat gammalt krav, som rests av den jordbrukande befolkningen i Sverige, och som återkommer år efter år. Kan icke detta av dem, som äro motståndare till tullar i nu föreliggande fall vara lika mycket värt att taga hänsyn till som varje annat krav, som oupphörligt har återkommit? Vill man tillmäta det ena någon betydelse, lär man väl också böra tillmäta det andra samma betydelse. Här gäller det emellertid jordbrukarna, och beträffande just de frågor, som vi nu diskutera, gäller det de små jordbrukarna, och då vill man icke göra något. Dessa personer ha sannerligen icke, som jag tror, jag nämnde i fjol, någon åttatimmarsdag. För att stå ut med framställandet av sina produkter till de låga priser, som nu gälla, få de sannerligen icke arbeta blott åtta timmar om dagen utan mycket mera. Det är dock ingen, som vill taga någon hänsyn till hur de ha det. De kunna icke gå ut i några lönestrider, utan de äro tvungna att arbeta på sin jord och att taga de priser, som de kunna få, och som man här icke vill göra något för att förbättra. De ha det, som det är, och de kunna icke hjälpa sig själva, och ingen annan vill heller hjälpa dem.

Jag nämnde prisfallet på detta område. Känna herr Röing och bevillningsutskottets majoritet till hur prisfallet har verkat? Jag har skaffat mig några uppgifter härom. Jag skall be att få lämna en del siffror, det är icke så många. Jag vet, att kamaren icke tycker om att höra siffror, men det kan icke skada, om de få stå kvar i protokollet, ty de ge en ganska talande bild av förhållandena på det föreliggande området, icke blott för de produkter, som vi nu tala om, utan även för en del andra.

Det gäller en jämförelse mellan medelpriserna för åren 1904—1913, vilka här äro satta till 100, och de priser, som gälla nu i februari 1923. Priset för vete var i februari 121, för råg 118, för korn 109, för havre 129, för sockerbetor 134, för smör 160, för slaktkor 140 och för svin 163. Produktpriserna i medeltal voro 45 procent högre än före kriget. Märk väl denna siffra på 45 procent! Går jag sedan över till den andra sidan och ser på de priser, som representera utgifterna för jordbrukaren, har jag för oljekakor ett indextal av 164, för annat kraftfoder 132, för chilesalpeter 138,

för superfosfat 167, för kalisalt 151, för maskiner och redskap 197, för byggnadsmateriel 211, för kontant årslön 200 och för statdrängslön 190. Prisstegringen å produktionsmedlen är i genomsnitt 77 procent. Inkomstsiffran har alltså förändrats från 100 till 145, under det att utgiftssiffran förändrats från 100 till 177.

Tull- och traktatkommittén, för att återkomma till den, vars yttrande återopas i utskottets betänkande, säger, att man bör åstadkomma största möjliga stadga i den allmänna prisrörelsen och söka förhindra stora svängningar uppåt eller nedåt. Har icke tull- och traktatkommittén märkt, att det på detta område varit stora svängningar? Det har varit ofantligt stora svängningar, men man låter det svänga, hur det vill. Man gör ingenting, bara därför att man är en blind frihandlare, som icke vill se.

Utskottet kommer därefter in på förbättringen av förhållandet mellan exporten och importen, och den tabell häröver, som är bifogad utskottets betänkande, var ju, som vi hörde, herr Röings stora nummer i hans anförande. Det skulle vara av intresse att göra några kommentarer till denna tabell. Jag skall inskränka mig till endast ett par.

Herr Röing talade om importen och exporten av nötkreatur, och han påpekade, att importen har gått ned högst väsentligt. Vet inte herr Röing, varför den gått ned? Det beror på att det är mul- och klövsjuka i Danmark. Det är importen från Danmark, som gör det allra mesta av detta — ja, var god och observera, att det är herr Röing återopade, 1920, fanns det knappast någon import av nötkreatur från något annat land än Danmark efter den tabell, som här finnes. Det beror på detta. Exporten av kreatur, som 1920 var högst oväsentlig, men som därefter betydligt ökats, med omkring 16,000 stycken från 1920 till 1922, ägde 1922 rum huvudsakligen till Norge; den beror av samma fenomen. Det beror på att Norge haft import från Danmark, men nu tar det denna import från Sverige i stället. När man sålunda i detta ser ljuspunkter, så vill jag säga, att även solen har fläckar, herr Röing, och dessa fläckar kunna komma i vägen för dessa ljuspunkter, som herr Röing ser i detta, och kunna komma ganska snart, därest mul- och klövsjukan i Danmark upphör.

På samma sätt är förhållandet beträffande kött av nötkreatur, där man funnit, att det blivit en så stort export. Ja, titta på den exporten och se, vart den går och se på denna ökning: 1920 fick Norge härifrån 259,313 kg., 1922 fick det 5,753,996 kg. beroende på detta förhållande, som jag talar om.

När man använder statistik, skall man använda den med förstånd, och jag skulle vilja rekommendera, att man också toge till underlag här, vilka förhållanden som förorsakat denna ändring i de statistiska siffrorna, som man så ofantligt mycket gläder sig över.

Sedan en annan fråga: herr Röing talade om osten och sade, att den import av ost, som ägt rum, är så förfärligt liten. Det är endast 902,761 kg. Vad är det, utbrister herr Röing, 2 å 3 procent av hela vår konsumtion. 2 å 3 procent! Alltså: därför skola

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.*

(Forts.)

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

vi icke göra något! Någon export av ost hava vi icke, men om vi kunde höja vår osttillverkning, så vore det väl icke till skada för landet, om man oaktat denna importsiffra är liten, i alla fall försökte stävja den. Jag trodde för min del, att man i dessa dagar av ekonomiskt betryck och budgetsvarigheter och allt annat icke skulle förakta de små siffrorna, utan att man skulle tänka på det gamla ordspråket, att många bäckar små göra en stor å, och att ostimporten är en av dessa små bäckar. Och vidare: denna ostimport kan förefalla herr Röing obetydlig, jämförd med allt annat naturligtvis, som man importerar till detta land, men för dem, som speciellt drabbas därav, nämligen mejerierna i Västerbotten, för dem är den högst generande. Det är nämligen från Finland, som denna import kommer. Jag kan för min del icke finna annat, än att om man kunde täppa till en sådan importkanal till nytta för den svenska produktionen, så har man icke gjort någon skada därmed, endast därför att den är liten, — herr Röing täpper minsann icke till de stora importkanalerna heller, så det kan ju komma på ungefär ett ut.

Jordbruket, herr talman, i vårt land är icke vinstgivande, det går med förlust, och man kan visa fram siffror, som tydligt och klart bevisa, att det går med förlust. Vi hava t. ex. räkenskapsresultaten för 1921—22 vid mellansvenska jordbruk, och vid studium av dem har jag funnit, att t. ex. under sistförflutna räkenskapsåret var det en total förlust av 183 kronor per hektar, och nu är det värre, än det var då. Det är uppenbart, att jordbrukarna få tuga och lida, det hava de varit vana vid och få naturligtvis göra i fortsättningen.

Jag kan säkerligen med detta anförande, herr talman, icke förma någon av dem, som tänka liksom herr Röing, att ändra sin mening. Det har därför varit och blir icke något annat än en liten demonstration, en liten demonstration och ett konstaterande av att det är fullkomligt fåfängt att tala här i kammaren och vinna något gehör för den synpunkt, som heter: hjälp den svenska jordbruksnäringsen, när den är i svårt betryck!

I detta anförande instämde herrar *Norman, Carlsson* i Solberga, *Magnusson* i Tumhult, *Olsson* i Blädinge, *Jönsson* i Boa, *Bengtsson* i Kullen, *Lundquist, Jonsson* i Hökhult, *Lindmark, Nilsson* i Antnäs, *Brännström, Hedlund* i Häste, *Ernfors, Lorichs, Svensson* i Långelanda, *Gustafsson* i Örebro, *Weibull, Johansson* i Krogstorp, *Andersson* i Storegården och *Persson* i Fritorp.

Herr **Lövgren**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall icke bliva långrandig i mitt anförande, därför att dels har frågan blivit belyst från bevillningsutskottets ordförandes sida och dels är dessa debatter snart så gamla och vanliga, att vi kunna dem utan till. Jag känner mig likväl som representant för en stor del exportindustriarbetare förpliktad till att gå upp och framhålla mina synpunkter på saken.

Först vill jag säga till herr Lindman, att den medicin, som man består dessa exportindustriarbetare i den arbetslöshet och det betryck,

som de leva i nu, har, såvitt jag kan finna, från herr Lindmans och hans partis sida endast bestått i självläkeedom: ni få svälta, till dess marknaden blir sådan att ni kan få mer betalt, ni få svälta, och vi lämna er åt ert öde! Jag vet, att herr Lindman skall komma upp och säga, vi hava ändock gett arbetslöshetsunderstöd och nödhjälpsarbeten. Ja, det är sant, men det är av så otroligt ringa omfattning, sett mot bakgrunden av behovet, att det icke är värt att tala om, och i detta ögonblick har man praktiskt taget berövat även de arbetare, som sedan två, tre år äro utan arbete, arbetslöshetsunderstöd och nödhjälpsarbeten. Det kan då icke förundra, om vi från det hållet säga ett bestämt nej till varje försök att höja prisnivån här i landet genom dessa tullförhöjningar, som man kör fram med år efter år från högerpartiets och bondeförbundets sida.

Herr Lindman utropade: se på de många konkurserna! Jo, jag har sett på de många konkurserna, och i den trakt av landet jag bor är det rätt många lantbrukare som gått i konkurs — men det är icke beroende på att de bedrivit jordbruk. det är beroende på att de kommit i dåligt sällskap, att de hava skrivit på borgensförbindelser åt herrar, som drivit affärer under kristiden, med det resultat, att de nu kommit på obestånd. Men de bönder, som låtit bli att skriva på och som aldrig gett sig in med tvetydiga affärsmän under kristiden, de sitta ganska lugnt på sina gårdar.

Sedan konstaterar jag en skarp motsättning mellan herr Lindman och herr Lithander. Herr Lindman säger, att dessa tullar skola medföra ökade priser — ty om de icke skulle medföra det, är det icke lönt att taga dem — och herr Lithander säger, att de skola medföra en ökad produktion, så att vi få lägre priser. Herrarna få allt försöka jämka de åsikterna, så att de gå ihop, för min del åtminstone är det omöjligt att få de två ståndpunkterna att passa tillsammans.

Så säger herr Lindman, att jordbruksnäringen har utomordentligt stora svårigheter, och huru galet det än utvecklar sig på ett område, får man icke vidtaga några åtgärder för dessa förbenade frihandlare. Nej, herr Lindman, det är icke på det sättet, att huru långt det än utvecklar sig på ett område, får man icke vidtaga någon åtgärd, ty när en del näringsidkare hava kört fast kärran nog illa, är den svenska riksdagen nog beskedlig att bevilja hundra miljoner kronors kredit och stå risk därför just för att få upp kärran. Nu föreligger icke någon sådan omständighet för jordbruksnäringens vidkommande och således ej heller något skäl för oss att gå med på att höja prisnivån i vårt land.

Sedan kommer herr Lindman med en lång rad av siffror, som skulle visa upp, huru dåligt jordbruksnäringen är ställd nu i förhållande till vad den var före kriget. Ja, om vi skulle taga och jämföra arbetslönerna, så kanske exportindustriens arbetare framförallt komma i ett ännu sämre läge, än jordbruksnäringen kommit i, men dessutom vill jag säga, att jag har rysligt liten tilltro till dessa siffror. Det fanns en tid, när också jag hade tilltro till statistik och vad man kunde bevisa med den, men sedan jag suttit i bevillningsutskottet och sett produktionskostnadskalkyler för betor, som odlas

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

i Skåne och Västergötland, så har jag förlorat tron på de produktionskostnadskalkylerna, de äro tämligen godtyckliga, och det är mycket, mycket svårt att verkligen så exakt bestämma dessa kostnader, ehuru man närmelsevis ju alltid kan draga några slutsatser.

Det finnes nog en hel del betryckta näringar här i landet, och jag skall villigt ge mitt stöd till varje åtgärd, som syftar till att genom en förbättrad teknik och organisation samt genom upplysning och kunskap åt dessa näringars utöware göra oss konkurrenskraftiga med utlandet, men jag kommer att våldsamt motsätta mig varje försök att höja prisnivån här i landet, på det sätt högern och bondeförbundet här önska. Ty huru vi än göra, kommer det alltid att avlastas på den grupp av arbetare inom exportindustrien, som få taga emot hela konkurrensen på världsmarknaden, och som icke hava någon som tar dem under armarna. Vi bliva ganska trötta på att bära bördorna för en hel del andra!

Jag kan således för mitt vidkommande icke ens ett ögonblick reflektera på något tullskydd. Jag är själv en näringsidkare, som nog kunde hava en viss nytta av ett tullskydd. Före kriget kostade laxen i regel precis detsamma, som smöret kostade, under två års tid har man sålt lax till hälften och under hälften av smörpriset, och ändock hava vi icke skrikit efter något tullskydd, vi få väl försöka klara upp den situation som uppstått genom förbättrad organisation och andra saker. För min egen del skall jag åtminstone icke skrika efter något tullskydd för den näring, som jag själv utövar.

Jag lovade att vara kortfattad, och jag skall därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundquist: Herr talman, ärade kammarledamöter! Då jag tillhör den grupp av riksdagens medlemmar, vilkas åsikter i frågor som denna tyckas väga ganska lätt, då jag dessutom antar, att den fråga som föreligger är ganska ordentligt utdebatterad, skall jag icke försöka mig på något sakligt inlägg i densamma. Men då vi i dag komma att fatta beslut i den föreliggande frågan och kanske inom kort uti andra dylika frågor, skall jag vara djärv nog att be kammaren att få till våra motståndare uttala en maning, och jag skulle önska, att den maningen hördes utom kammarens väggar: Gynna det svenska jordbruket, ty detta är dock den starka pelare, varpå hela samhället vilar, unna det svenska jordbruket jämte dess binäringar det lilla skydd, som utövarna behöva, och vilket är nödvändigt, så framt desamma skola genom sitt trägna och tunga arbete vinna en torftig utkomst till nytta för hela landet!

Jag ber att få erinra om krigsårens stora och många svårigheter. Dessa hade helt visst blivit mycket värre, om icke jordbruket då stått på den ståndpunkt det stod. Dylika tider kunna, det Gud förbjude, återkomma. Det gäller att se till, att icke vår modernäring totalt förkväves genom utländsk konkurrens. Jag är förvissad om, att de maningar, som finnas i den dagliga pressen, på konstnärliga affischer vid våra järnvägsstationer, på anslag i våra affärslokaler: »gynna svenskt arbete, köp svenska varor», bättre skulle

kunna efterkommas, om de här ifrågasatta åtgärderna vidtoges. Det är också min fasta tro, att den mäktiga hävstång, som skall bryta ny svensk jord till hem åt de många, som det påstås, jordhungeriga medborgarna i vårt land, sålunda skulle skapas, varigenom statens mera tivelaktiga och dyrbara anordning i det fallet borde i viss grad kunna underlättas.

Jag skulle vilja uttala den önskan, att vid bedömandet av dylika frågor som den i dag föreliggande det fästes litet mera nationell hänsyn. Därigenom tror jag att vårt folks framtid skulle bliva lyckligare. Jag önskar alltså, att kammarens ledamöter härvidlag toge den gamla nationalkänslan till heders och bidroge till en starkare ställning åt vårt mycket illa utsatta jordbruk.

Herr talman! Jag skall be att få ansluta mig till den av herr Lithander m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Bärg** i Katrineholm: Herr talman! Efter det anförande, som hållits av herr Lövgren i Nyborg, skulle jag gott kunna avstå från ordet, men när min kamrat framför mig i bänken haft ordet, nödgas jag säga något likväl.

Jag vill säga, att jag nästan känner mig vemodig till sinnes inför allt detta tal, och jag har den känslan, att de herrar, som här tala så varmt för tullar till jordbrukets skydd, alldeles hava glömt bort av vilka skäl de som äro emot detta tullsystem och detta skydd intaga den ståndpunkten.

Beträffande den siste ärade talaren, om vilken jag under de resonemang, jag haft med honom under den tid vi suttit grannar här, har fått den tanken, att han är en mycket rättrådig man, som vill se objektivt på tingen, kunde jag icke få annan uppfattning än att det var av hjärtats djup han talade, då han använde de orden här, att vi skulle »gynna» det svenska jordbruket och »unna» detta det skydd, som det behövde, alldeles som om det vore en blind oförståelse för svårigheterna på jordbrukets område, som gör, att man sätter sig emot detta, och ingenting annat.

I herr Olssons i Golvasta anförande sökte jag med ljus och lykta efter ett enda ord, som gav vid handen, att han förstått de synpunkter, som äro avgörande för oss tullmotståndare. I herr Lithanders anförande fann jag ungefär detsamma med en vändning i slutet som en förklaring, varför herr Lithander ser på dessa saker som herr Lithander säger sig göra. Herr Lithander förklarade, att en tullförhöjning skulle, såvitt jag kunde finna och såvitt jag tolkade hans anförande rätt, medföra så pass ökad produktion, att denna å sin sida skulle taga den omfattningen, att priserna sänktes, och att det sålunda icke skulle behöva bliva någon prisförhöjning för konsumenterna.

Det går runt för mig med denna bevisföring. Ty är det så, att de nuvarande priserna äro så låga, att producenterna göra en förlust, så måtte det väl knappast hjälpa däremot, om produktionen kunde ökas till ännu större omfattning, ifall produktionen samtidigt skulle nedbringa priserna till nuvarande läge. Jag kan icke få någon rik-

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

tig reda i detta, och jag tror heller icke, att det är möjligt. Icke tror jag heller, att herrarna se på saken på det sättet, utan det måste väl ändock vara så, att om förhöjda tullsatser skola göra någon nytta, så måste de innebära en prisförhöjning av produkterna. Men då äro vi just vid frågans kärnpunkt, det som gör, att vi icke anse oss åtminstone under nuvarande tider kunna vara med på åtgärder, som skulle skapa ett sådant tillstånd.

Jag dristar mig till herr Lindman säga, att genom liknelsen om den sjuka patienten, som man icke ville hjälpa, trots att medicinen läge så nära till hands som i detta fall, nämligen i tillgripandet av höjda tullar, av den liknelsen säger jag, framgår att det är samma ensidiga syn på tingen, som även där kommer fram. Alldenstund jag har den uppfattningen, att tullförhöjningen kommer att innebära prisfördyring, så skulle enligt min mening den medicin, som herr Lindman rekommenderar och rörande vilken herr Lindman tyckte, att kammaren och riksdagen äro oresonliga, som icke vilja begagna sig av den, bestå i att pumpa kraft från ännu sjukare patienter för att hjälpa dessa, som visserligen lida men kanske icke lida hårdast. Det är den sorts medicinsk behandling, som, även om den kan anses vara modern, vi icke vilja vara med om.

Mig förefaller det, som om den nuvarande tiden skulle vara den allra olämpligaste för att tänka på fördyring av livsmedel. Redan i fjol såg man sig naturligtvis mycket bekymrad omkring ute på marknaden. Och när herr Lindman säger, att man skall hava ögonen med sig och se, vad som hänt, så måste man naturligtvis vara blind, om man icke skulle se, att den sista tiden medfört rubbningar på det ekonomiska livets område, som drabba den stora mängden av konsumenter så hårt, att även de, som förut varit intensiva tullvänner och som icke reagerat så mycket mot prisförhöjningen av livsfröndheter, bort hesitera en smula inför vad som sker. Även om de siffror, som herr Lindman här anfört rörande prisläget på jordbruksprodukter och produktionskostnaderna, äro riktiga, d. v. s. jämförelsen mellan de anförda siffrorna 45 % och 77 %, så skulle jag vilja rekommendera en statistik i annat hänseende och föreslå, att man ser efter, vad genomsnittsinkomsten för lönearbetare nu är och jämför dem med genomsnittspriset på levnadskostnader. Det skulle vara ganska intressant att lägga fram dessa siffror, sådana som socialstyrelsen räknat ut dem, och fråga: huru skall det vara möjligt för en massa av dessa konsumenter att leva, när livsmedelsprisen i dag äro på en sådan höjd, som de äro. Oaktat de kanske äro för låga för att till fullo täcka jordbrukets produktionskostnader? Man står där inför ännu olösligare problem än rörande jordbruket. Jag kan icke finna annat, herr talman, än att, sådant läget för närvarande är, så kanske man dock får lov att anlita det läkemedel, som visserligen icke så ofta kommer till användning men som dock kanske ändå är det säkraste, och det är att låta tiden verka, i synnerhet som man icke kan påvisa något radikalmedel, som kan hjälpa den ena utan att i dubbel måtto skada andra, vilka måhända lida ännu mera än den man söker hjälpa.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga det, att när herr Lindman påstår, att här gäller det de små jordbrukarna, så kan man ju diskutera om den saken. Herr Månsson i Hagaström skulle säkerligen icke befinnas ovillig att på sitt sätt bevisa, att de små jordbrukarna icke ha så stora fördelar av tullarna.

Men när man framställer saken så, att vi icke skulle vilja gripa in bara därför att det gäller jordbruket, så tillåter jag mig tvivla på att de av herrarna, som tala i den riktningen, även tro på den saken. Det *kan* icke vara möjligt, att det finnes ledamöter i kammaren, som tro, att de, som icke vilja gå med på tullförhöjning för närvarande, intaga denna ståndpunkt av ren illvilja och att de av likgiltighet mot jordbruket icke skulle vilja tillgripa en metod, som skulle kunna rädda. I stället är det väl så — låt oss slå fast det för hundrade gången här — att motivet är fruktan för de konsekvenser, som skulle följa med ett sådant ingripande, konsekvenser, som skulle gå ut över folklager, som lida *ännu svårare*, än våra jordbrukare göra i det här fallet. Jag kan icke finna annat, än att talet i så fall varit ganska ensidigt, till och med lika ensidigt som herr Lindmans slutord, då han talade om att jordbrukarna få liksom hittills tiga och lida. Jag tror många av dem *lida*, men *tiga* göra de då icke.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan!

Herr **Herou**: Herr talman! Tyngdpunkten i herr Lindmans anförande låg i att visa jordbrukets nödläge, vilket synes mig vara en överloppsgärning, enär det sakförhållandet icke alls från något håll bestritts. Herr Lindman talade om medicin; det vore modernt att ge in sådan, sade han. Ja, det är tämligen allbekant, att alla kvacksalvare använda medicin för att vinna patientens förtroende. Men annars anse visst rätt så många läkare, att en lindrig feber ej alltid bör motas. Det är kroppens självläkedom, som tager sig uttryck på detta sätt. Jag skulle vilja säga, att vi på detta område behöva mindre medicin, och att vi någon gång borde gå till roten. Sjukdomen är enligt min mening kapitalismen, och riktigt bra blir det icke för de sjuka och arma utan en verklig operation. Den patentmedicin, som nu föreslås, kunna vi sannerligen undvara. Jag är tämligen övertygad om att läkararvodet blir rätt så högt den dag det kommer att utkrävas.

Motionärerna föreslå en fördubbling av de tullsatsen på de livsmedel, som det här är fråga om. Jag vill, som min mening säga, att denna lilla tullsats kan alls icke hjälpa jordbrukarna ur deras nödläge, men den är nog så stor, om man tar hänsyn till de svält-avlönade arbetarmassor, som leva långt under svältgränsen.

Av den statistik, som bevillningsutskottet här har anført, framgår, att importen av nötkreatur företer en våldsamt minskning från 1920 till 1922. Sistnämnda år utgjorde den endast 8,4 % av importen 1920, under det att exporten under samma tid trettiodubblades. Således en ökning med 3.000 % från 1920 till 1922. Den huvudsakliga ökningen infaller visserligen under tiden 1920—1921. Export-

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

siffran var så låg som 556 stycken år 1920. Men även åren 1921 och 1922 utgör ökningen 53 %. Vad angår kött av nötkreatur visa inport- och exportsiffrorna samma tendens, minskning av importen, ökning av exporten, ehuru ej så våldsamt, som då det gäller levande djur. Vi ha här således ett kraftigt exportöverskott, och då skulle naturligtvis tullen, evad det gäller nötkreatur och köttvaror, vara tämligen verkningslös. Hindrar man på ett eller annat sätt importen av 3,595,000 kg. kött, så blir exporten naturligtvis ungefär så mycket mindre också. Beträffande ost ha vi visserligen importöverskott, ehuru även där kan påvisas, att importen minskats. Smör visar kraftigt fallande import och väsentlig ökning av exporten, dock hava vi där ett importöverskott av 1,200,000 kg.

Denna siffra är dock tämligen obetydlig, jämförd med den totala produktionen av mejeriprodukter. Vi hade 1920 bara vid landets mejerier uppvägd mjölk till 968,000,000 kg., en tillverkning av smör på 19,000,000 kg., av helfet ost på i runt tal 9,000,000 kg. och av annan ost 5,400,000 kg. Ett importöverskott på 1,200,000 kg. är icke så oerhört mycket, i jämförelse med denna produktion, ehuru det måste medges, att överskottet är nog stort för att en tull kan medföra vissa verkningar. Läget i landet motiverar dock icke alls någon tull härvidlag. En förhöjning av smör- och osttullen till 40 öre skulle vara känbar nog för en stor del av vårt lands konsumenter, men den kunde icke medföra mer än högst 1 öres förhöjning av mjölkpriset, och det är väl ingen, som vill påstå, att det skulle rycka upp jordbruket ur det nödläge, där det nu befinner sig.

I övrigt skall jag visserligen medgiva, att tullar på animaliska jordbruksprodukter icke äro fullt lika orättvisa som tull på spannmål. Ty de förstnämnda skulle ju, därest tullar överhuvud kunde gagna oss, gagna icke bara de stora jordbrukarna. Vi få dock ha fullt klart för oss, att godtaga vi tullförhöjning på lantbrukets produkter, så stärka vi samtidigt kravet på högre industritullar. Vi böra därför icke genom att nappa på den krok, man här med magert bete lagt ut, låta fånga oss till att binda ris åt egen rygg. Frihandel i största utsträckning anser jag fördelaktig för de mindre jordbrukarna, och vi kunna, om vi gå på de linjerna, bilda en enhetsfront med frihandelsvänliga arbetare i stället för att gå samman i protektionismens tecken med storkapitalismen. Vi kommunister intaga, enligt vår allmänna princip att i varje situation stödja de fattigaste grupperna, arbetare och bönder, själfvallet den ståndpunkten, att vi vilja främja frihandeln och frihandelstendensen.

Jag ber sålunda, herr talman, utan att vid detta tillfälle ingå på någon närmare principdebatt, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Månsson** i Hagaström: Vi ha ju föregående år debatterat dessa saker så mycket, att, även om jag icke vore förkyld idag, så att jag av den anledning måste tala både lågmält och kort, så skulle jag i alla fall varit mycket kortfattad, ty det mesta av vad jag har att säga i denna sak kunna ni läsa i protokollen för de sista

tio åren. Där är ganska mycket att inhämta rörande min uppfattning i denna fråga.

Jag har gått upp endast för ett par repliker. Den ena skall jag be att få rikta gentemot herr Olsson i Golvvasta. I denna tid, när det råder en sådan arbetslöshet, när lönerna äro sänkta med bortåt 60 % och det bara är mellan 40 och 50 % kvar, när det råder en sådan nöd i stad och på land bland de arbetande klasserna, och då även massor av tjänstemän, ingenjörer och andra äro avskedade och icke hava bröd för dagen, då må det väl vara råhet eller tokeri, om icke något ännu värre, nämligen demagogi, när man i en sådan tid kan komma och begära en höjning av tullen med 300 % på nötkreatur, 100 % på kött, 100 % på ost och 100 % på smör. Då må man väl ändå säga: att ingå i realdebatt i ett sådant ärende, det kan man näppeligen.

Så skulle jag vilja tala med herr Lindman ett ögonblick. Herr Lindman anser, att jordbruket är sjukt. Ack, det är icke sjukare nu, än det varit förr. Jordbruket hade en ganska bra gödkur under kristiden, det få vi icke glömma. Den sjukan, som vidlåder jordbruket, vet nog herr Lindman som gammal jordbrukare, hur den botas. För de kreatur, som ha den sjukan, använder man metoden att smörja dem med tobaksolja. Så behandlar man kor, som ha lus. Allt vad man behöver är att befria jordbruket ifrån de parasiter, som sugit sig fast på det på alla håll och kanter.

Det är en viktig sak. En annan viktig sak är hjälp till självhjälp, att man allvarligt tillhåller jordbrukarna, att de icke skola sälja sin spannmål. De skola bilda kvarnföreningar och sälja mjöl och bagerier och sälja bröd. Hade de bildat kooperativa bagerier i Göteborg, Malmö och Stockholm och här och var i landet och sålt bröd i stället för spannmål, skulle både bönder och arbetare må bättre i detta land. Det vill jag allvarligt säga ifrån, när jag nu kommit upp i denna debatt.

Sådan är icke ställningen, att det är en sjuk patient vi hava att göra med, ty sjukan är icke värre, än att den lätt kan kureras med litet god vilja, utan sådan är ställningen: här hava vi en grupp medborgare, som nog ha det arbetsamt och knogigt men som ändå dra sig fram; här ha vi en annan grupp medborgare, arbetarna, som befinna sig i en oerhörd lönedepressning mot förut och som hava ont om arbete och stora bördor att bära för att hjälpa sina kamrater, som äro arbetslösa, genom uttaxering och annat. Nu kommer man och försöker med denna barnslighet, eller skamlöshet eller vad det är att ytterligare vilja fördyra livsmedlen för dem. Jag förstår icke, hur en gammal förständig industriman som herr Lindman verkligen kan komma upp och försvara ett sådant förslag. Han borde varit den allra förste, som gått emot det.

Herr Lindman säger, att det här är ett gammalt krav, och vid det ordet skall jag uppehålla mig. Ja, herr Lindman, det är ett gammalt krav. Det har framställts nu nära på ända sedan det gamla bondesamhället gick över i feodalsamhället. Från detta senare samhälle har detta krav kommit fram undan för undan.

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.*

(Forts.)

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

Det har varit ideliga krav från de besittande gentemot de icke besittande, det har varit krav på att den fattige skulle ge den rike dagsverken gratis, och milliarder dagsverken äro i detta land lämnade gratis från de fattiga till de rika under århundradenas lopp endast emedan den, som gjort dagsverkena gratis, varit fattig och den rik, som tagit emot dem. Här ha varit krav på tullar; de fattiga skulle ge tull till de rika på alla vis, icke bara nu utan även förr i världen. Här ha varit krav på att den rike, den besittne, skulle ha rätt att ärva och utan vidare överta den fattiges söner efter den gamla maximen: »Är det min höna, så är det också mina ägg», d. v. s. om det är mina underlydande, som föda fram söner, så är det också jag, som har rätt att använda deras arbetskraft. Här ha under tiderna förts fram krav på att den bonde, som gifte sig med en flicka från herrgården, skulle också bli kvar där som arbetare för livstiden efter den gamla, sköna maximen, som också förkunnats i århundraden, att »tar du min höna, så blir du min hane». Här ha förts fram krav hela vägen ända ned till godsägarnas krav på att få bondens dotters första natt i sängen. Dessa krav äro gamla, de äro sannerligen icke nya, men de äro därför icke mera berättigade. Från allt detta har bondeklassen blivit fri.

Så skulle jag också vilja säga ett ord till de herrar, som här för en stund sedan så mangrant instämde i ett anförande. Jag tänkte därvid: »Herre Gud, förlåt dem, ty de veta icke, vad de göra!» Det vill säga, några av dem visste nog, vad de gjorde, men många av dem visste icke, vad de gjorde. Och jag kom då ihåg en historia, som jag läste en gång i fjol. Det var en skildring av den skånska, holsteinska, danska, livländska och pommerska bondeklassens undergång. Den var en gång lika fri som nu, fastän den sedermera sjönk ned genom dåligt regeringssystem och det uppväxande förläningsystemet. Men bönderna hade fortfarande gårdarna, ehuru herrarna där på Steninge, Djurholm m. fl. hade skatterätt och dagsverksrätt av dem. Men så kom ett omslag med 1500-talets början, när spannmålsprisen sköto våldsamt i höjden. Då vaknade rovgirigheten hos godsägarna, och då sade de: »Nej, nu få icke bönderna hava gårdarna längre, utan vi måste slå under oss dem till stora gods och sköta dem i stora latifundier och sälja spannmål. De här bönderna hänga vi och röka och skära bröstet av deras hustrur, om de icke göra som vi vilja.» Så behandlade man bönderna i Danmark och så behandlade man dem i Skåne, och det var män från den samhällsklass, som herr Lindman företräder, som betedde sig på det sättet och sade att det var nyttigt för jordbruket. Ack ja, det är mycket gamla krav, som nu gå igen. Vi veta allesammans, ja väl dock inte alla, att det just var genom de höjda spannmålspriserna, som bondeklassen den gången gick under. I tre århundraden voro bönderna sedan utsatta för detta förtryck och fingo kyssa kjortelfällarna på adelsfruarna för att få ett skålpund lin att spinna. Så såg det verkligen ut på den tiden.

Det är, som jag sade, gamla krav, som nu komma igen, krav på att de fattiga skola betala åt de rika. Men så småningom hava

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

bönderna blivit frigjorda från denna trälldom; fria tack vare bolsjeviken Karl XI, tack vare Karl XII:s officerskårsrevolution; fria tack vare frihetstidens politik och böndernas deltagande däri; fria tack vare officerskårens revolution 1809, vilken i sin tur var ett barn av den franska revolutionen, och tack vare 1848 års revolution, med därmed följande skakningar och stormar i Europa ända fram till parlamentarismens genombrott.

Då så är, kunde man verkligen vänta, att denna bondeklass skulle besitta en annan syn på tingen än de herrar, som hållit den under sig, som varit dess förtryckare i tre, fyrahundra år. Man kunde vänta, att den reste sig mot kraven på att de fattiga skola giva de rika frukten av sitt arbete, giva sina skatter och så undan för undan, måhända ännu en gång förfalla i trälldom till de få ge herrarna sina dottrars första natt. Ånej, herr Lindman, vi känna nog igen sillen, fastän den kommer i ny kapprock, vi veta nog vad det gäller. Det är icke fråga om jordbrukets framsteg, utan det rör sig om råa herras begär att utsuga, kuscha, kväsa och klämma ned de fattiga. Där om rör det sig och om ingenting annat.

Herr Röing: Herr talman! Herr Lindman karakteriserade själv sitt anförande när han i sina slutord framhöll, att det icke var ett anförande, vari han sökte genom sakskäl övertyga kammarens ledamöter om riktigheten i hans ståndpunkt och att anförandet endast var en ren demonstration från hans sida. Ett sådant yttrande borde knappast behöva föranleda en replik från min sida, om herr Lindman icke samtidigt hade riktat en fråga till mig rörande tull- och traktatkommitténs arbete. Kommer det aldrig något betänkande fram från denna kommitté? frågade herr Lindman mig. Jo, herr Lindman, det har redan kommit en hel del yttranden från tull- och traktatkommittén, yttranden över aktuella ekonomiska spörsmål, vilka spörsmål det aldrig varit meningen att denna kommitté skulle selsätta sig med, då den tillsattes, men vilka spörsmål blivit brännande till följd av den svåra ekonomiska kris, i vilken vårt land befunnit sig och ännu befinner sig. Jag kan emellertid meddela att förarbetena till den ena stora huvuduppgiften, som tull- och traktatkommittén fick sig förelagd, nämligen att utreda tullsystemets verkningar, nu torde ha framskridit så långt, att regeringen under loppet av detta år torde ha att vänta kommitténs vidlyftiga utredning och yttrande i denna fråga, som det egentligen tillkom 1906 års tulltaxekommitté att utreda, men vilken viktiga fråga helt och hållet förbigicks av denna kommitté, vilken herr Lindman, som statsminister, vid midsommartiden år 1906 tillsatte.

Herr Lindman tillät sig — det förvånar mig, att han såsom ledare för ett stort parti ansåg lämpligt göra det — den gottköpskvickheten, som på samma gång var en oartighet mot tull- och traktatkommitténs ledamöter, att påstå, att man borde åtminstone ha kunnat vänta, att denna kommittés ledamöter skulle »sitta och tänka», men icke ens detta gjorde denna för protektionisterna förhatliga kommitté, den endast »sitter».

Ang. höjda
tullsats för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

Ja, herr Lindman, det ligger snubblande nära att påstå, att hela herr Lindmans anförande vittnar om hur litet herr Lindman »tänker» sig in i dessa viktiga ekonomiska frågor.

Herr Lindman framhöll att de statistiska uppgifter, som jag tillät mig meddela, vägde fjäderlätt i förhållande till andra statistiska siffror, som han pekade på, när det gällde att söka vinna känedom om de följder, som den i vårt land förda handels- och finanspolitiken haft med sig. Och då pekade herr Lindman på konkursernas antal. En man som herr Lindman, som ända till i går hade alldeles särskild anledning att på nära håll sysselsätta sig med en del av dessa konkurser, borde veta, huru rätt en del föregående socialdemokratiska talare ha, då de påstå, att ett stort antal av dessa konkurser icke direkt ha något som helst sammanhang med den handels- och finanspolitik, som förts här i landet. En hel del av dessa personer som gjort konkurs ha nämligen genom spekulationer och borgensförbindelser förlorat så betydande summor, att de nödgats inställa sina betalningar och göra konkurs. Det är en sak, som herr Lindman borde känna till minst lika bra som jag. Men kanske har herr Lindman själv gjort sig skyldig till samma oförlätliga fel, som han vill påbürda tull- och traktatkommitténs ledamöter, nämligen att han å denna förtroendepost i stället för att sitta och tänka över dessa saker i stället endast behagat sitta?

Och så en annan sak. Om vi ha olika åsikter i tullfrågor och i vissa andra ekonomiska frågor, så förstår jag icke, varför herr Lindman anser sig ha alldeles särskild anledning att förhäva sig och påstå, att det finnes två meningsriktningar, av vilka den ena består av blinda och den andra av seende, av vilka herr Lindman naturligtvis anser sig själv tillhöra de senares antal! Jag skulle nog kunna framdraga ett och annat exempel, vilka skulle visa att man med fog kan sätta ett mycket stort frågetecken huruvida herr Lindman sitter inne med en större klarsynthet i ekonomiska frågor. Varför skall man icke kunna försöka förstå varandras ståndpunkt i stället för att beskylla varandra för att vara stenblinda på båda ögonen. Jo, påstår herr Lindman, emedan vi mera frihandelsvänligt betonade äro »anhängare av en viss dogm».

Tror herr Lindman verkligen, att jag är mera troende frihandlare än han är troende protektionist? Det torde knappast vara fallet, om man undersöker huru olika herr Lindman och jag handlat under dessa år. Herr Lindman har varje år framkommit med förslag om en mängd tullförhöjningar, då jag däremot icke föreslagit några tullnedsättningar, trots att jag är övertygad om att utan att skada något som helst berättigat intresse en eller annan tullsats skulle kunna sänkas. Tror icke herr Lindman, att riksdagen skulle kunna vidtaga en sådan förändring t. ex. med de varor gummiindustrien tillverkar, då denna industri även under kristiden kunnat utdela gratisaktier till sina aktieägare? Men jag har ansett mig böra hålla på status quo och därför icke varit med om att väcka förslag, som innebära vare sig tullnedsättningar eller tullför-

höjningar och icke för min del understött motioner i den ena eller andra riktningen.

Nej, här står, som redan föregående talare framhållit, den ena meningsriktningen mot den andra. Vi medgiva, att jordbruket har det svårt. Protektionisterna tro, att den sjukdom, som jordbruket lider av, skall kunna botas genom den patentmedicin, som heter tullar. Vi tro icke, att den medicin, som herr Lindman så vackert kallar detta konstlade medel, kan hjälpa den sjuke.

Jag tillät sig i mitt förra anförande att peka på de erfarenheter, som vunnits under de sistförflutna åren, under vilka krisen som värst pågått även i vårt land. Jag konstaterade, huru förhållandena glädjande nog förändrat sig allt mer till det bättre.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frångå mitt förra yrkande.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! När jag i dag hörde herr Fabian Månsson, så erinrade jag mig, vad han yttrade vid förra årets remissdebatt. Men lika litet som jag då förstod honom, lika litet förstod jag honom i dag. Han yttrade, att vi borde bilda ett slutet självhushåll. Men skall man bilda ett slutet självhushåll, så betyder detta enligt min mening, att man skall sörja för sig själv, innan man släpper in andra i hushållningen.

Så påstod den nämnde ärade talaren i dag, att man genom ett bifall till dessa motioner skulle fördyra de animaliska jordbruksprodukterna i så oerhörd grad, att det bleve en skriande orättvisa gent emot dem, som i vårt land knappast ha bröd för dagen. Jag skall lämna åsido, vad som kunde tänkas inträffa, om jordbruksnäringen erhöle större köpkraft. Jag tror för min del, att däri- genom antalet av dem, som icke ha bröd för dagen, skulle minskas i anse- nlig grad. Å andra sidan vill jag påstå, att många av de personer, som driva denna näring, nu sakna bröd för dagen både bildligt och bokstavligt talat. En talare har berättat om de ekonomiska fallissemang, som varit så vanliga bland jordbrukarna under dessa dagar. Huru går det då med dessa? Jo, de ställas helt enkelt utanför den näring, som de idkat.

Herr Månsson i Hagaström rekommenderar som en utväg ur betrycket för dessa näringar bildandet av andelskvarnar och andelsbagerier. Men jag undrar, vad som skulle bli resultatet av detta. Jag undrar, om det icke från konsumenternas sida skulle uppstå ett ganska kraftigt knorrande över att de skulle nödgas köpa svensk vara. Jag tror icke, att denna idé är utförbar.

Jag skall sedan be att något få uppehålla mig vid vad herr Lövgren i Nyborg yttrade. Utskottet har sagt: »En dylik höjning av levnadskostnaderna och därmed av kostnaderna för produktionen skulle enligt utskottets mening vara till allvarlig skada för vårt näringsliv i dess helhet och särskilt för vår exportindustri.»

Detta skulle med andra ord bidraga till, att prisnivån höjdes här i landet. Ja, för all del, jag erkänner gärna, att detta i viss mån skulle bli fallet. Men herr Lövgren talade också om att arbets-

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

löshetsunderstödet skulle vara allt för ringa i förhållande till det behov, som föreligger. Detta må ju vara riktigt, och jag vill icke bestrida det. Men å andra sidan ha vi dock anslagit 100 miljoner för att hålla prisnivån uppe. Ty ingen lär väl bestrida, att om arbetskraften bleve billigare, så att de arbetande kunde nöja sig med vad kinesiska kulis kunde leva på — något som jag dock icke vill rekommendera — så skulle vi i och med detsamma vara av med all arbetslöshet. Statsmakterna ha icke tvekat att vidtaga åtgärder, som i stället äro ägnade att höja prisnivån på detta sätt. Men då det gäller näringslivet säger man absolut nej.

Herr Lövgren tog ett egendomligt exempel, då han omnämnde, att före kriget kostade ett kilogram smör och ett kilogram lax lika mycket. Nu efter kriget kostade två kilogram lax lika mycket som ett kilogram smör. Men det skulle vara roligt att få veta, huru stora produktionskostnaderna äro för ett kilogram smör och för ett kilogram lax.

Då denna debatt kanske har större principiell än praktisk betydelse — det är ju två skilda linjer, nämligen frihandelslinjen och den protektionistiska, som stå mot varandra — så får jag bekänna, att jag följer den senare. Jag tycker, att jag därvid icke har så dåligt sällskap, då ju den stora nationen väster om Atlanten följer den protektionistiska vägen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Olsson i Golvvasta avgivna reservationen. Men innan jag lämnar ordet, kan jag icke underlåta att åt utskottsmajoriteten rekommendera en studieresa till Amerikas förenta stater.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande betänkande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena *Branting* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 86, angående Sveriges deltagande i garantien för ett för Österrikes återuppbyggande avsett internationellt lån.

Vidare överlämnade herr statsrådet *Lindqvist* Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 78, angående understöd från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. åt förra småskollärarinnan Anna Sofia Svensson;

nr 79, angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 80, angående dyrtidstillägg åt nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 81, angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 82, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 83, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; och

nr 84, angående rätt för vissa förutvarande lärarinnor vid enskilda läroanstalter att komma i åtnjutande av tilläggspension m. m.

Samtliga dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,33 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 28 februari, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning bevillningsutskottets betänkande, nr 4, i anledning av väckta motioner om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter och lämnades därvid i fråga om *punkten 1*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Herr **Gustafsson** i Älvsered, som anförde: Herr talman, mina damer och herrar! Må det tillåtas en nykommen riksdagsman att uttala sin förundran över den ekonomiska politik, enligt vilken man anslår miljoner för bildande av nya egna hem och nya småbruk, samtidigt som man icke med ett finger vill hjälpa till att de jordbruk, som redan finnas, skola kunna existera. Man vill anslå miljoner för att skaffa arbetslösa industriarbetare egna jordbruk, men man vill icke göra något för att dessa blivande jordbrukare skola kunna leva på sina jordbruk.

Jag vet inte, om herr finansministern tänkte på denna sak, då han i lördags påpekade, att stora lager av vårt svenska folk sakna förstånd i ekonomiska frågor, men som jag ser på saken, bestyrkes hans påstående kraftigt av dylika åtgöranden.

Ang. höjda
tullsatser för
- vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

Kunde genom den nu föreslagna tullen å animaliska produkter prisfallet å dessa något fördröjas, så skulle det bli till fördel för jordbrukarna i de kargaste bygderna av Sveriges land, för dessa som icke ha några produkter till avsalu, varken spannmål eller sockerbeter. Den, som känner till, i vilka enkla och svåra förhållanden många av dessa jordbrukarefamiljer leva, han kan förstå, vilken glädje redan en ökning av en eller annan tiokrona i deras årsinkomster skulle bereda dem.

De, som ständigt tala om fördelen av att alla priser skola gå till botten och att man därför icke skall göra något, som kan förhindra prisfallet å jordbrukets produkter, dessa böra väl ändå erinra sig, att intet sjunkit så mycket i pris som jordbruksprodukterna — icke ens arbetslönerna.

Riksdagen har ju genom stora anslag till arbetslöshetsunderstöd i viss mån förhindrat en annars framtvingad ytterligare lönedepressning. Det vore väl då icke heller så orätt, om dessa betryckta småbrukare också kunde få ett litet handtag. Och för övrigt tror jag, att det skulle vara till fördel både för Sveriges arbetare och för Sveriges industri, om denna stora del av vårt folk också kunde få möjligheter att existera och i någon mån behålla sin gamla köpkraft.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den av herr Lindman m. fl. avgivna motionen.

Vidare yttrade:

Herr **Björnberg**: Herr talman, mina damer och herrar! Här ha redan på förmiddagen i dag tvenne av mina kamrater på Upplandsbänken, nämligen bondeförbundaren Olsson i Golvasta och högermannen Lundquist, varit uppe och vittnat om sin tro på den patentmedicin, som det här har talats åtskilligt om, och jag anser det kanske vara på sin plats, att även jag ber att få säga några få ord i denna fråga.

Man har, det är tydligt, sedan många år tillbaka gjort denna lärosats om tullarna nästan till en dogm, som åter och åter kommer igen från dess förfäktare. Den näst föregående årade talaren är inne på precis samma tema, då han talar om att hjälpa de små jordbrukarna och frågar, vad det egentligen skall tjäna till att över huvud taget skapa jordbruk åt de arbetslösa och åt andra, om man inte på samma gång vill laga så, att de få existensmöjligheter. Jag vågar verkligen ifrågasätta, om vederbörande själva tro så fullt och helt på denna sin förkunnelse. Jag är rädd, att det förhåller sig här, då man gör denna kraftiga reklam för sin patentmedicin, på alldeles liknande sätt som då vissa försäljare av patentläkemedel i braskande annonser tala om, hur utmärkta dessa medel äro. Jag vågar verkligen göra gällande, att detta är fallet åtminstone beträffande många av dessa eljest mycket erfarna, insiktsfulla och förståndiga män, som här i riksdagen och icke mindre ute i landet på valmöten och i det partipolitiska livet samt i pressen oavlatligt rida på just den här kapphästen. Har min tro tidigare varit vacklande

beträffande tullarnas allsmäktiga, uppehållande och bärande betydelse för det svenska jordbruket, så har jag sannerligen icke av den här i dag förda debatten kommit att få något som helst stöd för en uppfattning i annan riktning, utan mina tvivel ha snarare tilltagit betydligt i styrka. Till och med när en så framstående expert på området som herr Lindman i sitt som alltid fyndiga och käckta anförande gav sig in på frågan om erforderliga läkemedel på det här området, så verkade han långt ifrån övertygande. Den första sjukdom han omnämnde var mul- och klövsjukan. Men det var ju icke här, utan i Danmark, som denna sjukdom grasserade. Detta blev också av herr Röing med en viss finess utnyttjat i hans anförande och fick tjäna till solklar belysning av situationen. När det sedan var fråga om att kurerat det sjuka jordbruket, så förklarade herr Lindman, att det finns nog medicin, men, så föllo ungefär hans ord, »dessa som sitta i kommittéer och i riksdagen och litet var stans, dessa eländiga, pliktförgättna och blinda liberaler, de neka att ge den stackars kranke moder Svea denna livgivande medicin».

Bland läkekonstens utövare har det mer och mer blivit så, att man specialiserat sig; ser man igenom läkareförteckningen i huvudstaden, så finner man under olika rubriker en massa specialister, den ena för ögon, den andra för öron, hals, hjärta, lungor, mage o. s. v. När jag satt och lyssnade till åtskilligt som sades här, så kan jag verkligen icke hjälpa, att, såsom jag redan antytt, mina tvivel blevo ännu större än någonsin beträffande tullarnas egenskap av detta slags patentmedicin, som vid alla möjliga tillfällen rekommenderas. Om man är specialist i fråga om storindustri, bankaffärer och dylikt. så är det väl icke alldeles säkert, att detta utgör en borgen för att man är det också när det gäller jordbruk. Det förvånar mig, att man fortfarande oavlåtligt för ett sådant tal på läpparna. Vad ha egentligen dessa småbrukare, lägenhetsägare och dessa som i allmänhet näppeligen producera så mycket de själva behöva av jordbruksprodukter, utan äro hänvisade till inköp beträffande en hel del varor, vad ha de att vinna av tullarna? Skall det vara nödvändigt att i tid och otid föra fram detta tal och förklara, att här gömmer sig det verkliga hindret för dessa smås existens? För egen del är jag mycket intresserad för just dessa småbrukare, och jag må säga till dem, som särskilt i tullarna se hävstången ur betrycket och medlet att främja de smås ställning, att jag trots alla mina betänkligheter åtminstone har allvarligt reflekterat på att bistå tullvännerna på vissa områden i deras strävanden. Men jag har kommit till det resultatet, att det är mig omöjligt att göra detta. Det är ju icke säkert, därför att de själva reklamera sig, att *de* alltid äga den skarpa blicken, det klara ögat, som är i stånd att ställa den riktiga diagnosen och ofelbart giva just den rätta hälsobringande medicinen. Särskilt utsatt för faran att misstaga sig härutinnan är den, som läser fast sig vid en viss dogm, den som stelnar i en viss läroriktning.

Denna debatt har naturligtvis i sak en mycket liten betydelse, då ju frågan för länge sedan, ja innan debatten började, är klar. Men man har gjort och gör alltså ett politiskt nummer av denna fråga.

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)

Det är därför som jag för min del vill deklarerera, att det visst icke är alla lantmän, som i detta avseende stå på den sidan, där man faller ned och tillber tullarna såsom det enda räddningsmedlet, som man i tid och otid skall lita till, med risk att, om man ej gör detta, ja, då är man förlorad. Det heter i den gamla kända dikten om Döbeln, att han bad om en medicin, som, om den också för morgondagen gjorde honom sjufalt värre, dock hjälpte honom den dagen på hans ben. Jag tror, att man i någon mån med användande av detta såsom en bild i fråga om läget på det nu debatterade området skulle kunna säga, att om man på allvar tillgrepe den medicin, som här bjudes, så skulle det vara ägnat att göra framtiden och de komplicerade förhållanden, som vårt samhälle har att kämpa med ävensom lösningen av förefintliga problem »sjufalt värre»; sjukdomen skulle tilltaga, febern ökas och det allmänna tillståndet således komma att giva anledning till verkliga farhågor. Jag tror å andra sidan också, att det föreslagna läkemedlet icke ens för i dag skulle hjälpa oss på våra ben. Jag hänvisar såsom belysande härvidlag till den meningsskiljaktighet, som tydligen gör sig gällande bland tullvännerna själva, då herr Lithander gjort gällande att tullarna skulle skapa *billigare* livsmedel medan man i allmänhet har att räkna med att därigenom skulle inträda en prisförhöjning.

Jag har, herr talman, intet annat att yrka än bifall till det betänkande, som föreligger.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag hade inte tänkt att begära ordet i den här frågan, men då åtskilliga talare så mycket slagit an på de strängar, som röra bondeförbundet, så kanske det icke är ur vägen, att även jag nu ber att få säga några ord i det föreliggande ämnet.

Jag erkänner gärna, att det kan just icke bli så synnerligen mycket nytt jag har att komma med, men de ärade motståndarna ha icke heller kommit med så märkvärdiga nyheter. Då jag nu vill göra en liten axplockning, så utgår jag naturligtvis här som alltid från den principen: äras den som äras bör, och det är då givetvis bevillningsutskottets ärade ordförande, som jag först ber att få vända mig litet emot beträffande hans utsagor.

Jag vill då först i förbigående säga, att varför jag icke svarade på hans admonition till mig beträffande det yttrande, som fällts till mig av en person med avseende å bananerna, så var det därför, att jag ansett ett svar överflödigt, då jag ju förklarar, att jag strax sagt till denna person, att det icke förhöll sig så som han sade. Men jag är livligt övertygad om att, då man hör denna debatt här i dag, så är det nog möjligt att det är många som tvivla angående det verkliga skälet till beslutet här i dag. Ty man kan knappast tro, att det var ett uttalande av en professor från år 1916, som verkligen varit grundläggande i bananfrågan.

Nu lämna vi i alla fall denna sak och övergå till en annan. När bevillningsutskottets ordförande så ofta tager statistiken till hjälp, så är det naturligtvis hans avsikt att särskilt kraftigt motivera sin

mening; och även i dag har han ju icke försmått att begagna sig av statistiken för samma ändamål. Jag har då icke kunnat undgå att lägga märke till, hur denna statistik utnyttjats. Har det gällt en vara som införes i stora kvantiteter, så heter det, att åsättande av tull eller höjande av tullen på en sådan vara kan ej komma i fråga, ty varan behöves, det visar importen. Är importen åter liten, så förklaras det, att tullen icke gör någon nytta, ty det förekommer ingen import att tala om. Då har det verkligen runnit mig i minnet det som en gång hände Chamberlain, då han var inspektor för en flickskola — skolan var förenad med pensionat — nämligen att då han kom, så möttes han ofta av talet om att det hade varit plättar och sylt i går och skulle bli plättar och sylt i morgon, men han lyckades aldrig komma den dagen, då det var plättar och sylt i dag. Jag undrar, hur den statistik skulle se ut, som skulle komma bevillningsutskottets ordförande att anse det lämpligt att göra något i tullhänseende. Jag tror icke, att jag får uppleva den dagen, men det skulle åtminstone vara synnerligen intressant att få höra hans egen uppfattning i saken. Som det nu är, så måste jag konstatera, att den statistikföring, som presteras på denna sida, den imponerar ytterst litet på mig, och jag tror att förhållandet är enahanda be-
träffande åtskilliga andra.

Det är ju klart, att när man nu söker bevisa att den ekonomiska linje, som vi ha slagit in på under depressionstiden, det var den lyckliga linjen, ja det uttalades t. o. m. av den ärade talaren att det i en viss punkt var en glädjande utveckling som visat sig uppstå, så är det litet svårt för oss jordbrukare, i synnerhet de mindre, att kunna riktigt av hjärtat instämma i det omdömet. Utvecklingen har sannerligen icke visat sig vara glädjande. När vi nu emellertid ha gått fram på denna linje — jag skulle vilja tillåta mig att för korthetens skull kalla den för den Röingska linjen — så böra vi icke underlåta att se på ett anant land, nämligen Förenta staterna. Där har man givetvis fört sin ekonomiska politik också, men på ett alldeles diametralt motsatt sätt. Naturligtvis ha också där uppstått stora svårigheter liksom hos oss, men jag undrar ändå, om man icke trots allt kan säga, att resultatet där i stort sett visat sig bättre. Där har man icke dragit sig för, även om importen varit liten av en viss artikel, att förklara: ja, den där artikeln kunna vi tillverka själva, vi kunna producera den själva, följaktligen tullbelägga vi den; det blir alltid arbete för några personer. Här har man naturligtvis använt det andra sättet och sagt, att vi skola stå på status quo, hända vad som hända vill, och att den ställningen skall ge oss självlägedom. Man har icke det minsta reflekterat över, om verkligen våra ekonomiska förhållanden i stort kunna under denna tid betraktas så, som under den jämförelsevis mycket framgångsrika tid, som föregick världskriget. Vad är det som trycker oss, icke blott jordbruket utan även andra gamla naturliga näringar, som vi ha här i landet — jag talar icke om några drivhusplantor, ty dem har jag icke något förbarmande med. Det är ju klart, att valutans oerhörda svängningar i länder, som ligga oss nära, ha en utomordentlig betydelse för

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

vårt lands ekonomi. Den saken har ju varit hänskjuten till tull- och traktatkommittén, och från denna kommitté fick man ett uttalande, naturligtvis icke enhälligt, ty därtill var det för många ledamöter och för lärt folk. Det föreslogs till och med från Kungl. Maj:ts sida, att man verkligen skulle försöka att göra någonting på de punkter, där det behövdes. Men den rena negationen segrade över hela linjen. Blott ett sådant enkelt faktum som att den senaste smörnoteringen i Köpenhamn var 4,91 och i Malmö 3,48, vad betyder det? Jo, mycket mera än någon tull, som varit föreslagen eller omtalad här i landet. Och naturligtvis blir förhållandet likadant, när man pressar på från den finska sidan. Men allt detta är precis som om det icke funnes. Man resonerar, som om man funnit på ett system, som skulle stå sig under alla förhållanden, hurudan än den ekonomiska utvecklingen blir runt omkring oss.

Det är verkligen egendomligt, att man säger, att vi komma med patentmedicin. Hade jag icke haft kännedom om vad den senaste ärade talaren har för yrke, skulle jag trott, att han var medicine doktor. Icke mindre än fem, sex gånger använde han ordet patentmedicin för att därmed karakterisera de förslag, som framburits från vårt håll. De, som resonera som så, att hända vad som hända vill, så skall ingenting förändras, dessa kunna sägas ordinera ett slags patentmedicin. Men de, som vilja inrätta sig efter det ekonomiska läget, kunna icke beskyllas för att vara sterila patentmedicinmän. Och jag deklarerar för min del, att jag varken är frihandlare eller protektionist, men jag älskar ställa mig så, som de ekonomiska förhållandena för ögonblicket kräva, och jag har den bestämda tron, att ingen av de olika kantriktningarna kunna följas, om man vill utnyttja de ekonomiska möjligheterna på det för både land och folk bästa sättet.

Herr Lövgren i Nyborg sade, att han ville vara med om att göra någonting för allmänna tekniska förbättringar. Därmed trodde han, att vi skulle kunna slå oss fram. Ja, jag har rest i Norrbotten, men jag vet inte, vilka jordbrukstekniska möjligheter där finnas. Är det någonting, som herr Lövgren har att komma med, må han göra det. Så tillade han en annan sak, och det var, att man från industriarbetarhåll aldrig skulle gå med på någonting, som kunde fördyra livsmedel och dylikt för exportindustriens arbetare. Konsekvensen är, som jag förut en gång framhållit, att vi ytterst skola lita på, att vår exportindustri kan åtminstone ge en hjälplig utkomst åt vårt folk, d. v. s. att den skall vara det bärande inom vårt näringsliv. Om man vill, att allt skall inrättas så, att det lämpar sig för exportindustrien, då får man naturligtvis också taga följderna därav, nämligen att denna industri skall bära upp det ekonomiska livet i vårt land. Äro herrarna beredda att hålla den satsen, tro Ni Er om det? Hittills har det åtminstone inte visat sig, att produktionen på detta område är så stor, att det finns den avlägsnaste möjlighet, att den skall kunna bära upp det hela och ge utkomst åt folket. Jag tror, att det är en så gruvlig underskattning herrarna göra sig skyldiga till i fråga om det produktiva arbetet för framställande av förnödenhe-

ter åt folket, då man säger, att vi icke skola taga hänsyn till detta arbete utan endast till exportindustrien och vad den kräver. Jag tror inte, att den dagen är inne, och jag tror också, att det dröjer mycket länge innan den dagen randas, då exportindustrien kan bära upp hela ekonomien i vårt land, så att allt får rätta sig efter densamma. Och även om det skulle vara så, att det sker, äro herrarna beredda att taga den ytterst stora risk, som ligger däri, att denna industri kan gå tillbaka? Det har inträffat, och det kan inträffa. Vad har man då att repliera på? Jag anser mig ha rätt att ställa den frågan.

För att gå vidare vill jag säga min vän herr Månsson i Hagaström en sak; jag har honom lyckligtvis här bredvid. Ifjol ansåg han, att ställningen var sådan, att vi hux flux skulle bilda 34,200 smärre jordbruk. Jag förmodar, att det var hans mening, och att det icke var någonting, som slungades ut för galleriet, utan att det låg allvar bakom. Nå, dessa jordbruks möjlighet att existera kunde naturligtvis inte grundas på att producera brödsäd — denna skall man ju ersätta med bananer — men det fick väl ändå vara någon produktion. Man kunde väl inte i längden bara bevilja statsanslag både för att bilda hem och för att uppehålla dem i framtiden, det vore väl rent omöjligt. Hade verkligen ett sådant förslag kunnat realiseras i hast, då skulle de stackarna varit att beklaga, ty då hade de kommit ur en olycka — den, som industrien förorsakat — till en annan, som varit sju resor värre. Det ligger allvar i det, att man icke kan hålla uppe de smärre jordbruk, som redan äro i gång, utan folk skyndar att sälja, medan det ännu finns någon skilling att få, så att man kan göra rätt för sig — de flesta få gå från sin jord som sparven från axet. Hur skulle det då bli för de nya jordbruk, som man talar om så mycket men så litet begriper i verkligheten? Då gör man sig den frågan, om det ligger något allvar bakom den tanke, som blivit framförd. Det finns icke mycken sannolikhet för, att vi i en hast åtminstone kunna skaffa produktivt arbete för alla de personer, som ha arbetat i industrien under högkonjunkturen, och någonstädes skola de användas. Då vågar jag påstå, att staten icke har möjlighet att kunna använda dem till något jordbruk, om vi gå fram på den linje, som man betecknar med uttrycket självläkedom. Man fäster sig icke vid hur mycket produkterna pressas ner i pris av länder med deprecierad valuta. Hur många miljoner finge man icke oupphörligt anslå för att detta konstgjorda jordbruk skulle kunna nödortfittigt hålla ihop, och ändå skulle ägarna få halvsvälta. Och var skulle pengarna tagas ifrån? I denna punkt är herrarnas politik så förskräckligt oklar. Man erkänner, att jordbruket befinner sig i svårigheter. Man säger, att det får icke göras och det får icke göras, men staten skall utveckla förhållandena så, att flera jordbruk skola uppstå. Jag tycker verkligen, att så mycket skulle även de begripa, som icke själva sitta inne med personlig kunskap om hur det ekonomiskt tar sig ut i jordbruket, att deras resonemang icke kan hålla. Det är icke helt, det ena svär emot det andra, och saken är följaktligen olöslig på den vägen. Nå, säger man, skulle den visa sig olöslig, få jordbrukarna göra som andra, de få reda sig så vitt de kunna. Men då

*Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

Ang. höjda
tullsatser för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.

(Forts.)

får man dra konsekvenserna av en dylik politik, och de bli sannerligen allra svårast för arbetarna i detta land. Man kan visserligen till en tid genom fackföreningarna försöka hålla arbetslönerna en smula högre än avkomsten i yrket berättigar till, men i längden går det inte, ty då hotar arbetslöshetens spöke, och det kan man icke få bort. Det problemet är sannerligen så allvarligt, att man bör se det i dess helhet. Man bör se på följderna. Och skola vi ställa oss på den ståndpunkten, att vi säga, att det kvittar, hur det går med den grenen och den grenen av produktionen, då kommer det förvisso snart att genom nödtvång höras till alla arbetarna i vårt land: ja, red Er, om Ni kan, staten har icke med den saken att göra. Äro herrarna beredda på, att den vägen tages? Jag skulle finna det vara en ytterst sorglig väg, men den är oundviklig, om man gör såsom här blivit föreslaget på alla ställen, där det kan klart visas, att de ekonomiska förhållandena göra en produktion omöjlig, därför att de, som skulle arbeta i produktionen, icke kunna få en människovärdig tillvaro. Ja, säger man, då får en sådan näringsgren falla. Man får då också bära följderna härav, dem kan man icke komma ifrån. Det är självbedrägeri, om man tror, att arbetaren kan isolera sig från det yrke, som han arbetar i. Den saken är omöjlig.

Härmed skall jag sluta, herr talman. Jag vet också, som andra talare sagt, att beslutet är givet på förhand, men för att markera, att det är allvar hos mig, att jag inte vill gå fram på den flinthårda obarmhärtighetens väg, som den rena negationen skulle innebära, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herrar Ericson i Obergå och Olsson i Golvvasta avgivna reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herrar K. Oscar Ericson och Olsson i Golvvasta avgivna, vid punkterna 1:o)—4:o) fogade reservationen, i vad den rörde rubriken 51 i tulltaxan, och 3:o) bifall till den av herr Lindman m. fl. väckta motionen nr 121, i vad den avsåg samma tulltaxerubrik; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande betänkande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Lindman m. fl. väckta motionen nr 121, i vad den avser rubriken nr 51 i tulltaxan.

Omröstningen utföll med 97 ja mot 47 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2) — 4).

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. höjda
tullsatsar för
vissa
animaliska
jordbruks-
produkter.
(Forts.)*

§ 2.

Till avgörande förelåg härefter bevillningsutskottets betänkan-
kande, nr 5, i anledning av väckt motion om tull å kokta räkor.

*Ang. tull
å kokta räkor.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 62, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade herrar *Corneliusson* och *Olsson* i Broberg föreslagit, att riksdagen måtte besluta införandet i tulltaxan av en tullsats å kokta räkor av 50 öre per kilogram, d. v. s. samma tullsats, som gällde i rubrik 168 av tulltaxan.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Corneliusson: Herr talman, mina damer och herrar! Jag måste verkligen förundra mig över den enighet, som varit tillfinnandes hos utskottet och lett till en hemställan om avslag å min motion. Den utgör enligt min uppfattning ett absolut bevis på, att herrarna icke känna till de förhållanden, som råda i den del av Göteborgs och Bohus län, som beröres av räkfisket. Jag har här, mina herrar, en tidning från Strömstad, »Norra Bohuslän», varav det framgår, hur försvarade avsättningsmöjligheterna för fisk äro under nu rådande förhållanden. Att den stora konkurrensen med Norge är så kännbar för fiskarna, att de knappast kunna finna sitt levebröd, borde var och en förstå, som satt sig in i förhållandena en smula.

Här är det inte fråga om stora industrier, utan det är verkligt fattiga lager i samhället, som beröras av denna fråga. Man må betänka, att norrmännen, som nästan kunna sägas vara föregångsmän vad räkfisket beträffar, utnyttja i konkurrensen sin valuta, som är deprecierad med 30—35 procent. Tro verkligen herrarna, att det på något sätt kan vara möjligt för våra fiskare att livnära sig ordentligt under sådana omständigheter? Ställningen är för närvarande så bekymmersam ute i skärgården, att man borde taga denna sak mera på allvar än vad som synes ha skett i den föreliggande frågan.

Nu vill jag inte bestrida, att vi exportera en del fiskvaror till Norge, och man har väl ansett, att man måste taga hänsyn till detta. Ja, den saken är uppenbar, och särskilt frågan om export av makrill har haft en mycket stor betydelse. Tack vare emellertid den förrättning, som i somras tog sin början genom landshövdingens i länet initiativ, har denna fråga på sätt och vis vunnit sin lösning för Bohusläns del, på det sättet nämligen, att landet som

Ang. tull
å kokta räkor.
(Forts.)

sådant övertager exporten av makrill. Denna export har hittills i främsta runnet gått till Amerika, såsom statistiken visar. Vid utlåtandet har nu visserligen, till stöd för utskottets hemställda fogats siffror rörande den stora export av makrill, som försiggår till Norge. När emellertid nu landet självt kommer att övertaga förrättningen kan denna sida av saken icke få så stor vikt. Det gäller här en affär, som — det måste herrarna veta — norrmännen ha tjänat miljoner på, det kan jag säga på fullt allvar. Det vore synnerligen önskvärt, att nämnda affär, som sålunda bedrives efter initiativ av landshövdingen, skall komma att löna sig, och av det arbete som hittills nedlagts synes det visa sig, att det hela bör kunna fortgå på ett ganska gynnsamt sätt.

Nu kan jag inte förstå utskottets utlåtande på annat sätt än att man haft en tanke på, att norrmännen skulle komma med repressalier mot oss, för den händelse vi ginge med på tull i den här föreliggande frågan. De skulle, menar man, i sin tur införa tullar, som komme att skada oss. Bevillningsutskottet är väl dock icke okunnigt om, att norrmännen förlidet år satte tull på kött och levande djur, som utfördes från Sverige. Norra Bohuslän har för resten just i köttutförseln en oerhörd viktig exportmöjlighet, men detta hindrade icke, att norrmännen höjde sina tullar på den punkten. Vi ha även sett i tidningarna för några dagar sedan, att det var mycket allvarliga tankar på, att norrmännen skulle höja *alla* tullar med 20 procent. Tro då herrarna, att det gör något avsevärt till, hur vi nu härvidlag besluta? Jag är alldeles övertygad om, att om norrmännen äro beredda att lägga tull på de varor, som komma in från Sverige, göra de det, hur vi än ställa oss i förevarande avseende. Det är uppenbart, att man är sig själv närmast, och när vi nu ha en fiskarebefolkning, som i stort sett lever på svältgränsen, är det betänkligt, att det skall köpas utländska varor i så stor utsträckning, att fiskarna på grund av överflödet å utländska produkter skola ligga inne med osåld fisk och knappt kunna driva sitt yrke. Man bör förstå, att det är anledning att under sådana förhållanden ställa sig en smula tveksam.

Jag har inte funnit på förevarande uppslag själv, utan saken har förts fram på två sammanträden med fiskare i Strömstad och Grebbestad. Dessa möten voro rätt mangrant besökta, och majoriteten uttalade sig på båda sidorna obetingat för tull. Ja, man önskade tull även på hummer, men detta var en sak, som jag inte vågade gå fram med. Det skulle ju då gälla en mera färsk vara; här däremot ville jag begagna mig av att det framför allt rör sig om kokta räkor, om konserverad vara. Jag kan icke förstå, att det skulle vara så synnerligen farligt, om man finge en liten tull av 50 öre per kilogram för konserverade räkor. Jag upprepar, att ställningen i Bohuslän verkligen är sådan, att det vore mycket önskvärt, om denna tull infördes. Då utskottet emellertid varit ense i saken, tjänar det väl inte mycket till att stå här och prata — det lönar sig säkert mycket litet. Jag kan dock icke underlåta, herr talman, att yrka bifall till min motion. Jag skall, som sagt, icke vidare fort-

sätta att debattera frågan, ty detta är väl utsiktslöst, då så gott som alla förslag om tullar avslagits här i kammaren.

*Ang. tull
å kokta räkor.
(Forts.)*

Herr **Lithander**: Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande får icke tolkas såsom ett bevis på bristande förståelse för Bohusläns fiskarebefolkning. Jag vill snarare påstå, att det varit utskottet angeläget att främja denna befolknings verkliga intresse. Det förhåller sig nämligen så, att det fiske, till vars förmån nu önskas tullskydd, utgör en mycket liten del av Bohusfisket i sin helhet. Enligt statistiken uppgår fisket av räkor för år 1921 till ett fångstvärde av 173,000 kronor under det att för särskilt makrillfisket siffran är 1,815,000 kronor. Bägge delarna gälla Bohuslän. Nu vet man, att det i Norge upprepade gånger framställts krav på, att den svenska makrillen skulle beläggas med tull, och vi ha ansett, att om vi för att skydda en fångst värd 173,000 kronor utsätta Bohusfisket i övrigt för faran att mötas av en tullgräns i Norge, så ha vi icke handlat i överensstämmelse med de bohuslänska fiskarnas verkliga intressen.

Det har visserligen sagts, att det inte kan falla något land in att lägga tull på råvaror, och det är ju så, att Norge exporterar mycket rökad makrill till Amerika. Emellertid förhåller det sig på det sättet, att den makrill, som exporteras från Bohuslän, i avsevärd mängd går att tillgodose behovet av färsk fisk i Norge, och det skulle då vara i det avseendet, som norrmännen skulle införa tull.

För övrigt har det inom Bohuslän självt rått olika meningar i denna sak, och även detta har bidragit till, att vi icke kunnat gå med på motionärens förslag.

Jag kan visserligen försäkra, att det är med en viss självövertinnelse, som jag säger nej till en tull, men jag tycker, att kammaren skulle hålla mig räkning för, att jag icke okritiskt går med på varje tullförslag som kommer, då jag blir övertygad om, att man i ett visst fall icke skulle handla i ifrågavarande befolknings verkliga intresse.

Det är dessa skäl, herr talman, som gjort, att vi inom utskottet, följande mångas meningar även inom Bohuslän och icke minst åsikterna hos de främsta experterna på fiskeriväsendets område, i detta fall yrkat avslag. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 6, i anledning av väckt motion angående tullsatsen å vissa slag av mattor biföll kammaren utskottets i nämnda betänkande gjorda hemställan.

§ 4.

*Ang.
ändringar i
förordningen
om taxerings-
myndigheter
m. m.*

Bevillningsutskottets betänkande, nr 7, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr **Westman**: Herr talman! Min och mina medmotionärens föreliggande motion har delat samma öde som så många andra motioner vid denna riksdag: den har blivit avstyrkt. I vissa delar har den emellertid fått en välvillig motivering. Det är under sådana förhållanden ingalunda min avsikt att inför ett enhälligt utskott göra något yrkande. Jag anser mig dock böra säga några ord, då jag från flera håll, även utom riksdagen, fått både muntliga och skriftliga beklaganden över att utskottet avstyrkt en enligt mångas mening berättigad motion. Formen, i vilken utskottet avstyrkt motionen, är icke heller för alla känd.

Bevillningsutskottet är tydligen fullt ense med mig i det avseendet, att det finner lämpligt, att kronoombuden, innan de hos prövningsnämnden yrka på höjning i taxeringen, giva den skattskyldige möjlighet att yttra sig. Visserligen anser utskottet detta förfarande obehövt, då det gäller att rätta begångna felräkningar och missstag, föranledda av att taxeringsnämnden underlåtit att tillämpa uttryckliga föreskrifter i skatteförfattningarna eller följa vedertagen praxis. Utskottet anför, att det fått uppgift om, att det varit blott ett fåtal fall, då av kronoombud framställda ändringar i taxeringen föranlett klagomål till kammarrätten. Det hade varit av intresse att även fått den uppgiften kompletterad med en upplysning om, i vilken riktning kammarrättens utslag då fallit. För den skattskyldige, enkannerligen på landsbygden, är dessutom utvägen att klaga hos kammarrätten både kostsam och besvärlig, helst den skattskyldige i varje fall måste trots besvären erlagga skatten. Många föredraga att tåga och lida, vilket jag närmare utvecklat i min motion. Utskottet vill sålunda i vissa fall ge de skattskyldiga rätt att yttra sig och förklarar för resten, att ett delgivande redan med nuvarande regler bör äga rum. Otviveltigt är emellertid, att detta för närvarande icke sker i regel. Bevillningsutskottet anser uppenbarligen, att dess auktoritet skall vara tillräcklig för att förmå kronoombuden att hädanefter tillämpa, vid taxeringsförfarandet, den gamla goda domarregeln, att ingen må dömas ohörd.

Jag har med dessa ord velat fästa uppmärksamheten på bevillningsutskottets uttalande för att i min lilla mån ge det ytterligare offentlighet i så hög grad som möjligt. Visar sig nu detta uttalande nog effektivt att bringa kronoombuden på rätta vägar, har i viss mån min avsikt vunnits. Taga emellertid kronoombuden ingen hänsyn till bevillningsutskottets uttalande utan fortgår det som hittills, skall jag be att få återkomma med min motion om något år och därvid meddela, vilken auktoritet bevillningsutskottet haft med ett uttalande i en motivering till ett utskottsbetänkande.

*Ang.
ändringar i
förordningen
om taxerings-
myndigheter
m. m.
(Forts.)*

Herr Brännström: Herr talman! Då motionären här icke gjort något yrkande, torde det måhända vara överflödigt att säga någonting. Då han emellertid beklagat, att bevillningsutskottet icke stött en enligt hans och mångas mening berättigad motion, som väckts i båda kamrarna, vill jag framhålla, att motionen egentligen innehåller två särskilda yrkanden: det är i två avseenden, som ändring begäres. Beträffande det ena av dessa, har bevillningsutskottet intagit en bestämt avvisande ståndpunkt. Jag syftar här på det som först anföres i motionen därom, att man borde gå in för en ny princip, nämligen att upphäva prövningsnämndernas och taxeringsnämndernas diskretionära bedömande vid taxeringen. Detta skulle innebära en fullständig omläggning av de grundsatser, som nu äro gällande, och till denna omläggning och dessa krav har bevillningsutskottet ställt sig bestämt ogillande. Motiven härför skall jag icke upprepa — de återfinnas i slutet av bevillningsutskottets föreliggande betänkande. När motionären därför här säger, att han hoppas ett annat år få återkomma med sin motion, skulle jag vilja, med hänsyn till vad bevillningsutskottet yttrat i denna del, tillråda honom att icke i nämnda avseende återkomma med motionen, ty i så fall tror jag icke, att han kan räkna på någon välvillig motivering. En välvillig motivering har han nämligen icke heller denna gång fått på den punkten.

Motionären var mycket tillfreds med — och även jag är synnerligen belåten därvidlag — med det uttalande, som bevillningsutskottet gör i motiveringen i avseende å det andra yrkandet i motionen, nämligen att kronoombudet i prövningsnämnden skall kommunicera de sakliga ändringar som han vill göra vid sin granskning av den skattskyldiges deklaration. Utskottet anser, att ett sådant förfarande bör äga rum, och att det redan med nu föreliggande föreskrifter bör iakttagas. Även jag anser, att det är riktigt, att detta uttalande fastslås i riksdagens protokoll, och jag skulle, till herr finansministern uttala min förhoppning om, att vid det sammanträde, som herr finansministern, efter vad jag vet, någon gång brukar hålla med kronoombuden, ett påpekande göres — och detta påpekande kan förresten ske även på annat sätt, t. ex. i någon promemoria, som skickas ut till kronoombuden — att för den händelse ett frångående av den skattskyldiges deklaration göres av kronoombudet, detta skall kommuniceras med den skattskyldige. I annat fall kommer den skattskyldige i ett sämre läge därigenom, att kronoombudet gör anmärkningen än om densamma göres av taxeringsnämnden.

När taxeringsnämnden gör en avvikelse från deklarationen, så måste taxeringsnämnden delgiva den skattskyldige detta med angivande av skälen därtill; och dessa skäl komma då att prövas genom de besvär, som eventuellt av den skattskyldige anföras hos prövningsnämnden.

Beträffande åter de anmärkningar, som göras av kronoombudet, så kommuniceras icke dessa med den skattskyldige, och denne kom-

*Ang.
ändringar i
förordningen
om taxerings-
myndigheter
m. m.
(Forts.)*

mer sålunda i sämre ställning, när han icke får sina synpunkter prövade i samma instans, nämligen prövningsnämnden.

Det är detta uttalande, som jag anser vara riktigt och rätt i den motion, som här framförts och till vilken även bevillningsutskottet intagit en synnerligen välvillig ståndpunkt med det uttalande, som göres på sid. 7 i utskottets föreliggande betänkande.

Beträffande den andra synpunkten skall jag icke närmare ingå därpå, när motionären icke ingått på den frågan. Jag vill, som sagt, endast uttala den förhoppning, att motionen i denna del icke måtte återkomma.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning om anslag till arvoden och ortstillägg åt viss extra personal i utrikesrepresentationen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till fält- och fälttjänstövningar;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till utgifter för kapitalökning för vissa under ecklesiastikdepartementet hörande ändamål; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för expeditionsvakten vid postverket E. G. Andersson med flera från skyldighet att gälda vissa skadestånds- och ersättningsbelopp.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

*Ang.
finansiering
av Ostkust-
banan.*

Vidare föredrog statsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansiering av ostkustbanan. Därvid yttrade:

Herr **Anderson** i Råstoeck: Herr talman! Jag har icke något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan; men jag tillät mig begära ordet för att ställa en vädjan till herr kommunikationsministern.

För den händelse det nämligen skulle visa sig, att, på grund av Ostkustbanans tillkomst trafikindragningar vid Norra Hälsinglands järnväg komme att äga rum och att dessa indragningar i sin tur skulle försäkra avskedanden av personal, hoppas jag, att herr

kommunikationsministern i den mån han kan det ville tillse, att denna personal beredes motsvarande anställning vid Ostkustbanan.

Jag har endast velat påpeka denna sak, då jag anser ganska naturligt i detta fall, att så sker.

Herr Engberg: Herr talman! I likhet med den föregående talaren har jag icke något annat yrkande än på bifall till statsutskottets förslag.

Jag har emellertid tillåtit mig begära ordet för att fästa kammarens och särskilt herr kommunikationsministerns uppmärksamhet på en omständighet, i förbigående berörd i statsutskottets motivering.

Det är nämligen på det sättet, att den sträckning, som nu är beslutad att åstadkommas däruppe i norra Hälsingland, har på en punkt kommit att få en riktning, som ju ur alla förnuftiga synpunkter, höll jag på att säga, måste väcka åtskilliga frågor och åtskilliga tvivel. Den sträckning, jag syftar på, är sträckan öster om den s. k. Harmångersjön. Var och en, som studerat förhållandena däruppe och sett på kartan, finner, att man så att säga stoppat in banan på ett område, som tillhör ett mäktigt trävarubolag, som redan behärskar flottleden, har monopol på densamma. Bolaget kan hålla denna flottled stängd och sålunda diktatoriskt bestämma över hela den inre liggande bygdens ekonomiska liv.

Nu har från detta bolags sida själfvallet aktieteckning ägt rum för att få sträckan lagd såsom nu skett; men jag vet mig uttrycka hela den uppfattning, som råder bland bondebefolkningen i dessa bygder, då jag säger, att därest man inte i fortsättningen från statsmakternas sida ser till, att det vid den bebådade uppgörelsen med Norra Hälsinglands järnväg sörjes för, att det åtminstone genom stickspår eller dylikt blir möjligt att bryta detta stora monopol däruppe, som närmast ligger i flottledens behärskande, då är den bygden av allt att döma hänvisad till ekonomisk avblomstring för att icke säga undergång.

Jag hoppas herr kommunikationsministern skall ägna den här frågan sin uppmärksamhet i fortsättningen och se till att de önskemål, som från befolkningens sida med all rätt rests, i möjligaste mån komma att förverkligas.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet Örne: Herr talman! Mina damer och herrar! I anledning av det påpekande, som herr Anderson i Råstock gjorde, måste jag medgiva, att jag ej varit i tillfälle att närmare undersöka saken. Det förefaller mig emellertid alldeles självklart, att för den händelse den ifrågavarande järnvägen kan anses ha förpliktelser emot sina anställda, dessa förpliktelser komma att inryckas i det skadestånd, som banan kommer att tillerkännas. Att förutsätta något annat synes mig knappast vara tillåtet, då det enligt vad som sagts mig privat i dag, lär röra sig om en personal, som varit anställd ett par årtionden och som, därest Ostkustbanan icke kommit emellan — eller kanske snarare vid

*Ang.
finansiering
av Ostkust-
banan.*

(Forts.)

Ang.
finansiering
av Ostkust-
banan.

(Forts.)

sidan, ty den löper en lång sträcka utmed ifrågavarande järnväg — haft all anledning att räkna på fortsatt anställning i sin förutvarande tjänst.

I fråga om den siste ärade talarens anförande kan jag meddela kammaren, att min uppmärksamhet redan på ett ganska tidigt stadium fästs vid det berörda förhållandet, men att jag funnit att banans sträckning öster om Harmångersjön redan kan betraktas som definitiv, så att någon ändring däruti ej visat sig möjlig att åstadkomma. Emellertid tycks hela saken, så vitt jag kunnat inhämta av de planer, som företetts för mig, hänga därpå, att Norra Hälsinglands järnväg, i den mån den behöver vara kvar, kommer att omläggas till normal spårvidd. Om detta kan ske synes mig någon anledning till befogat missnöje ifrån den befolkning, som nu har sin utfartsväg över denna bana, icke kunna finnas.

Det blir ju naturligtvis i viss mån detta företags egen sak att, sedan ersättning för intrånget blivit bestämd, besluta, hur ersättningen skall komma att användas. Det förefaller mig åtminstone, som om den befolkning, som behövde banan, skulle göra klokt i att använda de inflytande medlen för att skaffa sig bredspårig förbindelse.

Jag är också övertygad om att det nu, då staten får majoritet i styrelsen för Ostkustbanebolaget, kommer att tillämpas billiga och rättvisa grundsatser vid ordnandet av förhållandet till det mindre järnvägsföretaget.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då staten vid fjolårets riksdag gick in för ett färdigbyggande av Ostkustbanan, in gick bland villkoren en sak, nämligen att enskilda och bolag i förening skulle anskaffa 19,000,000 kronor till byggnadskapital och staten det återstående. Nu finna vi i år, att detta villkor ännu ej uppfyllts. I plenum i utskottet gjordes också starka anmärkningar däremot; och vi se här två av utskottets ledamöter, som reserverat sig, och det var också dessa, som skarpast lågo i selen för anmärkningar.

Jag kunde visserligen icke dela den ståndpunkt, som intogs av den ene av dessa båda talare att minska anslaget; ty den ansåg jag icke motsvara vad man egentligen ville. Men däremot i huvudsak är jag alldeles enig med dessa talare, att det bidrag av 19,000.000 kronor, som staten skall förvänta från enskilda, borde upprätthållas och snart beredas klart till avgörande.

Man sade inom utskottet, att innan man kunde tänka på teckning, skulle allt vara säkerställt. Det var blott en smaksak, om staten först säkerställde ekonomien eller om de enskilda först skulle säkerställa de 19 miljoner kronorna. Jag tyckte, att det var ett ovanligt tal det här. Ty eljest är det ju så, att skall man ha bidrag av staten, så får man nog först göra allt vad staten fordrar för bidragets lämnande. Jag förstår, att det är mycket mäktiga krafter bakom ostkustbaneföretaget. Men att man så helt och hållet vänder upp och ned på den vanliga regeln, att de enskilda verkligen först skola presteras sin andel, innan staten träder till, det tycker jag ändå är

en smula egendomligt. Ser man saken praktiskt, så var man naturligtvis tvungen anslå dessa 5 miljoner kronor till fortsatt byggande. Men jag vill uttala den varma förhoppningen, att herr statsrådet, innan vi nästa år få att behandla förslag om ytterligare anslag till detta banbygge, i den kungl. propositionen i ämnet kan tillkännagiva, att dessa 19 miljoner kronor äro säkerställda, så att inte de 4 sista miljonerna bli borteskamoterade.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 74, angående pension å allmänna indragningsstaten åt vissa i lantförsvarets tjänst anställda eller förut anställda personer;

nr 75, angående pensionsförbättring åt löjtnanten T. W. Lenartz;

nr 76, angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen;

nr 77, angående pensionsförbättring åt förre verkmästaren S. Pehrsson; och

nr 85, angående ändring av belysningssystemet vid garnisons-sjukhuset i Stockholm.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 8.

Bankoutskottets memorial, nr 12, med förslag till bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr af **Ekenstam**: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har kanslideputerades majoritet vid behandlingen av denna fråga ansett, att det skulle vara med rättvisa förenat, att sekreteraren hos riksdagens kansli skulle ha att uppbära sitt arvode av 400 kronor i månaden under hela den tid, som han är i kansliet anställd, och att således den maximering till 1,600 kronor för riksdag, som är föreslagen, icke skulle tillämpas. Vi ha gjort detta därför, att vi ansett, att det utan allt tvivel är så, att det mesta av det arbete, som åligger sekreteraren i riksdagens kansli, förekommer just mot slutet av riksdagen, och att sekreteraren således, om riksdagen räcker längre än dessa fyra månader, för vilka arvodet enligt förslaget skulle vara att beräkna, skulle bli i avsaknad av arvode under den sista tiden.

*Ang.
finansiering
av Ostkeut-
banan.
(Forts.)*

*Ang.
avlöningen för
tjänstemän
och vakt-
betjänte hos
riksdagen.*

Ang.
avlöningen för
tjänstemän
och vakt-
betjante hos
riksdagen.

Jag tillåter mig därför föreslå, att den ändringen vidtages i 1 § under rubriken »i riksdagens kansli» att orden »vilket arvode dock ej må överstiga 1,600 kronor för riksdag» utgå, samt yrkar alltså bifall till utskottets hemställan med denna ändring.

(Forts.)

Herr **Eriksson** i Grängesberg: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan. Såvitt jag kan finna, föreligga icke några skäl eller i varje fall icke några verkligt bärande skäl för ett bifall för det av herr af Ekenstam gjorda yrkandet. Den fråga, som vi nu behandla är i och för sig icke vidare stor. Den gäller en viss reglering av avlöningar till tjänstemännen här i riksdagen ävensom någon omredigering av tjänsterna. Detta ärende har behandlats av en kommitté av riksdagsmän, vidare av riksgäldsfullmäktige, därefter av kanslideputerade, så av talmanskonferensen, förstärkt med samtliga utskottsordförande, och nu slutligen av bankoutskottet. Inom samtliga dessa delegationer har man ansett, att kommitténs förslag var riktigt utom inom kanslideputerade, av vilka två ansett att den jämkningen borde ske, som av herr af Ekenstam nu föreslagits. Inom talmanskonferensen vanns intet gehör för den meningen, och så vitt jag kan förstå, finns det icke något verkligt avgörande skäl, som talar för en sådan jämkning. Jag tycker, att när detta ärende har blivit så ingående behandlat och prövat inom olika instanser, så borde kammaren lugnt kunna taga det.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen framställda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande eller omarbetande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

I anslutning till vad herr *Engberg* föreslagit uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 144, hemställde första lagutskottet, som behandlat ifrågavarande motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen måtte kunna upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vid utlåtandet voro likväl fogade reservationer:

av herr *Lindqvist* i Halmstad mot viss del av motiveringen;

av herr *Hederstierna*, som hemställt, att ovanberörda motion måtte lämnas utan bifall;

av herr *Rogberg*, som med ett särskilt uttalande instämt i herr Hederstiernas reservation;

av herrar *K. G. Westman* och *Johansson* i Brånalt, som ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion måtte lämnas utan bifall;

av herr *Pettersson* i Bjälbo, som likaledes ansett, att utskottet bort avstyrka motionen; samt

av herr *Svensson* i Långelanda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr af **Ekenstam**: Herr talman! Jag tillåter mig att i denna fråga yttra några ord.

Vad som complicerar denna fråga är det, att man kan ha så olika synpunkter på densamma. Man kan se den från en hygieniskt-medicinsk eller från en sedligt-etisk synpunkt. Om man nu särskilt fäster sig vid den hygieniskt-medicinska synpunkten — och det är den synpunkt, som en stor del av landets läkarkår helt naturligt har fäst sig vid — så finner man, att dessa läkare framför allt ha sett på vad de under sin dagliga praktik funnit och erfarit: sjukdom och sjukdoms följder: det som inte blott har inverkan på släktet utan rent av på ofödda släkten. Och därför ha de velat från sin synpunkt så mycket som möjligt skydda och bevara det nuvarande och de ofödda släkterna. Men man får väl i allt fall säga, att, ändamålet må vara hur gott som helst, så är det väl knappast tillåtligt enligt gammal svensk uppfattning att för ett gott mål gå fram med vilka medel som helst. Det är därför som man också måste pröva den fråga, som här har framkommit, från etiskt-sedlig synpunkt. Visserligen invändes det, då man kommer in på den sidan av saken, att lagstiftaren får inte ensidigt gå på någonting sådant, och att det inte är brukligt att vid lagstiftningen allt för mycket se åt den sidan. Jag vill dock påstå, att även inom svenska riksdagen är det icke utan exempel, att man har låtit sig leda, fullkomligt riktigt, av den uppfattningen, att de sedliga motiven böra vara de gällande även uti annars ganska svårlösta frågor. Jag vill erinra om vad det var som egentligen bestämde lösningen av de lagfrågor, varigenom den reglementerade prostitutionen kom bort. Utan allt tvivel var det rent sedliga synpunkter.

Nu säges, att om man skulle av sådan anledning söka bevara den lagstiftning, som här föreligger och som lagutskottet vill ha bort eller ändrad, så gör man därutinnan ett mycket avsevärt ingrepp i den vetenskapliga forskningen och i den vetenskapliga utövningen av den medicinska konsten, d. v. s. att man skulle på något sätt hindra läkarna från att utöva den undervisande verksamhet, som utan allt tvivel är en mycket stor del av deras yrke. Men detta påstående, hur ofta det än upprepas, så ofta, att man nästan kan säga, att det tages som ett axiom, det har dock, såvitt jag vet, uti vår svenska rättsskipning inte någon grund. Jag vågar påstå, att ingen här kan

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

*Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)*

framkomma med något exempel på att en läkare, som vetenskapligt och lojalt i detta avseende lämnat undervisning, därför har blivit åtalad, än mindre sakfälld. Till dess att något sådant exempel framkommer, så är det min fullkomliga övertygelse, att allt vad som säges i detta avseende endast och allenast är teoretiska spekulationer, som icke ha grund i verkligheten.

Då man ser till vad det egentligen betyder att i detta fall göra en ändring i bestående lag eller rent av ett borttagande av de stadganden, som nu finnas, finner man utan tvivel, om man gör en jämförelse med vad som existerade, innan detta lagbud fanns, och vad som nu förekommer. Jag erkänner, att jag är så gammalmodig i min uppfattning, att för mig är det inte tilltalande, att vi skola utlämna våra nyss uppvuxna ungdomar åt en ansvarslös undervisning, som går ut på att lämna dem medel att på allt sätt undkomma följderna av den fria älskogen. Lösligheten i sederna är nog redan nu tillräckligt stor, utan att den genom lagstiftning eller bristande lagstiftning skall ytterligare ökas.

Man har vidare sagt, att den lagstiftning, som här finnes, är ineffektiv, att den icke efterleves, och att den därför bör bort. Ja, jag frågar de ärade ledamöterna av denna kammare, om de verkligen inte ha reda på andra delar av lagstiftningen, som äro skäligen ineffektiva men som de ändå kanske inte vilja ha bort. Det är ju ett kapitel, som i dessa dagar mer än ofta, kan man säga, förekommer i våra tidningar, nämligen det om smuggling av spritdrycker. Då detta kan ske i det omfång, som nu sker, och således tydligt bevisar, att den lag, som finns på detta område, icke är tillräckligt effektiv, skall detta då medföra, att lagen tages bort? Nej, säger jag, det skall det visst icke göra, utan man skall försöka göra lagen effektiv.

Utän allt tvivel bör var och en, som har tänkt sig in i den fråga, som här föreligger, icke önska, att man kommer tillbaka till det tillstånd, som existerade, då denna lag för 12, 13 år sedan av riksdagen beslöts. Man kommer utan tvivel att anföra såsom ett skäl för borttagande av denna lag, att den avstyrktes av lagrådet vid den tid, då den skulle införas. Men jag tror, att det inte är alldeles obefogat att i sådant sammanhang uppläsa vad lagrådet i början av sitt yttrande uttalade. Det hette där: »Den propaganda för de s. k. preventivmedlen, som under senaste tiden förkommit här i landet, har från ett visst håll bedrivits under sådana former, att den otvivelaktigt medfört stor skada för ungdomens sedliga förvildning. Inför stora skolor av män eller kvinnor ha i fråga om dessa medel hållits föredrag, i vilka det ömtåliga ämnet behandlats på ett sätt, som varit i hög grad anstötligt och ägnat att hos de mindre kritiska åhörarna utbreda en lättsinnig och ansvarslös åskådning i fråga om de för individerna såväl som för samhället betydelsefulla sexuella problemen och därmed sammanhängande ämnen.» Det få vi väl ändå säga, att sedan denna lagstiftning har kommit till och fått utöva sin verkan, har icke något sådant förekommit, och även om lagstiftningen icke varit mäktig att fullkomligt bota de brister, som därmed avsågos, har den dock kunnat i detta avseende utöva åtskilligt och mycket gott.

Skulle vi nu följa utskottet på den väg, som utskottet föreslagit, så lider det väl intet tvivel, att vi närmast också få tänka oss, att frågan bleve överlämnad till en kommitté, och jag tror, att i dessa tider inte heller den utsikten innebär något lockande.

Det blir, efter min uppfattning, för var och en, som har tänkt sig in i, varthän ett bifall till utskottets hemställan skulle leda, en alldeles given slutsats, att vi inte ha att hoppas, att det skall bli någonting bättre i det avseendet, som åsyftas, men att det helt visst kan bli mycket sämre. Då det därför gäller att tumma på en lag, som existerar, icke att införa en ny lag, så kan åtminstone jag för min del icke komma till något annat resultat än att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Södertälje: Herr vice talman! Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att den fråga, vi här diskutera, måste ses från flera olika synpunkter. Detta är utan tvivel alldeles riktigt. Jag vill också säga, att utskottet har till fullo beaktat den saken. Om utskottet hade sett saken ensidigt, så skulle utskottets hemställan ha utmynnadt i ett yrkande om avskaffandet av den s. k. preventivlagen. Men just därför att utskottet till fullo behjärtat de olika och sinsemellan delvis stridiga synpunkter, som måste anläggas på denna fråga, har utskottet icke stannat vid en sådan hemställan, utan i stället föreslagit, att riksdagen skulle begära en fullständig, allsidig utredning av frågan, en undersökning, huruvida och under vilka förutsättningar ifrågavarande lagrum kan avskaffas eller modifieras. Det är sant, såsom den föregående ärade talaren gjorde gällande, att staten icke kan vara blind för den anstötliga och farliga propaganda, som har bedrivits med dessa s. k. preventiva medel. Men å andra sidan står det åtminstone för utskottet klart, att det också är en mycket viktig grundsats, att man icke utan tvingande skäl bör inskränka på medborgarnas frihet att i tal och skrift uttala sin mening om *alla* samhällseliga frågor. Såsom lagrådets flertal uttalade år 1910, så är det inte statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande kan anses vara oförenligt med samhällets bästa. Om en sådan mening tar sig uttryck i handling, som staten har ansett sig kunna förbjuda och belägga med straff, må det vara riktigt, att samhället också, om det vill fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrider mot den, som eggat till sådana handlingar. Men om staten icke anser sig kunna förbjuda själva handlingen, så bör enligt nutida rättsuppfattning staten så långt möjligt avhålla sig från att inskrida mot dem, som på till formen oanstastligt sätt, sprida kunskap om handlingen och försvara densamma.

Nu ansåg man år 1910, när denna lag genomfördes, att de preventiva medlen i det stora hela voro mycket skadliga, att de så gott som uteslutande voro av ondo. Men numera kan man konstatera, att uppfattningen inom särskilt sakkunniga kretsar på den punkten har

*Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)*

*Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)*

ändrat sig. De särskilt sakkunniga ha kommit till den bestämda meningen, att i kampen mot de smittsamma könssjukdomarna är ett av de viktigaste vapnen man har spridandet av kunskap om sättet att undgå smitta. Denna synpunkt har icke heller varit alldeles främmande för riksdagen under riksdagens gångna verksamhet. Jag vill erinra om att i den lag, som riksdagen 1918 antog angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar bland annat föreskrevs, att Konungen skall förordna om de åtgärder, som erfordras, för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Det torde vara i överensstämmelse med den åskådning, som i denna bestämmelse fått ett uttryck, att riksdagen nu också uttalar sig för och begär en undersökning, huruvida det låter sig göra att taga bort den här bestämmelsen i 18 kap. 13 § strafflagen utan att på samma gång kränka de fullt befogade och viktiga intressen för vilka den föregående ärade talaren gjorde sig till talesman.

Denna fråga har diskuterats rätt grundligt, dels när denna lag antogs och dels i fjol, och jag föreställer mig därför, att kammaren är bäst tillfreds med att vi icke i afton allt för mycket ingå på en detaljdiskussion av frågan. Och jag skall därför, herr vice talman, med åberopande av vad jag nu anfört, endast hemställa att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Eurén: Herr vice talman, mina damer och herrar! Jag vill genast från början säga, att eftersom jag yttrade mig utförligt i denna fråga i fjol, jag icke anser mig behöva hålla ett långt anförande nu. Detta torde ej heller i övrigt vara nödvändigt. Jag skall därför yttra mig helt kort.

Jag vill då först säga, att om utskottet hade föreslagit en utredning, åsyftande endast en omformulering av lagen, jag skulle ha varit med på utskottets förslag, men då det tydligen är meningen, att det också skall göras en utredning i avsikt att om möjligt upphäva lagen, kan jag icke vara med om det. När jag säger detta, är det inte därför, att jag har bristande intresse för vikten av bekämpandet av de sjukdomar, som det här är fråga om. Jag tvivlar på, att i hela denna kammare finnes en person, som har större intresse för den saken än vad jag har, men jag intager min ståndpunkt därför, att jag har den livliga övertygelsen, att lagen, sådan den nu föreligger, icke hindrar den värdiga, vederhäftiga och moraliskt berättigade framställning och undervisning om bekämpandet av dessa sjukdomar, som samhällets intresse kräver. Som bevis härför kan endast behöva anföras att ännu icke någon i detta hänseende blivit lagförd och dömd efter denna lag eller inför högsta domstolen kommit något mål, där någon blivit dömd, trots det lagen varit gällande i snart 13 år. Under den tiden ha ju framkommit från offentliga myndigheter, från enskilda läkare och vetenskapsmän noggranna och utförliga framställningar om användandet av de medel, som det här är fråga om. Jag kan då inte begripa annat, än att det är rent teoretiska spekulationer, när man vill vindicera åt lagen en sådan bety-

delse, att den verkligen i praktiken kan hindra den undervisning, som man avser under förutsättning av dess värdiga form. Å andra sidan erkänner här utskottet, att lagen, trots de brister den har och trots att det ligger i sakens natur, att ingen lag, hur den än skrives, här kan bli fullkomlig, trots att den i viss mån måste bli överksam för vinnande av de mål, som med densamma särskilt i sedligt-etiskt avseende avses — det kan icke begäras att den skall kunna göras fullkomlig — att lagen, säger jag, i alla fall fört nytta med sig. Detta säges på flera punkter i utskottets utlåtande. Jag behöver ju inte upprepa dem, de återfinnas på sidan 5. Där säges, att förbudet i vissa delar haft en avsevärd betydelse och även i andra delar en rätt stor betydelse. Men det allra viktigaste som av utskottet påpekas är, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna för ett utbudande av medel av här ifrågavarande slag. Sedan vill jag säga, att jag trotsar dem som här vilja påstå, att lagen i verkligheten har hindrat den upplysning, som är erforderlig. Om någon läkare skulle av bristande kännedom om hur lagen tillämpas hava känt sig bunden, måste han efter de upplysningar, som numera äro framkomna i saken — han behöver bara läsa medicinalstyrelsens cirkulär — känna sig övertygad om, att han är i stånd att lämna varje upplysning, som har för avsikt att förekomma sjukdomarnas spridning.

Jag anser det obehövt att yttra något mer. På de anförda grunderna är det jag, *till dess det framkommer förslag om lagens omformulering* — jag erkänner gärna, att det kanske är möjligt att formulera den på bättre sätt, så att man även från teoretiserande ståndpunkt inte skall kunna säga att lagen är olämplig — anser, att utskottets förslag bör avslås. Jag yrkar därför för min del bifall till den av herr Hederstierna avgivna reservationen.

Herr *Uddenberg* i Varberg instämde häruti.

Herr **Lövgren**: Herr vice talman, mina damer och herrar! Herr Eurén säger, att ännu ingen blivit dömd efter den år 1910 antagna lagen. Nåja, då är det, så vitt jag kan förstå, inte beroende därpå, att det icke funnits sådana som brutit mot lagen, utan det har väl varit beroende därpå, att till och med den svenska åklagaremakten har känt det litet komprometterande att anhängiggöra åtal. Så mycket bakom flötet är den lagstiftning det här gäller.

När jag har begärt ordet, har jag gjort det egentligen i min egenskap av f. d. sjöman. Jag har under 6 års tid haft tillfälle att i olika vinklar och vrår av världen träffa sjöfolk av jordens alla nationer, och då inte minst mina egna landsmän. Jag får säga, att det skulle visa någonting fruktansvärt, om man skulle företaga en undersökning eller om allmänheten finge en kännedom om vilken ohygglig fara, som alla dessa sjömän löpa på grund av den gränslösa okunnighet, som råder på detta område. Jag var en gång med ett svenskt fartyg i en spansk hamn. När fartyget hade legat där 14 dagar, fanns det av 14 man i skansen summa en som var frisk. Jag menar,

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 13 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13! § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

att det tillståndet hade varit fullkomligt onödigt, försåvida man haft tillgång till verklig upplysning på detta område. Jag vill rikta den frågan till herr Pehrsson i Göteborg: Vill herr Pehrsson vara med om att skriva en sakkunnig upplysning att biläggas de bibelpåsar han är med om att förse fartygen med; vill han vara med om att skriva en sakkunnig upplysning att givas våra unga pojkar, när de fara ut till sjöss, med råd och upplysningar hur de skola sköta sig, så att de ej bli nedsmittade och fördärvade? Det är i nationens intresse jag säger detta. Det är nämligen en oerhörd fara, när vi skicka ut ett par tusen unga män varje år och av dem hundraden, ja, jag tror inte jag säger för mycket, om jag säger 75 procent, komma tillbaka smittade. Det är en oerhörd fara, som ligger i detta. Såvitt jag kan förstå lägger lagen hinder i vägen för en verklig, klar upplysning i denna fråga.

När denna fråga förlidet år var på dagordningen, voro åtskilliga av riksdagens ledamöter inbjudna till dermatologiska sällskapet. Vid den debatt som på sällskapets sammankomst förekom och i vilken deltog de främsta specialisterna på detta område, framgick det klart och tydligt, att man hade ansett sig förhindrad att sprida även mycket blygsamma upplysningsskrifter på detta område. Om då någon läkare har vågat överträda lagen och sprida en skrift, så länder det honom — så vitt jag kan förstå — endast till heder.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som innefattas i den av herr Lindqvist i Halmstad avgivna reservationen.

Herr Eurén: Herr vice talman! I anledning av den siste talarrens yttrande ber jag att få upplysa honom om, att lagen i sin nuvarande form icke hindrar och icke har hindrat fartygsbefälhavare att giva sin besättning undervisning i dessa frågor. Det finns till och med ett eklatant exempel på ett fartyg, som seglat jag tror nästan jorden runt, där man på grund av denna undervisning praktiskt taget fullkomligt undgått sjukdomarna i fråga. För meddelande av sådan undervisning behöver man således icke upphäva lagen.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr vice talman! Det har till mig av en av de sista talarna ställts en fråga, huruvida jag skulle vara villig att i de bokpåsar, som lämnas från oss i Göteborg till sjömännen, lägga in en skrift i berörda syfte. Jag är i det lyckliga läget att kunna svara den ärade frågaren, att det icke är så länge sedan, kanske nära ett år sedan, jag själv hade tillfälle vara med om att taga initiativ till en sådan åtgärd, vilken skulle sträcka sig inte bara över Göteborg utan till alla de olika hamnar här i Sverige och i andra länder, där det finns svenska läsrum och sjömanskyrkor. Det är således inte för mig någon tvekan om, att en upplysning i dessa frågor, som av talaren i fråga nämndes, kan vara både behöflig och nödvändig. Men sedan torde vi komma i en mycket stor åtskillnad i våra åsikter och uppfattningar, när det gäller att anvisa medlen i detta syfte.

*Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.*

(Forts.)

Jag skall med anledning av vad utskottets ärade ordförande och sedan flera talare sagt, betona, att jag är alldeles övertygad om, att det icke finnes något som helst hinder för att sprida den lojala upplysning och kunskap i dessa frågor, som här har givits av medicinalstyrelsen och som givits — jag skall taga ett par exempel för att stödja de ärade talare, som visat på denna sak — i offentliga föredrag och föreläsningar här i landet. År 1920 höllös här i Stockholm sommarkurser, vid vilka doktor Marcus och doktor Sundquist höllo föredrag i sexuell hygien och varvid dessa frågor synnerligen ingående berördes. På hösten samma år höllös sedan i Uppsala föreläsningar av tre medicine doktorer och en rektor i frågor, som rörde sexuell hygien och etik, där dessa frågor likaledes ingående behandlades. Föreläsningarna hava sedan utgivits i tryck. Jag har inte hört talas om, att någon, som har tänkt sunt över denna sak, har haft något att däremot invända och klaga.

När man ser på utskottets utlåtande, finner man, att det likväl är skäl i att göra en åtskillnad mellan denna upplysning, sådan som det synes mig att utskottets ärade ordförande hade tänkt sig, och den som man från annat håll har tänkt sig. Det finns ingen tvekan om att de s. k. desinficerande åtgärderna under inga omständigheter falla under den s. k. preventivlagens område. Det är till och med så att även de s. k. mekaniska medlen, om vilka det här egentligen talas, inte heller, när de av läkare i fullt legitimt syfte förordas eller upplysningar beträffande dem lämnas, falla under nämnda lag. Jag vill ej heller förtiga, att jag tror, att det kan finnas förhållanden, som nödvändiggöra det, ehuru det bör vara en läkare som i så fall har upplysningen om hand. Men skall man förstå vad denna fråga verkligen gäller, då skall man gå till den utredning, som redan är given i ärendet. Här begär utskottet en utredning i en sak, som redan är utredd. Det har lämnats en utredning, och den har utskottet självt omnämnt, nämligen betänkandet angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittofarlighet m. m. av 9 mars 1921. I detta betänkande har en läkare med särskild erfarenhet på detta nu omtalade område skrivit en avhandling om denna sak. Det är väl till denna avhandling man torde hava skäl att gå, när det gäller att taga reda på, vad man verkligen menar med det förslag, som nu här föreligger. Utskottet har också hänvisat därtill. Det synes mig, som skulle det vara synnerligen allvarliga saker, som där äro påtänkta. Det är nämligen fråga om en verklig propagande för de preventiva medlen som av den nämnde läkaren föreslås. Han säger nämligen på sidan 173 i betänkandet, att »det kräves en sådan ändring av 18 kap. 13 § strafflagen, att striden mot könssjukdomarna icke berövas ett av sina kraftigaste vapen»: *allmän propaganda för den personliga profylaxen*. Med den personliga profylaxen har han på ett annat ställe sagt, att han menar icke de desinficerande åtgärder, som medicinalstyrelsen utgivit en flygskrift om, utan just användandet av de mekaniska preventiva medlen. Hur han har tänkt sig, att detta skulle tillgå, det ser man, om man slår upp sidan 165 i samma betänkande, och

Ang.
upphävande
eller
omarbeteande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Port.)

vad där säges har gjort mig oerhört betänksam. Han säger nämligen: »Fråga torde väl kunna uppställas, om det ej skulle kunna låta sig genomföras att beträffande marinen förse manskap, som landpermitteras från fartyg, och särskilt i utländska hamnstäder, med preservativ.» Det vill säga befälet skall tillhandagå därmed, såvitt jag förstår det rätt. Går jag sedan till sid. 165, så säger denne samma sakkunnige, till vilken det hänvisas av utskottet: »Det måste därför här framhållas som synnerligen önskvärt, att de militärhygieniska myndigheterna taga steget fullt ut och för manskapet anbefalla bruket av och understödja tillgången till preservativer.»

Herrarna förstå, att inför en utsikt, sådan som denna, som nu faktiskt föreligger i de särskilda sakkunnigas betänkande och till vilken dessa sakkunniga visserligen med viss reservation anslutit sig, måste man ställa sig bestämt avvisande. Ett sådant yttrande säger oss, varthän man måste tänka sig, att denna propaganda skulle komma att taga vägen. Jag tänker på vad en läkare i ett av de föredrag, som jag här i dag redan citerat, också sagt; jag tänker mig, att det skulle kunna leda därtill — orden få stå för hans räkning, de äro så drastiska — att man i manskapsmässen sätter upp en automat med preservativer för de unga beväringarna, eller jag tänker mig, att furirerna få taga hand om denna sak, visserligen på regementsläkarens ansvar. Jag kan icke förstå, hur det är möjligt, att icke i detta måste finnas något för vårt lands framtid och vårt folks sedliga liv fördärligt och förstörande. För mig ter sig detta som en nära till hans liggande möjlighet; jag har sålunda svårt med den utredning, som redan föreligger och med den motivering, som givits såväl i motionen som av utskottet, att värja mig för den farhågan, att räcka vi detta lillfinger, kommer säkert hela handen att tagas.

Det har talats om att läkarna äro så enstämmiga i detta stycke. Mina herrar, här ha i dag i denna kammare två läkare visat, att enstämmigheten icke är så stor. Jag har talat med många läkare och de ha sagt, att från läkaresynpunkt äro meningarna mycket delade. Man kan vara, mina herrar, en duktig fysiolog, utan att man därför har förstånd på och syn för pedagogik och psykologi. Det kan hända, att en läkare ser saken så uteslutande ur medicinsk synpunkt, att han glömmet och förbiser de stora och andliga livsvärden, som icke få tillspillogivas för de hygieniska. Jag tror för övrigt icke stort på dessa hygieniska synpunkter, och jag skall giva herrarna skäl därför. Det har sagts och kanske kommer det att ytterligare sägas i dag, att alla människor i storstäderna, som ju detta egentligen gäller, ha reda på, hur man i cigarrbutiker och på andra håll skall få dessa medel. Och likväl har det blivit en så fruktansvärd stegring av de syfilitiska sjukdomarna! Tro herrarna icke, att dessa, som rekrytera den skara av dessa stackars människor, som råkat ut för dessa sjukdomar, att icke även de ha kännedom om var man skall få tillfälle att lägga sig till med de omnämnda medlen? Nej, jag är övertygad om att de, som stå på denna sedliga nivå — för mig är det ju motsatsen till sedlighet — de äro säkert icke i okunnighet härom men det har icke räddat dem.

Jag förstår, hur en storstadsbo kan känna förskräckelse inför vad han ser av de veneriska sjukdomarnas härjningar och i förskräckelsen vara färdig att gripa till vad medel som helst däremot. Det kan jag såsom storstadsbo från Göteborg också förstå, men Sveriges land är icke bara våra storstäder! Det är ett misstag vi ofta begå i vår lagstiftning, att lägga storstadssynpunkterna på hela vårt land. Det har varit ödesdigert i mycket, och här skulle det bli så i ännu högre grad.

Jag sade, att det är många läkare, som se saken annorlunda. Jag har i min hand ett yttrande, som jag ber att få erinra om. Det är icke ett obekant namn i vår läkarekår. Med moderata men dock allvarliga och vägande ord framställer han den läkarens syn, som icke ser bara till kroppens hygien utan även till själens.

Det är professor Santesson jag citerar. Han framhåller, »att preventivlagen visserligen ej förmått uträtta så mycket, som många hoppats av densamma — särskilt i fråga om att motverka nativitetens sjunkande. Sistnämnda företelse», säger han vidare, »betingas av många mäktiga faktorer, vilkas verkningar ej synas kunna hämmas av lagstiftning. Däremot ser jag i preventivlagen ett i ideellt avseende värdefullt uttryck för det svenska lagsamhällets moraliska uppfattning, som betecknar preventivmedlen såsom för sedligheten farliga. Nämnda lag är även ett skydd mot en påträngande, anstötlig och särskilt för ungdomen förledande och farlig annonsering och propaganda. Vad preventivmedlens bruk beträffar, är det sant, att detta kan rätt kraftigt motverka spridningen av könssjukdomar samt (vissa av dem) även en icke önskvärd barnalstring. Säkra i sin verkan äro de icke. Om sålunda deras värden i nämnda riktning erkännes, så vill jag å andra sidan starkt betona, att i förlitan på deras skyddande effekt helt visst en stor mängd människor hängiva sig åt ett lastbart liv och att på grund därav dessa medels värde blir mycket mindre, än man tänker sig — ur sedlig synpunkt för visso negativt. Även om de skydda många av dessa skörlevande personer från smitta och ovälkommen barnalstring, så befordra de talrika unga människors neddragande i ett uselt liv, som dödar det bästa inom dem och berövar dem lusten för äktenskap och för bildande av hem, där ett kommande släkte kan ärbart fostras.»

Herr vice talman! Med hänvisning till dessa ord, till vilka jag i allo ansluter mig, ber jag att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som motionen.

Herr Engberg: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag är övertygad därom, att när det rör sig om den sak, som avhandlas i den föreliggande motionen, meningarna komma att gå isär inom alla grupper, vare sig det gäller läkare eller lekmän, vare sig det gäller den ena eller andra politiska uppfattningen, och det därför, att denna fråga på grund av hela sin natur måste vara sammanvävd med moraliska föreställningar av högst skiftande beskaffenhet och att den accent, man i sin uppfattning ger åt den

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

ena eller andra av dessa moraliska föreställningar, självfallet blir bestämmande för ens ställningstagande. Detta är, såvitt jag kan förstå, förklaringen, den psykologiska förklaringsgrunden till de olika och skiftande omdömen, man från läkarehåll kan få höra.

Vi erinra oss alla, hur denna lag kom till. Det hade pågått en okynnespropaganda, anförd av Hinke Bergegren, en anstötlig, av alla tänkande och vettiga människor såsom *drummelaktig* betecknad. en propaganda, som hade till naturlig effekt att omedelbart utmana opinionen, att skrämna människorna. och här i riksdagen trumfades man en sen nattimme igenom denna preventivlag under inflytande av de skräckstämningar, som denna propaganda helt naturligt alstrat. Men, mina herrar, är det riktigt och förnuftigt, att den lagstiftande församlingen, när den bevisligen skridit till en åtgärd under inflytande av en tillfällig uppjagad opinion, är det rimligt, att den, när det sedermera varder klarlagt, att dess steg var förhastat, håller fast vid det och icke går med på utredning i syfte att undersöka, om icke jämkningar kunna åstadkommas? Jag är den förste att erkänna, att naturligtvis måste i ett ämne som detta en del bekymmer mobiliseras. Man ser utsikten av en lätt-sinnig propaganda, man hyser lätt den misstanken, att öppna vi en glugg i preventivlagen eller avskaffa vi den, då bryter det fram en syndafloed av smutsagitation över landet, och var hamna vi då? Jag tror emellertid, mina herrar, att det är klokt att låta de mera känslobetonade synpunkterna träda i andra planet och rikta uppmärksamheten på vad saken i själva verket gäller. Om herrarna lagt märke till den statistik, som finnes bifogad, jag tror herr Rogbergs reservation till lagutskottets betänkande, är det förfärande siffror för ett litet folk som vårt, som här visas, förfärande siffror över förekomsten av syfilis och andra könssjukdomar. Vi äro ett litet folk, mina herrar, men just därför att vi äro ett litet folk och hava ett prima folkmaterial, kanske ett av de bästa i världen, ett folk, med alla förutsättningar, i rasbiologiskt hänseende att hava en stor mission att fylla i världen inom det kulturella arbetet och för framåtskridandet på olika områden, just därför är det för mitt sätt att se självfallet, att vi skola medverka, i den mån det är möjligt, även i den lagstiftande församlingen till undanröjande av allt sådant, som kan hämma vårt folk i dess utveckling, och till detta räknar jag som en bland de fruktansvärdaste skadegörarna dessa könssjukdomar, som tära på den svenska folkkraften. Ty det är icke bara städernas befolkning det gäller. De representera de stora förbränningsprocesserna, men vi ha också sett, hur även landsbygdens befolkning blivit anstucken av könssjukdomarna och deras följdforeteelser. Huru många olyckliga och eländiga äktenskap finnas icke på grund av dessa sjukdomar! hur många barnlösa äktenskap ha vi icke därför att mannen eller kvinnan varit smittad av denna vanliga gonorré, som brukar betraktas såsom relativt oskyldig! Jag vill rikta en vädjan till den, som ha sinne för vad det betyder att skaffa lyckliga hem, om de icke vilja behjärta och förstå den synpunkten, att vi äro skyldiga att, när vi stå inför slika

företeelser göra vad i vår makt står för att öppna vägen för en medveten och ansvarsfull upplysning i dessa frågor och icke fortsätta med en politik, där man för vår ungdom drager slöjan över dessa saker och icke meddelar den vad som är vår plikt att meddela den på vandringsgenom livet. Jag har haft kamrater, som sagt mig, att de förbanna, att de icke av sina föräldrar såsom gossar och ynglingar fått upplysning på hithörande områden. De gingo ut med förbundna ögon för att kastas ut i elände. Jag förstår mycket väl, att mot den synpunkten kan ställas den andra, som den föregående ärade talaren anförde. Jag vill icke bagatellisera den. Tvärtom, den har sitt berättigande. Den är naturlig. Men efter mitt sätt att se måste *högre* än den synpunkten gälla hänsynen till det kommande släktet och vårt folks utveckling.

Bakom den motivering, jag givit min motion, står en av Sveriges främste och kunnigaste experter på hithörande område. Jag var själv i tillfälle att deltaga i den sektion av Svenska läkaresällskapet i fjol, där man diskuterade denna fråga, och, såvitt jag minnes, hördes icke mera än en enda betänksam röst bland alla de närvarande läkarna. Alla voro ense om att preventivlagen utgör ett mycket betydande hinder för den svenska läkarekåren att sprida upplysning i dessa frågor. Jag vill taga fasta på ett erkännande av herr Eurén. Jag förmodar, att herrarna lade märke till hans replik till herr Lövgren i Nyborg. Just den omständigheten, att i det anförda exemplet gavs nödig upplysning åt skeppsbesättningen, gjorde, att icke en enda blev nedsmittad. Ett bättre bevis för riktigheten av den uppfattning, jag tillåtit mig företräda, kan väl knappt lämnas. Det säger, att i ett praktiskt, konkret föreliggande fall, där man gått upplysningens och undervisningens väg, har man vunnit detta vackra resultat, som herr Eurén fäste uppmärksamheten på, vunnit, att dessa unga män kunde återvända friska till sina hem och icke varit nedsmittade och kanske för framtiden förstörda.

Jag tillåter mig emellertid fästa uppmärksamheten på att när man hänvisar till medicinalstyrelsens s. k. flygskrift, man förtiger det viktigaste, och det är, att den *icke* är avsedd såsom något slags offentligt upplysningsblad, utan det står uttryckligen, att den skall utdelas till *de sjuka*, och det just därför, att man icke vågar gå för långt mot preventivlagen. Det har nämligen sagts mig från läkarhåll, att man icke vågar gå så djärvt mot preventivlagen, att man ställer dessa flygblad till de friska, för vilka de borde vara avsedda, ty det är icke så värst glädjande att få dem, när man redan är sjuk. Det är bättre innan.

Jag vill ge herr Pehrsson i Göteborg rätt därutinnan, att vi skola göra allt vad vi kunna för att förhindra florerande lättsinne i samhället, som undergräver moralen. Men, mina herrar, den faran hotar sannerligen icke från ett upphävande av preventivlagen. Titta på hur för närvarande icke minst den svenska överklassen är indragen i det, som jag skulle vilja kalla *den moderna negerkulturen*, denna negerdans, shimmy och jazz, som på våra offentliga lokaler är

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

om något avsedd att egga upp sinnerna och undergräva, om jag så får uttrycka mig, den sexuella hygienens och skapa en atmosfär av orenhet och vidrighet. Mot detta kämpar icke den samhällsbevarande pressen. Jag har icke sett den draga i härnad mot dessa företeelser. Vill man en social uppfostran och på samma gång främja moralen på detta område, skall man sätta in där det behöves i vår folkuppfostran, men icke i dylika ting lägga hinder i vägen för läkarvetenskapen att fylla sin mission. Den saken står för mig uppenbar.

När herr Pehrsson i Göteborg säger, att man anordnar sommar-kurser, där det föreläses i dessa stycken, vill jag replikera honom: hur många ha tillfälle att besöka dessa? Vad vi behöva här i landet i detta stycke, är något som rent utav skulle ingå som stående bihang till vår almanacka, något med samma innehåll, som medicinalstyrelsens vid min motion fogade upplysningsskrift har. Det är vad vårt folk behöver veta. Det är klart, att en kommande utredning får undersöka och pröva de vägar, på vilka man allvarligt och förnuftigt kan bygga upp en undervisning och upplysning i dessa stycken.

Herr Pehrsson i Göteborg angav namnet på två doktorer, som föreläst i detta ämne, doktorerna Marcus och Alma Sundquist. Jag kan nämna, att dessa båda läkare på det sammanträde jag omnämnde uttryckligen förklarade, att preventivlagen är ett hinder för den upplysningsverksamhet, med vilken de också ville hjälpa till så långt det går. En av de främsta experterna på området, som var närvarande, förklarade, att han ville till sina kolleger rikta en uppmaning att bryta mot preventivlagen genom flygblad, även om det skulle åtalas. Ty hellre borde de taga åtal än fortsätta med att undanhålla folk sanningen i detta stycke. När detta säges i en krets, som representerar den innersta sakkunskapen i detta stycke, måste lekmanen göra den reflexionen, att visserligen måste de vittnesbörd, som avgivits här i kammaren av två läkare, våga åtskilligt, det kan jag ej förneka, men denna krets, som dock ägnat denna sak sin uppmärksamhet på grundval av praktik, som sett alla möjliga socialt skiftande fall och det elände, det är fråga om, måste dock för mig smälla åtskilligt högre än andra.

Vad är man så rädd för? Jo, för reklamen. Läsa ni icke, mina herrar, tidningarna? Se på regeringsorganet eller min egen tidning eller andra tidningar, se på annonsspaltarna och jämför med hur det såg ut innan denna preventivlag kom till! Tag en tumstock och mät! Ha herrarna sett, om annonslängden är mindre än förut? Ej det bittersta, snarare visar erfarenheten från tidningarna, att det blivit flera annonser, än det var förut. Det är uppenbart, att i det stycket var denna lag ett slag i luften. Men ej nog med detta, jag kan rekommendera herr Per Pehrsson i Göteborg att göra en liten vandring genom, låt oss säga, Klarakvarteret i Stockholm och titta i en del cigarrbutikers fönster, mer eller mindre otrevliga och smutsiga. Han skall upptäcka en del lappar och annonser och annat, där han förstår, vad det är fråga om, och där allmänheten också förstår, vad det är fråga om. Hänvisande till slika fakta, om vilka var och en

kan övertyga sig varje dag, måste jag för min del säga, att det är orimligt, att påstå, att denna preventivlag har stävjat denna reklam, som man med densamma ville stävja. Men när man nu gör — det gjordes av en ärad talare, jag tror herr af Ekenstam — en jämförelse med de lagbestämmelser vi ha mot smuggling av sprit, då förbiser man, hur grundfalsk en dylik jämförelse är. Ty därför, att smugglingslagen överträdes eller, rättare sagt, därför, att denna smugglingslag, som överträdes, finnes där, utgör den icke något hinder för några lojala intressen. Men preventivlagen, som också överträdes, utgör ett hinder för de lojala intressen, som vår läkarkår har i fråga om att bevaka samhällshygienen i dessa stycken. Därmed är också utsagt, att denna och liknande jämförelser äro från början orimliga. Men jag skulle för min del vilja erinra om en annan sida av saken, nämligen att det knappt kan vara värdigt i längden att ha en lag av sådan beskaffenhet, att landets läkarkår — stora delar åtminstone av landets läkarkår och så gott som enhälligt den delen av kåren, som inriktat sin speciella uppgift på könssjukdomarna — förklarat den utgöra ett hinder för sin verksamhet i upplysningens tjänst. Det kan ej vara värdigt att bibehålla en sådan lag längre, när det samtidigt är klart ådagalagt, att den icke respekteras, när det gäller den reklam, man med densamma velat förebygga. Ur detta och liknande övertvåganden måste jag för min del komma fram till andra slutsatser, än herr Eurén och herr Pehr Pehrsson i Göteborg och den förste talaren som uppträdde. Jag är övertygad om, att denna lagstiftning från början var ett förhastat steg, taget under inflytande av en upphetsad stämning. Det är ådagalagt, att den leder till oriktiga och ödesdigra konsekvenser, och det är uppenbart, att den för framtiden är ett svårt hinder, när det gäller att skapa en bättre sexuell hygien. Därför synes det mig icke endast rimligt utan rent av *nödvändigt*, att man tager steget att här begära en prövning av frågan, en undersökning, huruvida och i vad mån man kan göra ändring i eller alldeles upphäva gällande bestämmelser. En dylik undersökning synes mig så solklart berättigad, att jag ej ett ögonblick, herr talman, tvekar att yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Lovén* och *Kloo*.

Herr *Söderberg*: Herr talman! Jag skall ej med många ord förlänga debatten. Jag vill endast säga, att när jag i fjol undertecknat en reservation lika lydande med den, som i år endast är undertecknad av herr Lindqvist i Halmstad, så beror det ej därpå, att jag ändrat uppfattning, utan därpå, att jag ej haft tillfälle att vara närvarande i utskottet vid betänkandets justering.

Jag kan ej underlåta att säga till herr Eurén, när han vill göra gällande, att lagen ej hindrar någon läkare att sprida behöflig upplysning, att jag fick en annan uppfattning, då jag satt och hörde på föredragen och diskussionerna vid läkarsällskapets sammanträde förra året. Jag fick den bestämda uppfattningen, att lagens tillvaro

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

hade i så väsentlig grad hindrat läkarna att sprida av dem som behöfvlig ansedd upplysning, att det torde vara skäl att betänka sig mer än en gång, om man ej skall gå med på en utredning.

Till herr af Ekenstam vill jag säga, att det är kanske ej nödvändigt, att den begärda utredningen behöver förutsätta, att frågan skall gå till någon kommitté. Jag förmodar, att det ej är alldeles omöjligt, att utredningen kan verkställas på annat sätt.

Jag skall då, herr talman, för min del be att få yrka, att utskottets motivering måtte utgå den mening, som återfinnes nederst på sidan 6, och som börjar med orden: »Vid utredningen kan även», och som slutar med de orden »vara förenade». Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, dock med uteslutande av denna del av motiveringen.

Herr **Pettersson** i Bjälbo: Herr talman! Jag har riktat mig i min reservation mot det förhållandet, att motionären återkommer i år med samma motion, som han framlade förra året. Nu vet jag väl, att det är ganska vanligt detta, men å andra sidan har jag ansett det lämpligt att vid detta tillfälle föra fram denna sak i andra kammaren, ty jag tror, att riksdagen mer än som är fallet, borde reagera mot detta förhållande. Jag vet väl, att det finnes förhållanden, som göra, att man vid ett tillfälle är väl försvarad att gå till väga så nämligen då nya förhållanden inträtt, som göra, att en sak kan vara synnerligen brådskande och angelägen, eller då kamrarna fått ny sammansättning. Men något sådant kan ej påvisas i denna fråga. Tvärtom torde man kunna påstå, att starka skäl tala för, att man här bör se tiden an. Anledningen därtill är den utveckling, som försiggått på detta område. Herrarna sågo kanske för någon tid sedan i tidningarna en artikel av en av våra främsta vetenskapsmän på detta område, nämligen doktor Marcus. Han framhöll, att sedan vår lag av år 1918, den s. k. lex veneris, kommit till, ha dessa sjukdomsfall, jämfört med år 1913, således före kriget, under fyraårsperioden 1919—1922 minskats med icke mindre än 50 %. Detta är en utomordentligt gynnsam utveckling, och med den för ögonen måste man fråga sig, huruvida det icke är lämpligt att ännu se tiden an. Skulle det visa sig, att utvecklingen fortfarande går åt det hållet, måste man ställa sig mycket betänksam mot någon lagändring. Ty att ändra en lag, då de förhållanden, som av lagen beröras, utveckla sig på ett så gynnsamt sätt, kan säkerligen ej vara tillrädligt. Nu har man framhållit, att denna lag skulle vara behäftad med brister i två hänseenden. För det första skulle den lägga hinder i vägen för fullt lojal vetenskaplig upplysningsverksamhet. Ja, här har i dag vittnats från fullt kompetent läkarhåll — och jag är övertygad om, att ifall herr Engberg skulle kunna ställa till någon enquête bland Sveriges läkarkår, skulle han få fram samma alldeles övervägande uppfattning bland denna läkarkår — att lagen lägger icke hinder i vägen för fullt lojal, fullt vetenskaplig upplysningsverksamhet. Och är det så, då faller hela herr Engbergs argumentation platt till marken.

ty det är just på denna argumentation han byggt sin motion och sitt anförande här i kväll.

Man har vidare framhållit, att lagen icke skulle lägga hinder i vägen för denna råa, hänsynslösa propaganda, som gav anledning till lagens första framkomst. Ja, men vi skola erinra oss, hur det var, när lagen kom till. Då måste vi erkänna, att lagens tillkomst verkat så, att denna propaganda antagit helt andra och bättre former. Jag medgiver villigt, att denna propaganda på senare tiden har börjat antaga former, som i mångt och mycket likna dem, som då förefunnos, och det är av denna anledning, som jag också vill vara med om en skrivelse för att söka råda bot mot detta förhållande. Särskilt tror jag det vara lämpligt att i detta sammanhang undersöka, huruvida man icke kunde lägga försäljningen på mera ansvarsfulla händer, exempelvis apoteken.

Emellertid, som sagt, anser jag för närvarande och med hänsyn till den utveckling, som försiggått på detta område under nuvarande lagstiftning, icke vare sig lämpligt eller tillrådligt att för närvarande vidtaga någon åtgärd, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman, mina damer och herrar! Det var en ärad talare på Skånebanken, som uppkallade mig till svaromål.

Han talade om den stämning, under vars intryck lagen tillkom. Jag vill svara, att i dag stå vi icke under intrycket av en sådan uppjagad stämning, utan med kallaste blod men med varmaste hjärta för vårt folks ungdom yrka vi avslag å hans motion.

Jag skall med glädje annotera, att samme ärade talare har med sådan skärpa, och för mig naturligtvis till stor tillfredsställelse, betonat, hurusom han anser, att man bör på allt sätt motarbeta det lättsinne, som är rådande just i den tid, som för närvarande är, och att vi sålunda där mötas.

Men går jag sedan till de alltför allmänna talesätt han använde, så nödgas jag säga, att jag icke kunnat få klarhet över, vart han i själva verket vill komma. Jag talade om, vad den sakkunnige läkaren i detta hänseende hade velat, om den propaganda som han ställer i utsikt för de preventiva medlen. Den ärade talaren talade så i allmänhet, att säkert fler än jag mer än en gång fick en känsla av, att han åsyftade ungefär vad medicinalstyrelsen föreslagit. Här vill jag emellertid fastslå, *att det gäller icke dessa allmänna synpunkter, icke de desinficerande medlen, utan just dessa mekaniska preventiva medel.* Den ärade talaren sade, att dessa av medicinalstyrelsen utgivna riktlinjer voro ämnade endast för sjuka. Nej, medicinalstyrelsen går den vägen för de friska, som jag anser vara den rätta. Medicinalstyrelsen säger, att »var och en bör behärska sin könsdrift så, att yttringarna därav aldrig framträda tanklöst eller ansvarslost. En sådan *självbehärskning* understödes verksamt genom *ett nyktert levnadssätt*. Könslig återhållsamhet är icke hälsofarlig. Varje medborgare bör veta, att var och en, som inlåter sig på lösa och till-

*Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom-
strafflagen.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
eller
omarbete
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

fälliga könsförbindelser, också i hög grad löper risken att bliva smittad.» Det är naturligen så, man bör tala till unga människor i dessa hänseenden. Det var en pedagog med i kommittén, som reserverade sig på denna punkt. Jag ber att till denna reservation få hänvisa dem av herrarna, som ha intresse för saken. Han anser frågan vara av synnerligen ömtålig natur. Han säger: »Den är det ur etisk synpunkt med hänsyn till den kollision, som här tydligen måste uppstå med den uppfattning, vilken bibringas vår ungdom vid dess införande i en sedlig världsåskådning, men vilken nu ställes rent av inför faran att nedbrytas med farliga, lätt beräknliga konsekvenser i vissa avseenden.»

Det är en uppenbar motsättning i fråga om moralisk åskådning mellan å ena sidan den av talaren på Skånebanken och betänkanadets sakkunniga läkare förfäktade uppfattningen och å andra sidan den sedliga åskådning, som för mig och som för vårt folk i stort är den normerande. Det är också för doktor Marcus icke något som helst tvivel, att han står i diametral motsats mot denna vår åskådning, ty han säger på sidan 158 i betänkanadet, att »representanter för den allmänna och den religiösa moralen stå konsekvent emot ett allmänare bruk av sådana medel, särskilt de s. k. preventiva medlen, preservativen». Han har sedan gång på gång betonat detta i sina citat från framstående syfilidologer i sitt yttrande.

Jag vill också betona, att det är samma mycket starka motsättning i detta hänseende mellan den ärade talaren och mig, även om vi sedan mötas synnerligen väl i fråga om hans uppfattning om den närvarande situationen. Jag skall gå ännu längre än den ärade talaren. För närvarande går det i samband med vad som skett i världen en våg av »opersonlig erotik», såsom det alltid varit vid de stora krigen. Redan antikens människor talade om, att Venus och Mars hörde samman, och det ha de gjort i alla tider. Och för närvarande har, kan man säga, i de stora länderna kulturen sjunkit ned i den sexuella sfären på ett oerhört förskräckande sätt. Och jag är övertygad om, att den ärade talaren, som nyligen sett detta på nära håll, skall giva mig rätt i den saken. Under sådana förhållanden, och när stänk av samma våg alltid komma till oss, *ha vi synnerligen ej råd till att avrusta ifråga om de ideella andliga och sedliga krafter, som skola uppbygga vårt samhälle.* Han talade om våra kulturuppgifter. Även för mig stå de stora och höga. Även jag har samma stolthet som han över att höra till det ariska blodet, det renaste och bästa, som Viktor Rydberg sagt, men jag vill med samme Viktor Rydberg peka på att det är icke bara detta blod, som är avgörande, utan den ande, som i folket lever. Och jag fruktar den ande, som skulle säga till våra unga män och — låtom oss icke glömma det också — till våra döttrar — icke vad vi säga: »kämpa för er renhet, bevara er för äktenskapet, gör ert till för att fostra kommande slakten i renhet och kyskhet», utan i stället: »Tyvärr är det illa ställt, det förekommer i realiteten ett 'som otuktigt betecknat' könsumgänge, se här har ni medel, som skola skydda er, unga män, från att andraga eder krav på barnuppfostringsbidrag eller syfiliti-

»ska sjukdomar.» Det är det vi frukta, den brytning mellan den fostran, som ges i hemmen och skolan och det, som skulle möta den sedan, när de komma längre ut i sin levnadsålder.

När den ärade talaren själv framdrog tidningspressen och regeringsorganet, så kanske han icke misstyccker, att jag för att styrka och stödja vad jag nyss sade om, vad man tänker på sina håll i denna sak, vad som sålunda ligger bakom det krav, som här av honom är framställt, framdrager ett citat ur den nämnda tidningen, där man med stora rubriker talar om »preventivlagen som en verklig skadegörare i vårt samhällsliv», och att det är »samvetslöst av staten att hindra upplysning om könssjukdomarna».

Den läkare, som skrivit detta och som får det varmaste instämmande i tidningen, efter dess syn på saken, yttrar sig på ett sätt, som giver mig stöd i min uppfattning om, varthän man skulle vilja komma vid en utredning i det syfte, som här föreslagits. Han säger, »att det inte är tillräckligt med att ta bort den s. k. preventivlagen. Det måste komma något positivt i stället. Det måste organiseras en verklig upplysningsverksamhet. Vid en viss ålder måste största delen av Sveriges folk beredas tillfälle att få reda på hur man skall skydda sig mot venerisk smitta.» Han menar icke vad medicinalstyrelsen här sagt, utan han menar, att det skall ske genom upplysning om de preventiva medlens användning, och jag tänker mig, att det icke blir fullständigt, utan att det också gives anvisning på, var de finnas att köpa och hur de skola utnyttjas. Jag har velat peka på detta för att visa, att vi hava grundade skäl att frukta en utredning, som går ut från de förutsättningar, under vilka vi för närvarande stå.

Så talade samme ärade talare om hemmen, och han talade varmt om att vi skola skapa lyckliga hem åt vårt folk. Jag vill livligt instämma i detta. Hemmet är grundvalen för folkets liv och för dess framtid, men det finnes, mina damer och herrar -- låt den säga det, som i sin tid handlagt hundratals mål rörande olyckliga äktenskap -- mycket få ting, som så verka förödande och fördärvande på det äktenskapliga samlivet, som att det före äktenskapet föreligger en lösaktighet i sexuellt hänseende, som förråar och drager ned äktenskapet. Den som sett detta på nära håll vet, att så verkligen är fallet, och jag har mött oändligt många flera dylika fall än sådana, där det förelegat svårigheter på grund av venerisk sjukdom. Skapa lyckliga hem, ja, det skulle intressera mig att, om icke de ärade ledamöterna av kammaren tröttnat på citat, få citera ett ord av en annan läkare, som ser saken på ett helt motsatt sätt och som just säger sitt allvarliga, starka ord emot vad som för oss måste framstå som ett främjande av de lösliga sexuella förbindelserna. Han är också professor, fastän icke densamme, vilkens namn jag nyss nämnde, utan en av medicine professorerna i Uppsala. Han säger: »Det utom-äktenskapliga kösumgäntet grumlar och skövlar lyckan i otaliga äktenskap och försämrar därigenom miljön för de barn, som växa upp i dessa hem.» Det är denna erfarenhet vi hava, som ha till uppgift

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

Ang.
upphärande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13-§ 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

att syssla med dessa saker, sysslat med sådana förhållanden i många år.

En annan av dessa läkare, som sätter hemmet, äktenskapet och kärleken högt, slutar sitt uttalande med de vackra ord, med vilka jag också skall sluta. Det heter där, att Eros, kärleksguden, får icke bli någon gatpojke. »Kärleken mellan man och kvinna är bland livets byggnadsmaterialier en metall, som visserligen ibland anträffas fördold eller rostig, sotig, trasig eller till och med på avskrädeshögen, men som alltjämt åter i elden och härdningen från den enskildes utveckling får stålets fasthet, guldets mjukhet och festliga glans, radiums underbara läkande strålning, och som är omistlig för människornas släkte.» Och på vilken väg når man dit. Jo, på den väg, som ensam förer därtill, och som vi med djupaste allvar hänvisa till. Den får icke stängas eller försvåras för de unga människorna. Vi få icke visa dem en motsatt väg, den väg i vilken — jag tvekar icke att säga det — vi, som se saken på detta sätt, se en synd, synd emot människovärdet hos den enskilde, synd emot framtiden och det egna hemmet och synd emot Gud. Det är fruktan för att dessa andliga värden, som höra till vårt folks betydelsefullaste, när det gäller det kommande släktets fostran och vår framtid, skola lida intrång och försvagas, ja kanske rent av härjas, det är fruktan härför, som gör, att vi icke vilja gå med på ens en utredning med de förutsättningar, som nu föreligga och som jag här påvisat.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Eurén: Jag skall bli helt kortfattad och icke gå in på känslöstämningens väg. Särskilt får jag säga, att det hjärtgripande anförande, som herr Engberg höll och som livligt senterades av en del av kammaren, dock till största delen innehöll saker, som ligga på sidan av ämnet. Ty icke tror väl herr Engberg själv, att det sedliga tillståndet hos särskilt överklassens ungdom kommer att bli bättre för att den får undervisning om preventiva medel.

Men jag vill vända mig emot honom, när han på sin sida åberopar doktor Marcus, som skulle hava yttrat, att denna lag hindrar undervisningen. Jag skall be herr Engberg att läsa det utlåtande, som avgivits av kommittén för sexuell undervisning, i vilken doktor Marcus är den mest sakkunnige. I utlåtandet använder han, jag tror det är tre sidor, för att bevisa, att denna lag icke alls behöver lägga hinder i vägen för läkaren att meddela den undervisning om medlen i fråga som behövs. Jag vill bestämt säga, att hur mycket jag än aktar mina kolleger på detta speciella område för deras vetenskapliga betydenhet och praktiska skicklighet, anser jag icke, att de därför äro bättre i stånd än jag att bedöma alla de synpunkter, från vilka en lag som denna är behövlig. De ha i denna fråga haft en, jag vill nästan säga, hysterisk känslighet. Doktorerna Julia Kinberg och Alma Sundquist utgävo för några år sedan en bok, som omtalade dessa medel, utan att boken blev föremål för åtal. Den finns att köpa i vilken bokhandel som helst. I följd efter riksdagen, — det var visst på hösten — utgavs ett litet arbete, som efter vad

Jag förmodar är en översättning av just den bok, som herr Lövgren i fjol ansåg böra översättas men som, enligt vad han då enskilt till mig gjorde gällande, ingen vågade översätta. Ingen människa har emellertid åtalat denna bok. Jag måste därför vidhålla, att den lag, beträffande vilken det nu är fråga om att undersöka, huruvida den bör upphävas, icke på något sätt hindrar den värdiga och behöfliga undervisning, som skall lämnas i dessa frågor. Men däremot underskattar herr Engberg den nytta, som lagen gjort. Den har ju utskottet dock enhälligt erkänt, då det säger klart och tydligt, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av utbudandet. Och det må väl sägas att just de former, där vinningslystnaden skulle komma att draga nytta av utbudandet, dock äro stävjade. Det går icke an nu för gårdfarihandlare att resa omkring på landet från by till by och bjuda ut sina varor. Jag anser, att för vårt folks moraliska bestånd är det verkligen av betydelse att hava en lag, som förbjuder sådant. Vi skola åtminstone icke upphäva den, förrän vi ha något annat att sätta i stället.

*Ang.
upphäwande
eller
omarbetande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)*

Herr Leo: Då jag satt och hörde på herr Pehrssons i Göteborg sista anförande, kunde jag icke underlåta att begära ordet för att i all blygsamhet ifrågasätta, huruvida den ärade talaren hade riktigt förstätt innebörden av det utskottsutlåtande, som här föreligger. Det föreföll nämligen, som om herr Pehrsson i Göteborg vore av den uppfattningen, att de ledamöter av utskottet, som stå för detta utlåtande, skulle vara hågade att släppa lös alla onda makter på detta område. Han ställde upp den frågan, huruvida vi här i vårt land skola mana vår ungdom till återhållsamhet, eller huruvida vi skola säga till dem, att de kunna följa frestelsen vid första tillfället, och då sätta i händerna på dem medel att förebygga eventuella vådliga följder därav. Så ligger ju emellertid icke alls frågan till. Det är ingen inom utskottet, som ifrågasatt, att man för framtiden skulle underlåta att predika för vår uppväxande ungdom vikten av att iakttaga en sådan återhållsamhet. Men herr Per Pehrsson har själv måst erkänna, att vi icke reda oss blott med ett sådant predikande. Den ärade talaren har talat om, att det sprides en upplysning, som han själv betecknade som nödig och nyttig i denna fråga. Och det är blott detta det gäller, att han fann möjligheterna att sprida dessa upplysningar tillräckliga, då vi inom utskottet ifrågasätta, huruvida man icke bör följa sakkunskapen på området och något vidga dessa möjligheter. Så ligger frågan helt enkelt till vid detta tillfälle, och jag tror, att man skall akta sig för att överdriva och snedvrída den i den höga grad, som herr Pehr Pehrsson i Göteborg gjort.

Jag vill säga till herr Eurén, att om det är så, att han för sin del går emot denna utredning, blott därför att han finner den överflödigt — han anser nämligen, att det gives tillräckligt utrymme för en nyttig och nödig undervisning på detta område — så har det ju från annat håll redan sagts, att man mot denna röst från läkarkåren kan sätta utsagorna från de fackmän, som speciellt syssla med den-

*Ang.
uppkälvande
eller
omarbärande
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)*

na fråga. Jag har varit i tillfälle att närvara vid ett sammanträde med specialister på detta område, där man mangrant förklarade, att det var ett önskemål, att lagen reviderades i enlighet med det förslag, som utskottet kommit med. Jag vill säga herr Eurén, att utskottet aldrig ett ögonblick drömt om att den utredning, som begärts, skulle omfatta någon tillåtelse för gårdfarihandlare och andra att draga omkring på landsvägar och salubjuda dessa artiklar, såsom förut en gång skett. Det är väl möjligt att göra en utredning och komma med ett förslag utan sådana verkningar, som här från doktor Euréns sida har ifrågasatts. Jag tror, att om utredningen får ske i enlighet med utskottets förslag, så skall den bli enbart till nytta för den undervisning, som både herr Per Pehrsson i Göteborg och herr Eurén sagt sig vilja främja, nämligen den nyttiga och nödiga undervisningen i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Vennerström: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Eurén, som föranleder mig till ett kort inlägg.

Herr Eurén yttrade som bevis för att lagen visst icke motverkade läkares upplysningar i frågan, att doktor Alma Sundquist jämte en annan läkare varit i tillfälle att trots lagen ifråga utgiva ett arbete, som rörde sig om dessa förhållanden. Herr Eurén tog detta, enligt hans mening, faktum som intäkt för påståendet, att lagen visst icke motverkade den verkligt sakkunniga upplysningen. Nu förhåller det sig så, att boken ifråga utkom, märk väl, före lagens tillkomst, alltså icke efter densamma. Det vill säga, i denna fråga var herr Euréns sakkunskap icke någon sakkunskap alls, och är den lika bärig i övriga avseenden, så vill jag icke ge så mycket för den.

Sedan vill jag på samma gång även nämna, att den förutnämnda läkaren doktor Alma Sundquist vid en sammankomst med i denna fråga intresserade läkare föregående är meddelade, att hon planerat översättningen av ett utländskt medicinskt upplysande arbete för att utge detsamma på svenskt bokförlag, men då man upptog underhandlingar om bokens utgivande vägrade till slut förläggaren — det var en av Sveriges mest kände förläggare — att utgiva arbetet av den anledningen, att han befarade, att preventivlagen skulle komma att kollidera med bokens utgivande. Det visar sig alltså, att herr Euréns sakkunskap, vad gäller den rent medicinska frågan, icke är så rotfast. Bakom motsatta uppfattningen stå verkligt sakkunniga läkare, som mer än herr doktorn på Jönköpingsbänken sysslade med denna fråga. Jag lämnar den medicinska delen av frågan, och jag övergår till herr pastor Pehrssons ständiga specialitet, d. v. s. den moraliska sidan av frågan.

Herr Pehrsson har som alltid förut även denna gång gjort sig till talesman för moral och sedlighet. Det är för övrigt hans yrke att göra det. Jag vill för min del helt instämma i de etiska och moraliska synpunkterna, och jag anser, att man icke minst på sexuella frågor bör lägga etiska och moraliska synpunkter. Men det är just

ifrån en sedlig utgångspunkt, jag tager mig friheten att komma till fullständigt motsatt uppfattning mot herr Pehrsson i Göteborg. Jag röstar mot lagen ifråga, därför att jag anser, att lagen är en fullständigt osedlig lag. Det är en osedlig vidrighet, att en sådan lag överhuvud taget kunnat komma ifråga. Lagen är för det första osedlig av den anledningen, att den dömer reklamen för ett visst medel, men den dömer icke medlets användning. Lagen är för det andra osedlig, därför att den dömer reklamen för dessa medel men icke försäljningen av desamma. Jag gör mig den frågan, finns det någon stark sedlig grund för en sådan lagstiftning, som alltså dömer reklamen men icke medlet och dess användning eller försäljning?

Sedan talade herr Pehrsson i Göteborg mycket varmt från hemmets och familjens intressen, och jag kan ifråga om hemmets värde och familjens intressen helt och fullt instämma med min motståndare på Göteborgsbänken. Men denna fråga har flera sidor. Jag måste erinra om, att vi ha nyligen i denna kammare behandlat hyresfrågan. Vi ha hört utvecklas fall, då barnrika familjer haft det synnerligen svårt att få tak över huvudet. Jag bodde vid ett tillfälle på Östermalm, och värdinnan i huset meddelade, när jag flyttade in, såsom något mycket förtjänstfullt, att i det huset fanns det ingen enda familj med barn. Hyresvärdarna anställa en fullständig klappjakt på sådana familjer, som äro barnrika. Jag hade själv det tvivelaktiga nöjet att före den 1 oktober söka våning i huvudstaden, och jag fann, att den omständigheten, att man hade några stycken barn, lade mycket bestämda hinder i vägen mot erhållande av en dräglig bostad. I ett par fall voro kontrakten redan klara, och våningen skulle uthyras. Då frågade värden: finns det möjligen barn? Jag måste, som sanningen var, säga, att det fanns barn, och då sade han: då kan ni icke få hyra min våning. I ett annat fall gick det till och med så långt, att en värdinna, som ville upplåta sin lägenhet, ville ha i kontraktet inskrivet, att det icke skulle finnas någon möjlighet att erhålla barn. När jag icke kunde stå till tjänst med en sådan underskrift, förföllo alltså underhandlingarna även i fråga om att hyra denna våning.

Jag ber herr Pehrsson i Göteborg att något sätta hyresfrågan i samband med hans linje i de sexuella frågorna, att förnuftet icke på något sätt skall ingripa reglerande. Jag vill även erinra herr Pehrsson i Göteborg om att vi för icke så länge sedan i huvudstaden haft talrika fall av fosterfördrivning. Det gällde människor, som på grund av fullständig ovetenhet i rent sexuella frågor, råkat få familjen utökad och kommit i ett sådant elände, att de tvingats att tillgripa den moraliskt och juridiskt förkastliga utvägen, fosterfördrivning.

Jag vill alltså ur hemmets och ur familjens synpunkter säga, att det finnes starka skäl, som tala för att herr Pehrssons i Göteborg ståndpunkt icke är den riktiga utan att man även ur hemmets och familjens intressesynpunkter är fullständigt försvarad, om man gör som undertecknad, d. v. s. yrkar bifall till utskottets förslag.

*Ang.
upphävande
eller
omarbete
av 18 kap.
13 § 2 mom.
strafflagen.*

(Forts.)

Ang.
upphävande
eller
omarbetande
av 18 kap.
23 § 2 mom.
strafflagen.
(Forts.)

Herr **Eurén**: Med anledning av herr Vennerströms yttrande skall jag vid tillfälle taga mig friheten lägga fram de båda arbetena inför kammarledamöterna, så få vi se, vilka tryckkärtalen äro. Jag skulle tro, att jag icke misstager mig, när jag säger, att doktorerna Kinbergs och Sundquists bok är utkommen efter 1910. För övrigt tycktes herr Vennerström icke hava lyssnat till, att herr Engbergs förnämsta auktoritet, dr Marcus, i det kommittébetänkande, jag omnämnde i mitt förra anförande, alldeles bestämt sökt visa, att lagen icke hindrar undervisning i frågan.

Herr **Wallerius**: Herr talman! Jag skall be att i största kort-
het få uttala mitt instämmande med den siste talaren och med dem
som förut i debatten hemställt om avslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen proposi-
tioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av
herr Söderberg under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o)
avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen;
och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med
övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning
varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositi-
onerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontrapro-
position. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och an-
slogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hem-
ställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hem-
ställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 88 ja mot 70 nej, vadan kammaren bifal-
lit utskottets hemställan.

§ 10.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens
skrivelser till Konungen:

nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverksproposi-
tionen gjorda framställningar rörande utgifterna för kapitalökning
för budgetåret 1923—1924 i avseende å post- och telegrafverken samt
statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av
statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till en
särskild polisbyrå för övervakande av här i riket vistande utlänningar;
och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bestridande av kostnaderna för en utredning angående jordförhållandena i Kopparbergs län jämte en i ännu väckt motion.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående höjning av den kommunala nöjesskatten och skattens om- bildning till statsskatt; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av herr Paulsens motion, nr 26, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa poststationsföreständares befordrande till stationsmästare.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ros</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 1 mars,				
» <i>Holmgren</i>	» 5 » » »	» 2 »			
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 4 » » »	» 2 »			
» <i>Lindskog</i>	» 3 » » »	» 1 »			
» <i>Olsson</i> i Hov	» 6 » » »	» 1 »			
» <i>Karlsson</i> i Vadstena	» 3 » » »	» 1 »			
» <i>Hedvall</i>	» 6 » » »	» 1 »			och
» <i>Jeppsson</i>	» 3 » » »	» 1 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10,40 e. m.

In fidem
Per Cronvall.